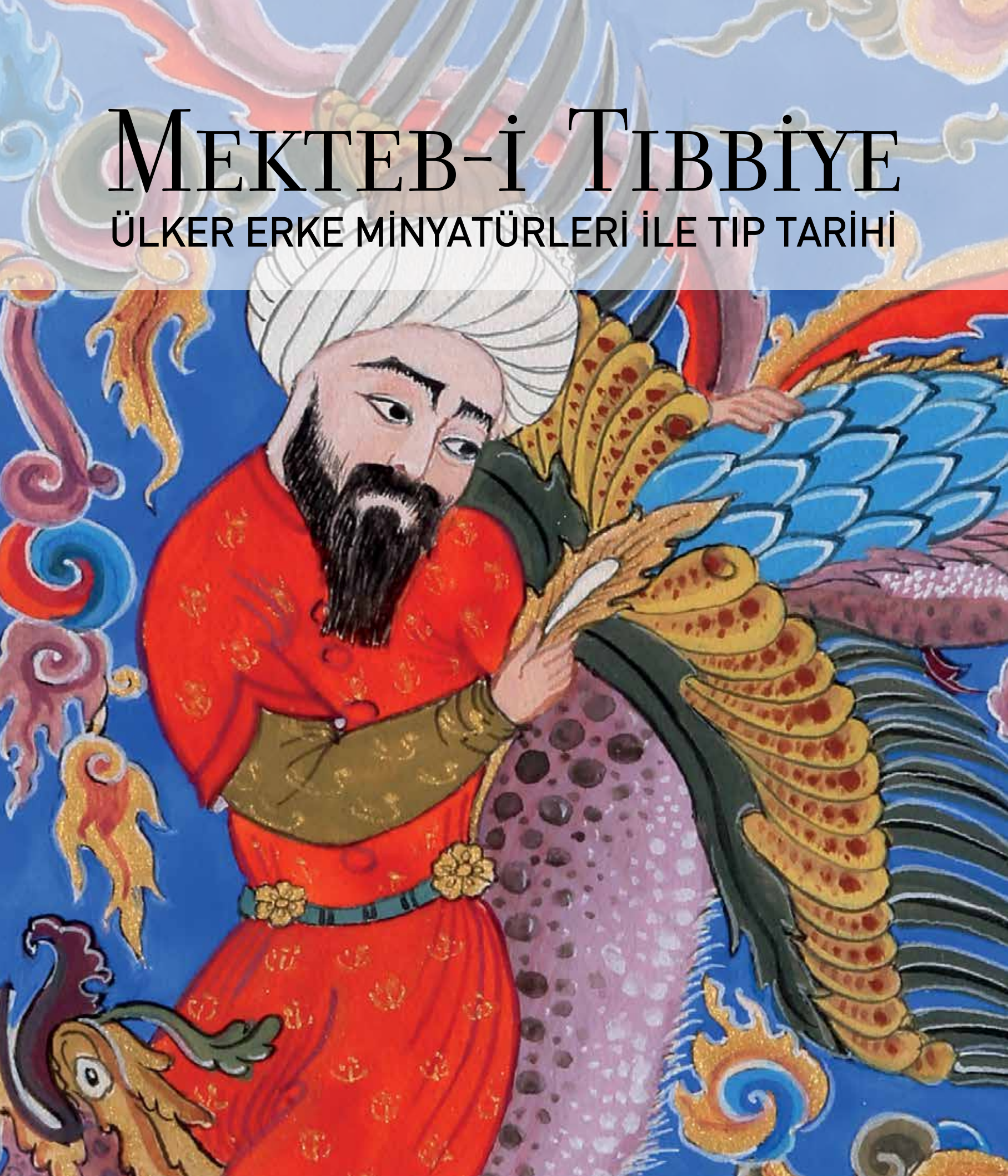

MEKTEB-İ TIBBİYE

ÜLKER ERKE MİNYATÜRLERİ İLE TIP TARİHİ

MEKTEB-i TIBBİYE

ÜLKER ERKE MİNYATÜRLERİ İLE TIP TARİHİ

14 Mart - 14 Nisan 2019

Küratör: Erkan Doğanay

KAZLIÇEŞME
SANAT GALERİSİ

ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ

MEKTEB-İ TIBBİYE

ÜLKER ERKE MİNYATÜRLERİ İLE TIP TARİHİ

Zeytinburnu Kültür ve Sanat Merkezi Yayınları

Katalog No:

Koordinatör	: Erdem Zekeriya İskenderoğlu Nurullah Yıldız
Küratör	: Erkan Doğanay
Görsel Tasarım	: Tekin Çalışkan
Grafik Uygulama	: Özer Aydın
Fotoğraf	: Yalçın Yüksek
Fotoğraf Asistanı	: Burhan Koray Akpınar
Arşiv Hazırlık	: Murat Sefa Dinç
Proje Asistanı	: Gülay Kabasakal
Baskı Yeri ve Yılı	: İstanbul, 2019
ISBN	:

Bu katalog 14 Mart 2019 tarihinde Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nde açılan Ülker Erke Minyatürleri ile Tıp Tarihi sergisi için 1000 adet basılmıştır.

Copyright c Eserin yayın hakları Zeytinburnu Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'ne ve Ülker Erke'ye aittir.

Yayının hiçbir kısmı, yazılı izin olmadan, tamamen, kısmen veya değiştirilerek yayınlanamaz, hiçbir yolla kopya edilemez ve çoğaltılamaz.

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ KAZLIÇEŞME SANAT GALERİSİ

Kazlıçeşme Mahallesi Abay Caddesi No.5 Zeytinburnu / İSTANBUL

Tel: 0212 415 58 58 - **Faks:** 0212 413 12 84

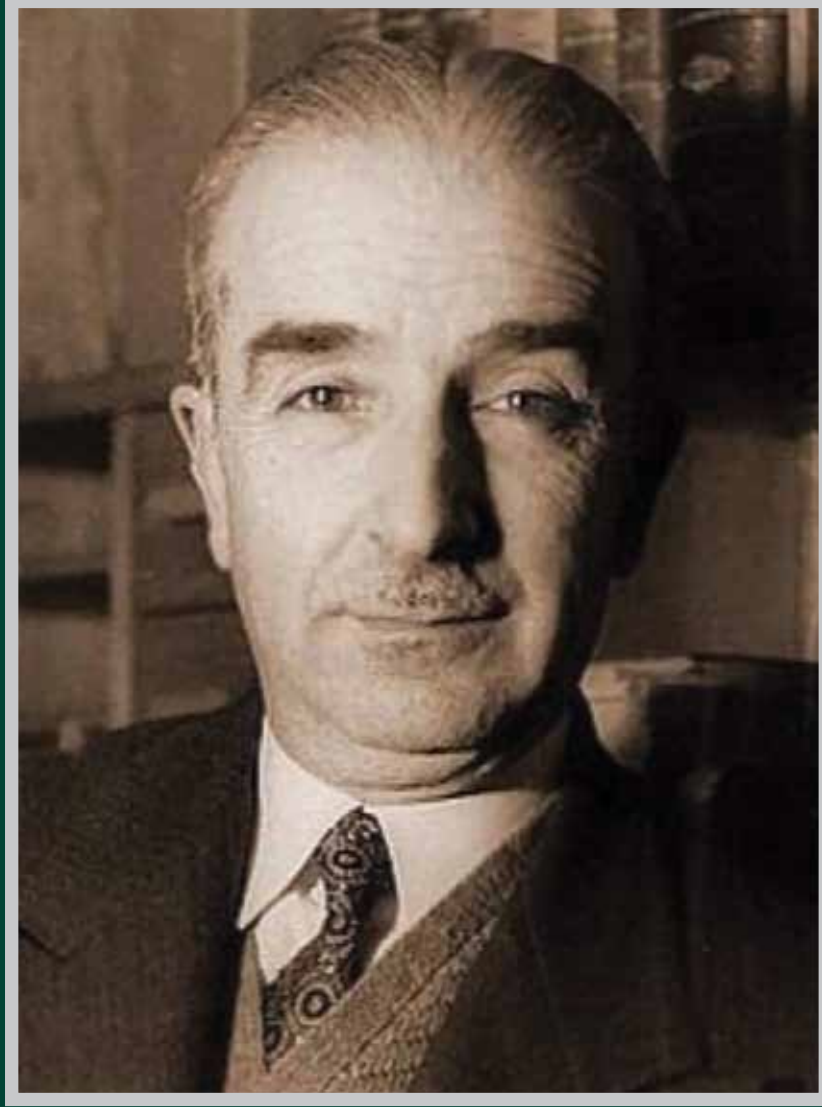
posta@zeytinburnukultursanat.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz	Murat AYDIN
Sunuş	Erkan DOĞANAY
Mardin Necmeddin İlgazi Maristanı	
Kayseri- Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Maristanı	
Sivas İzzeddin Keykavus Darüssıhhası	
Divriği Turan Melek Darüşşifası	
Çankırı Cemaleddin Ferruh Darülaftıyesı	
Konya ve Çevresindeki Darüşşıfalar	
Konya İlgın Ilıcası	
Kastamonu Ali Bin Süleyman Maristanı	
Tokat Muinüddin Süleyman Darüşşıfası	
Amasya Anber Bin Abdullah Darüşşıfası	
Bursa Yıldırım Bayezıd Darüşşıfası	
İstanbul Fatih Darüşşıfası	
Manisa Hafsa Sultan Darüşşıfası	
İstanbul Haseki Darüşşıfası	
İstanbul Süleymaniye Darüşşıfası	
İstanbul Atik Valide Bimarhanesi	
İstanbul Sultan I. Ahmed Darüşşıfası	
Cariyeler Hastanesi	
Selimiye Kışlası	
Gülhane Kasrı	
Maltepe Asker Hastanesi	

Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi
Tıbhane’de Nişan Takdimi Merasimi
Alman Hastanesi
Balıklı Rum Hastanesi
Galasaray’daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası
Haydarpaşa Asker Hastanesi
İstanbul Yenibahçe Gureba-i Müslimin Hastanesi
Gümüşsuyu Asker Hastanesi
İngiliz Bahriye Hastanesi
Fransız Lape (La Paix) Hastanesi
Fransız Pastör (Pasteur) Hastanesi
Demirkapı Tıbbiye Binası
Baltalimanı Sahilsaray
İtalyan Hastanesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
İstanbul Tebhirhaneleri
Avusturya Sankt Georg Hastanesi
Kasımpaşa Deniz Hastanesi
İstanbul Darülaceze Müessesesi
Balat Musevi (Or-Ahayim) Hastanesi
Hamidiye Etfal Hastane-i Alisi Şişli Etfal Hastanesi
Bulgar Hastanesi
Haydarpaşa Tıbbiyesi
Samsun Asker Hastanesi
İzmir Asker Hastanesi

Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER'in Aziz Hatırasına İthafen....

SUNUŞ

“MİNYATÜRÜN ÜSTADIYLA TIP TARİHİ”

Murat AYDIN

Zeytinburnu Belediye Başkanı

Kıymetli sanatseverler,

Bu serginin gerçekleştiği Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nin içinde bulunduğu bina, yaklaşık yüz almış yıllık geçmişi ile Askeri Hastane olarak inşa edilmiş ecdad yapısıdır.

Bugün oldukça anlamlı bir sergi ile de gerek tarihsel amacına gerekse mimari yapısına katkı sunacak bu proje ile buluştu. Ülker Erke Hanımefendi, Türk Sanatının inceliklerinin kök salmasında olağanüstü katkıları olan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in öğrencisi olmuş ve o geleneği günümüze taşımış bir sanatçıdır. Ülker Erke, minyatür sanatımızın araştırmacı, belgesel çalışmalarını ortaya koyan ender isimlerdendir. Türkiye'deki tarihi sağlık yapılarını Selçuklu'dan Osmanlı'ya Darüşşifaları ve hastaneleri mimari açıdan ve bu alanın uygulamalarındaki incelikli detaylarına kadar minyatür sanatının

imkânları ile çalışmıştır. Bu önemli projede de görüleceği gibi Erke, minyatür sanatımıza yeni bir bakış açısı kazandırarak, araştırmacılığın ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Umarım bu çalışmalar geçmişimize ışık tutarken, bugüne ve gelecek kuşaklara önemli bilgiler aktarmış olmakla birlikte bu sanatımızı da geleceğe taşıyacaktır.

Kazlıçeşme Sanat Galerimizdeki sergisi nedeniyle Ülker Erke Hanımefendiye teşekkürlerimi sunarken bu projenin sanatseverlerin ilgisini çekmesinin yanı sıra aynı zamanda araştırmacı ve tarihçilerin de çalışmalarına ciddi katkı sunacağı kanaatindeyim. Emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyor, Süheyl Ünver hocamızı da rahmetle anıyorum.

ÖNSÖZ

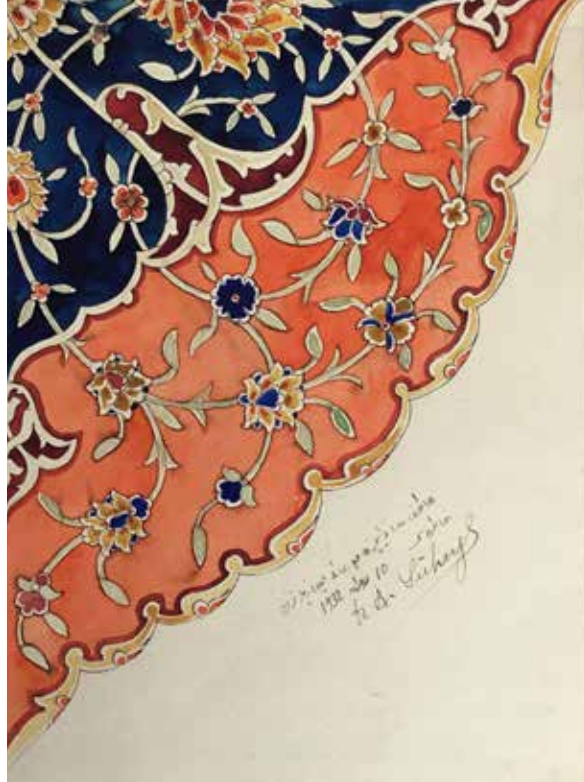
“TÜRKİYE’NİN TARİHİ SAĞLIK YAPILARI”

Erkan DOĞANAY

Küratör

Süheyl Ünver, ünvanlarına eklemiş olduğu (Ordinaryüs, Profesör, Doktor, Aydın, Sanatçı, Yazar, Hoca, Akademisyen, Sanat Tarihçi, Arkeolog, Araştırmacı, Müzeci, Seyyah, İlim ve fikir adamlığı) ve burada daha da sıralayabileceğimiz başkaca özelliklerinden, ünvanlarından sanırım fazlasını hak eden yegane isimlerden birisi idi. Çünkü Ünver, tarih bilinciyle, yaşadığı dönemi etkin bir biçimde harekete geçirmiş ve geleceğe devretilme gayesi ile sürekli projeler geliştirmişti. Bu çalışmalar içinde tıpkı bir maestro gibi etrafındaki herkesi etkileyebilmeyi başarmış, yönlendirebilmiş gerçek bir entellektüeldi. Ünver, Türk Sanatı’nın bütün izlerini belgeleyerek, yeni fikirler, üretimler yapılabilmesini sağladı. Türk Sanatı diye bir cümleye başlandığında Süheyl Ünver öncesi ve sonrası diye iki bölüme ayırmak gerekli. Bugün gelenekli sanatlarla (kat’ı, minyatür, tezhip, hat, ebru, kalem işi) ilgili yaşayan usta isimlerin özgeçmişlerine baktığımızda hemen hepsinin sanat yaşamında Süheyl Ünver’in izlerini görürüz. Cerrahpaşa’da görev yaptığı yıllarda etrafına toplananlarla birlikte Süheyl Ünver Atölyesini oluşturmuş, kültür, sanat, tarih dersleri ile öğrencilerinin hayata bakışlarını olağanüstü değiştirmiştir. Bu atölyede minyatür ve tezhip dersleri alan

Ülker Erke’nin bir konuşmamızda değindiği gibi Süheyl Ünver, yalnızca sanatı değil sevgiyi, saygıyı, paylaşmayı daha geniş anlatımıyla insana dair olanı iyi şeyleri aktarmıştı öğrencilerine.

Ülker Erke’nin hala arşivinde özenle sakladığı kendisine Ülker adını veren Süheyl Ünver, sanatçının doğumunda bu çizimi yapmış ve üzerine adını yazmıştır. (1932)

Bu sergi vesilesi ile bir kez daha Süheyl Ünver hocamızı rahmet ve minnetle anarken, bu serginin de Ülker Erke tarafından hocası Süheyl Ünver'e ithaf edildiğini belirtmekte yarar var.

Minyatür sanatının kuşkusuz en önemli isimleri arasına adını yazdırmayı başarmış olan Ülker Erke, Nakkaş Osman, Levni ya da Buhari gibi döneminin etkin konularını kendi stilizasyonu ve aktarım biçimiyle yüzeye taşıdı. Çalışmış olduğu konuları yapmış olduğu derinlikli araştırmaları sonucunda belgesel bir kurgu ile birleştirip minyatüre dönüştürdü.

minyatür ve tezhipler, Edremit yöresi Edremit yöresi araştırmaları ve folkloru, Osmanlı'dan günümüze gemiler, Masal ve efsaneler, Atatürk evleri, Kuşlar, Mevlevihaneler, Edremit ve zeytinin tarihçesi ve bu sergide görülebilecek olan Selçuklu ve Osmanlı dönemi hastane ve darüşşifaları gibi tarihi sağlık yapılarını ele aldığı konular, Ülker Erke'nin araştırmaları ile hayat bulmuş önemli proje başlıklarındandır.

*Müzehher Ünver,
Ülker Erke
ve Süheyl Ünver*

Bu çalışma dizilerinden başlıcaları; Karacaoğlan ve Nedim'in şiirlerinden yola çıkarak hazırlamış olduğu özgün minyatürler, Hz. Mevlana'ın dünya müzeleri ve sanat tarihinde yerli ve yabancı sanatçılar tarafından yapılmış olan portreleri ile Mevlevilik konulu

Sanatçı, bu çalışmaları hazırlarken bir minyatürcü tavrının yanı sıra, bir tarihçi ve mimar gibi konularını etüt etti ve atölyesini bir laboratuvar ortamına dönüştürerek üretimlerini devam ettirdi. Gidilebilen yerler mutlaka fotoğrafladı ve dosyalandı; kaynaklar,

yayınlar, haberler araştırıldı, arşivlere girildi ve ulaşılabilen yerlerden ya da kimselerden kaynak, bilgi ve belgeler toplandı. Bazı konu başlıkları dört, beş yıl bazıları ise yirmi yıl gibi süreçler sonucunda ancak ortaya çıkartılabildi.

Minyatür sanatının sabır isteyen incelikli üretim biçimini, Erke, kendine has üretim yöntemi ile daha da incelikli bir hale getirdi. Ortaya çıkan sonuçlar, tarihçilere, mimarlara, araştırmacı ve sanatçılara bilgi ve referanslar sundu.

Hocası Süheyl Ünver'den almış olduğu mirası başarı ile sanat hayatında ve kişiliğinde uyguladı, devam ettirdi.

Bu sergide yer alan çalışmaları ile Türkiye'nin tarihi sağlık kurumları ile tıp tarihine kısa bir gezinti yapacağız. Zamanlama açısından da oldukça önemli...

Çünkü 14 Mart tarihini "Tıp Bayramı" olarak takvimlere kaydettiğimiz bugün, Türkiye'de modern anlamda tıp eğitiminin 14 Mart 1827 tarihinde başlamış olduğu gün. Tıp eğitimine oldukça önem veren Sultan II. Mahmud döneminde İstanbul Darülfünun ile tıp eğitimi başlamıştır. Devam eden yıllarda inşa edilen hastaneler ve hızla gelişme sağlayan tıbbiye ile günümüz modern tıbbının temelleri atılmış oldu. Ülker Erke'de 1990'lı yılların sonuna doğru ilgilenmiş olduğu bu konu başlığındaki çalışmalarını Selçuklu ve Osmanlı'daki darüşşifalardan başlatarak tıbbiyelere kadar taşıdı. Erke'nin bu alanla ilgili derinlikli çalışmaları ile Türkiye'nin tıp tarihini incelemiş olacağız.

Sergileme de her minyatürde ele alınan yapı ve konu ile ilgili olarak yanında kısa bir tarihçe bilgisini okuyabilirsiniz, hatta vakit ayırıp okuyun isterim, çünkü bugün bir

kısmı farklı amaçlarla kullanılıyor olsa da sancılı dönemlerde hangi amaçla kullanılmış olduğunu fark ederek, üstlenmiş oldukları görev ve sorumluluklarından dolayı bu yapılara saygı duyacaksınız.

Ülker Erke'nin, 25 Ağustos 1958 yılında Süheyl Ünver'den almış olduğu icazeti.

Tıpkı bu serginin düzenlenmiş olduğu Kazlıçeşme Sanat Galerisi gibi...

Bu serginin gerçekleşmesi için kapılarını ve imkanlarını sunan başta Zeytinburnu Belediye Başkanı Sayın Murat Aydın'a, Kùltür Müdürlüğü kadrosuna ve tabiki bu serginin

gerçekleşmesine imkan sunan Minyatür Sanatçısı Sayın Ülker Erke Hanımefendiye en derin saygı ve sükranlarımı sunuyorum.

Sağlık ve sıhhat içinde iyi seyirler....

Bergama'da Süheyl Ünver, Üner Erke, Atıf Erke, Faruk Serpil

MEKTEB-İ TIBBİYE

ÜLKER ERKE MİNYATÜRLERİ İLE TIP TARİHİ

“Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'den Türk Süsleme Sanatları eğitimi alan minyatür sanatçısı Ülker Erke, tümü özgün minyatür yapıtları ile tıp tarihimize ışık tutmaktadır. Türkiye'deki Selçuklu ve Osmanlı darüşşifalarından, 20. yüzyılın başlarına dek yapılmış olan Osmanlı ve yabancı hastanelerden verilen örnekler, tıp tarihimizi olduğu kadar, mimari ve sanat tarihimizi de yansıtmaktadır. Uzun araştırmalara dayanarak, minyatür sanatının incelikleri ile yapılmış olan çalışmalar, tıp ve mimarlık tarihi öğretim üyeleri ve yazarları tarafından kaleme alınan metinler aracılığıyla da tarihi geçmişlerine ışık tutularak, serginin sanat yönüne aydınlatıcı bir nitelik kazandırmaktadır. Ülker Erke, dört yılı aşan çalışma süreci ile Türkiye'nin değerlerinden olan tarihi sağlık yapılarının uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamış ve tarihi değeri olan yapılar üzerinden tıp tarihini yeniden gündeme taşımıştır.

MARDİN NECMETTİN İLGAZİ MARİSTANI

[502-516 H./ 1108-1122 M. Arası]

Anadolu'da Türkmenlere dayanan ilk Türk devletlerinden biri olan Artuklular, hakimiyetlerindeki coğrafyada adaleti sağlamışlar, ticari vergileri kaldırarak iktisadi hayatın gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Ekonomik gelişme, Artuklu devrinde yapılan birçok cami, medrese, kervansaray, kale, köprü ve hastane gibi mimari eserlerden anlaşılmaktadır. Artuklu ülkesindeki Meyyâfârîkin (Silvan), Amid (Diyarbakır) ve Mardin gibi şehirler ilim ve kültür merkezi olarak temayüz etmişlerdir. İlim ve sanat adamlarını koruyan bu hanedana mensup hükümdarlar adına bazı eserler yazılmıştır.

Günümüzde, Mardin Emineddin, Mesken veya Mâristan mahallesi olarak isimlendirilen semtin güneybatısında Artuklu sultanı Necmettin İlgazi'nin başlatıp ölümünden sonra Emineddin İlgazi'nin kardeşi adına tamamladığı külliye, cami, medrese, hamam, çeşme ve maristan meydana gelmiştir. Oldukça geniş bir alana yayılan külliye'nin cami, medrese, hamam ve çeşmesi harap olarak da olsa günümüze ulaşmıştır. Câmîü'l-Asfâr'ın karşısında olduğu ifadesinden, maristanın, külliye'deki hamamın güneyindeki boş arazide olduğunu anlaşılmaktadır.

Döneminde büyük ilgi toplayan ve Musul gibi çevre illerden hastaların başvurduğu mâristân dolayısıyla Mardin'de Mühezzebeddin Abrurrahman gibi dönemin önemli hekimleri çalışmışlardır. Kaynaklar mâristânın, XVI. yüzyılın ilk yarısında yıkık dökük varlığını koruduğunu zikrederler. Ancak Osmanlı dönemi arşivlerindeki kayıtlar, mâristân'nın XIX. Yüzyıla kadar tek hekimle de olsa işlevine

devam ettiğini göstermektedir.

Yörede yaygın bir inanca göre, külliye'deki hamamın suyunun sinir sistemi ve cilt hastalıklarına faydalı olduğu gerekçesi ile halk yılda bir defa burada yıkanmayı adet edinmiştir.

Ali Haydar BAYAT

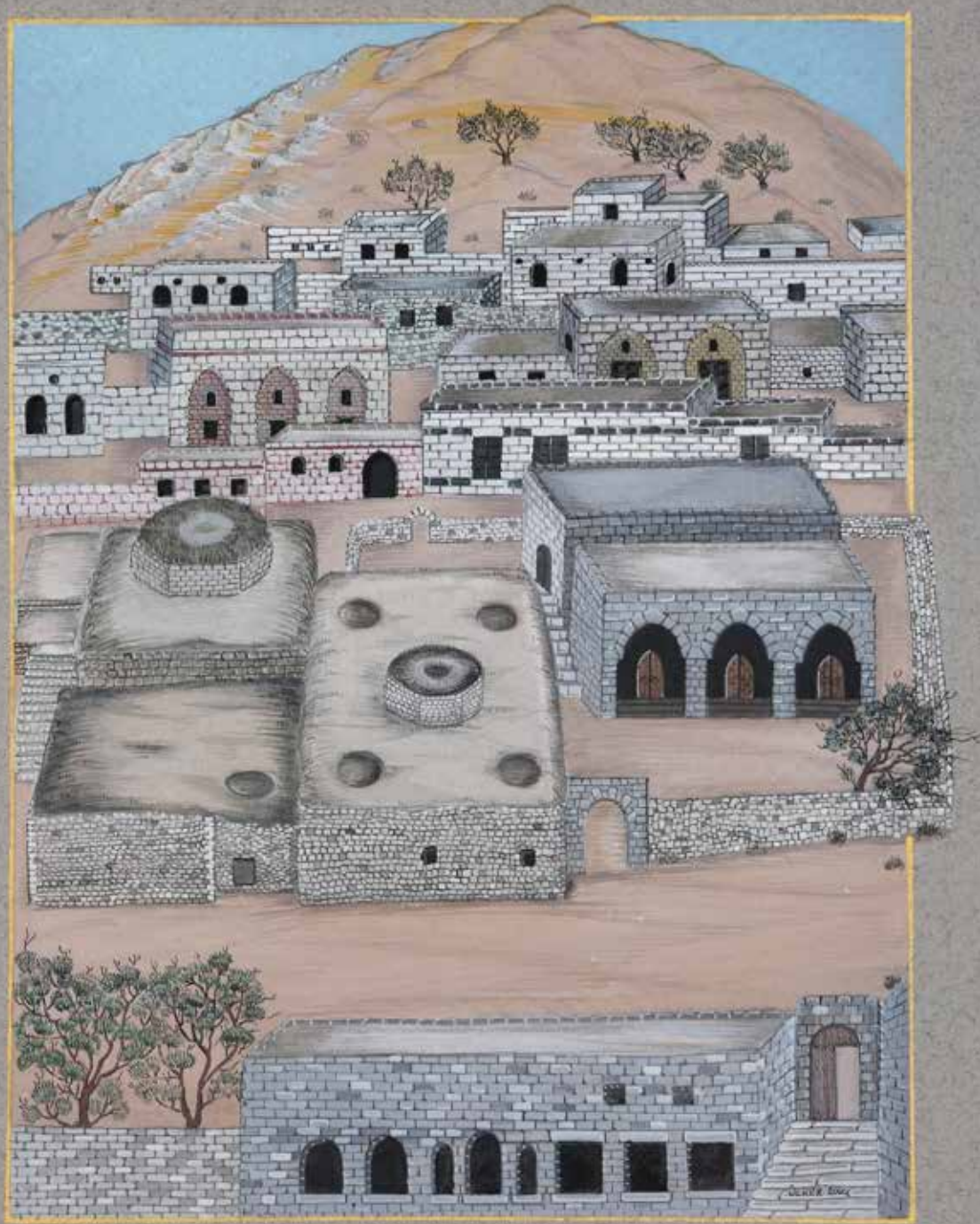
Kaynaklar;

ALTUN, Ara, *Mardin'deki Türk Devri Mimarisi*, Gün Mat., İstanbul, 1971, s. 66-69, 112

GÖYÜNÇ, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul, 1969, s. 101, 116, 122

ÜNVER, A. Süheyl: "Artuk Oğulları ve Mardin'deki Hastaneleri ve Tabahane Hizmetleri" *Türk Tıp Tarihi Arşivi*, s. 17, Ankara, 1940, s. 27-32

ÜNVER, A. Süheyl, *Selçuk Tahabeti*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1941

KAYSERİ-GEVHER NESİBE Tıp MEDRSESİ VE MÂRİSTÂNI

(602H/1205-1206/M))

Selçukluların inşa ettikleri ilk sağlık kuruluşudur. Selçuklu hükümdarı Gıyâseddin Keyhüsrev, ikinci saltanatı döneminde (1205-1210) genç yaşında vefat eden kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan'ın vasiyeti üzerine, Yenice Hacı İki Mahallesinde birbirine bitişik, batısında dârüşşifa ve doğusunda tıp medresesi bulunan kompleksi inşa ettirmiştir. Dârüşşifa üzerinde Selçuklu dönemi Sulûs hat ile yazılmış 602H /1205-1206 M. tarihli kitabesinde, "Sultan Keyhüsrev'in zamanında, Kılıç Arslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine inşa edildiği" kaydı vardır. Medrese kısmında kitâbe olmadığından bu bina Gıyâseddin'e mal edilmiş ve Gıyâsiye olarak adlandırılma gelmiştir.

Kesme taştan yapılan kompleks birbirine 1,5x11m.'lik koridorla bağlantılı olan binalardan dârüşşifa 40x42 m, medrese ise 28x40 m boyutlarındadır. (2800 metrekare). Her iki bölüm, ortasında havuzu bulunan dört tarafından sivri tonozlu revaklarla çevrili açık avlu, dört eyvanlı, plan şemasına sahiptir. Avlu çevresindeki odalar dışında odalar dârüşşifanın batı duvarında s, son zamanlarda ortaya çıkarılan sağlam soltu on sekiz hücre ile hamam restore edilerek gün ışığına çıkarılmıştır. Yakın zamana kadar külliye'nin kuzeyinde medrese ile dârüşşifa arasında türbe olduğu sanılan yedigen yapının külliye'ye su getiren ve dağıtan su terazisi olduğu anlaşılmıştır. Anadolu Selçuklularında, bânilerin yaptırdığı yapıda gömülme geleneğinden dolayı, tıp medresesi

odalarından biri Gevher Nesibe için sekizgen piramit çatıyla örtülü kümbet olarak inşa edilmiştir.

Külliye tıp tarihi açısından olduğu kadar mimarisi ve dârüşşifa taç kapısının tezyinâtı açısından da büyük önem arz etmektedir. Selçuklu sanatının karakteristiği olan kapı Selçuklu bezeme anlayışını aksettiren geometrik desenleri havi rozetler ve bordürlerle bezenmiştir. Sivri kemerli ve stalaktitli sağ iç mihrabiyesinde (nişinde) aslan rölyefi bulunmaktadır. Cephe'deki kitâbenin üstünde ortadaki rozetin iki yanında günümüzde büyük bir kısmı tahrip edilmiş iki yılan kabartması bulunmaktadır.

Ali Haydar BAYAT

Kaynaklar;

AKOK, Mahmut; "Kayseri'de Gevher Nesibe Sultan Darüşşifası ve Sahabiye Medresesi Röleve ve Mimarisi" *Türk Arkeoloji Dergisi*, 1968, Ankara

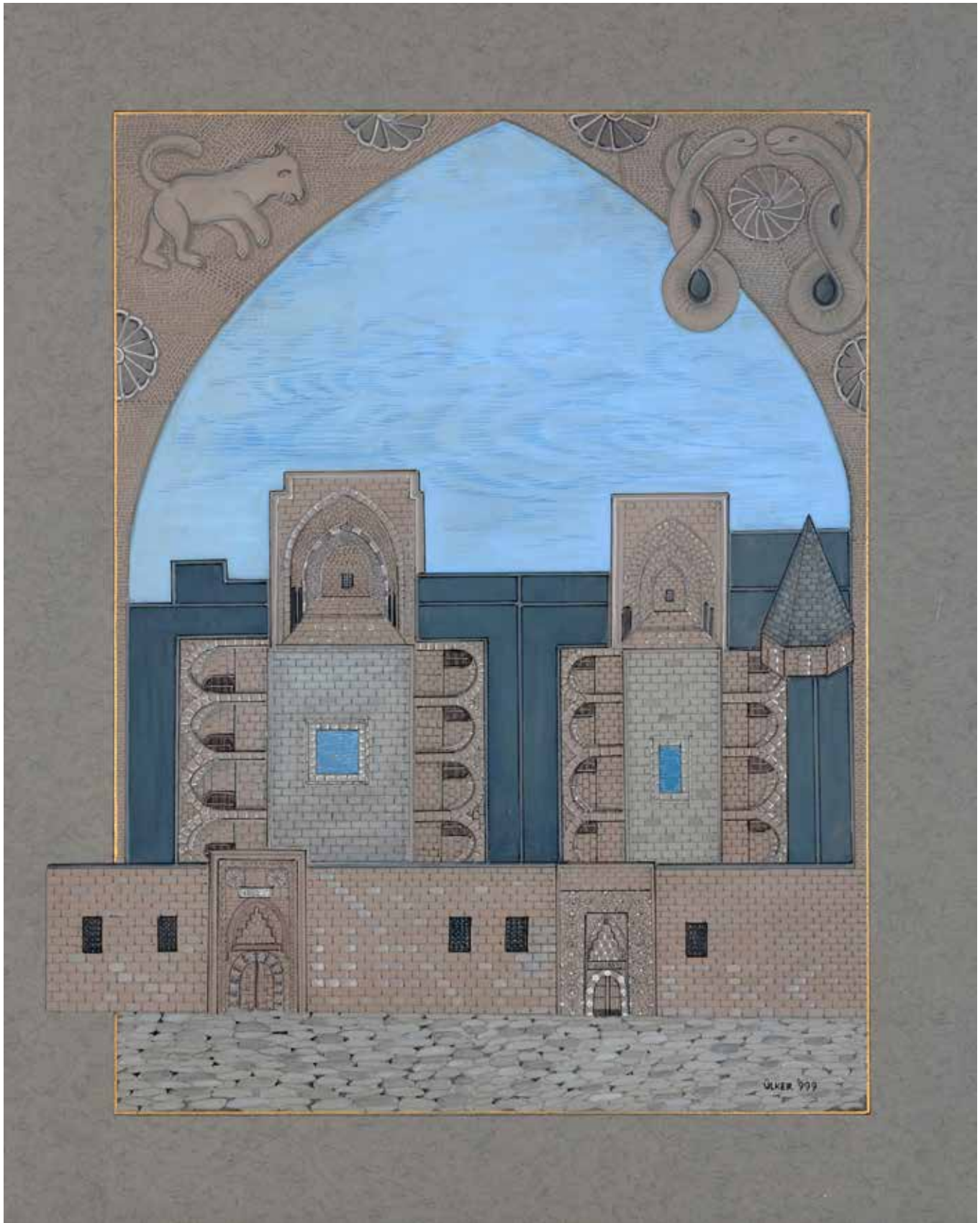
BAYBURTOĞLU, Zafer; "Kayseri Çifte Medrese", *Vakıf ve Kültür*, c.1, s.1, Ankara 1998

ÇAKIR, Osman; "Anadolu'da Kayseri-Sivas-Çankırı-Amasya-Kastamonu Şifahaneleri, İÜ, 1975, İstanbul

GÜRKAN, K. İsmail; "Kayseri Mektep Hastanesi", *Yörük Mat. İstanbul*, 1967

KÖKER, Ahmet Hulusi; "Kayseri Gevher Nesibe Tıbbiyesinin Mimarisi", *Erciyes Üniv. Yay. 1991, s.17-30*

ÜNVER, A. Süheyl; "Kayseri Şifaiyesi ve Tıp Medresesi" *Image Roche*, s. 4 İstanbul, 1969

SİVAS İZZEDDİN KEYKAVUS DARÜSSİHHASI

(614H/1217/M))

Selçukluların beş büyük hükümdarlarından biri olan İzzeddin Keykâvus'un Sivas'ta 614 H/1217 tarihinde yaptırdığı dârüşşifa, tıp tarihi açısından olduğu kadar, mimarisi, tezyinatı, ve çinileriyle de sanat tarihimizde de önemli bir yer tutar. Yıkılan kısımlarıyla birlikte 54.65x61.90 m boyutlarında, yaklaşık 3400 metrekarelik alanı ile Selçuklu dârüşşifalarının en büyüğüdür.

Genç yaşta yakalandığı verem hastalığının 1218 Halep seferi sırasında başarısızlığa uğramasıyla artan İzzeddin Keykâvus, bir süre sonra, hastalığının artması üzerine havasının ve suyunun hastalığına faydalı olacağı tavsiyesiyle, şifa bulmak amacı ile gittiği Viranşehir'de 2 Ekim 1220' de ölmüş ve Sivas'a getirilerek dârüşşifadaki türbesine gömülmüştür.

Dört eyvanlı açık avlulu medrese tipinde inşa edilen dârüşşifada, baş eyvan girişin karşısında doğu yönünde olup, diğerleri giriş, türbe ve kuzeydeki odalara geçiş olarak düzenlenmiştir. Yaklaşık 690 metrekare ebadındaki avlunun zemini taşla örtülmüş, etrafı, revaklarla çevrilmiş yaklaşık 30 oda bulunmaktadır. Türbenin önü ve avlu taş, oda, revak ve eyvanların tabanı ise altıgen tuğlalarla kaplanmıştır. Türbe önündeki revaklar diğerlerinden geniş tutularak cephenin rahat görünümü sağlanmıştır.

Tepesi ongen kasnaklı prizma külâhla örtülü türbenin içinde dönemin çinileriyle kaplı, Keykâvus'un lahdiyle birlikte birkaç mezar daha bulunmaktadır. Başlı başına bir sanat eseri olan türbenin cephesi, Selçuklu

sanatının en zengin sırlı tuğla ve mozaik çini dekoruna sahiptir Cephede, İzzeddin Keykâvus'un 4 Şevvâl 617/2 Aralık 1220 yılında öldüğünü bildiren 5.5 m uzunluğundaki kitabe ile, ölüme dair Kur'ân ayetleri ve Farsça bir kıta yer alır. Ayrıca bu şaheser cepheyi yapan Merendli Bizl oğlu Ahmed'in adı iki kartuş içinde yer alır.

Darüşşifa portalı taş işlemeciliğin en güzel örneklerinden olup üst köşelerde boğa ve aslan kabartmaları bulunur. Bunun dışında ana eyvanın sağ üst köşesinde hilal içinde örgülü kadın başı ile solda arkasında güneş ışınları çıkan erkek başı rölyefleri bulunur. Bunların, Mezopotamya ve Anadolu'nun inanç tarihinde önemli yer Ay ve Güneş tanrılarının Yunan-Roma sanatında son şeklini aldığı halinin, Selçuklular döneminde gerçek anlamını kaybederek koruyucu bir tılsım, veya süs amacıyla konduğunu düşünmekteyiz.

Ali Haydar BAYAT

Kaynaklar;

ATABEK, Emine Melek; "Aperçu Sur 1. Historique de 1. Hopital de Sivas" *Medicine et Hygiene*, vol. XXVII, 1969

BAYAT, Ali Haydar; *Anadolu Hastane Vakıfhanelerinin Tek Örneği Olarak Sivas Darüşşifası Vakfiyesi*, *Türk Kültürü*, c. XXIX, s. 333, Ankara, 1991

ÇETİNTAŞ, Sedat; *Sivas Darüşşifası*, İÜ. Tıp Fakültesi Tarih Enstitüsü yay. İstanbul, 1953

TUNCER, Orhan Cezmi; *Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi Üzerindeki Görüşleri*, *Cumhuriyet Üniv. Tıp Fak. Neşriyatı*, c. II, s. 2-3, Sivas 1980

ÜNVER, A. Süheyl; *Türk Tababetinin 750 Yıllık Tarihi*, *Abbottempo Özel Sayısı*, İstanbul, 1970, s. 72-77

DİVRİĞİ TURAN MELEK DARÜŞŞİFASI

[628 H./1228 M.]

Mengücekoğulları'nın Divriği kolunun başkentinde, 1228 yılında, Melike Turan Melek tarafından yaptırılan dârüşşifa ve ona bitişik olarak eşi Ahmed Şah tarafından bir külliye halinde inşa ettirilen cami, Anadolu'da bir benzeri daha bulunmayan, mimarî, sanat ve tıp tarihi açısından evrensel niteliği haiz bir şaheserdir. Eşsiz bezemeleriyle dönemin taş işçiliğini aşan bu külliyenin özgün bir üslubu vardır. "Öncesiz ve sonrasız", "mucize" ve "muamma" olarak nitelenen bu üslup Selçuklu dönemindeki sanat ve zanaat ortamının özelliklerini içeren büyük bir birikimi yansıtmaktadır.

Yapı grubunun güneyinde yer alan Melike Turan Melek Dârüşşifası, Kayseri Gevher Nesibe Mâristanı (1206) ve Sivas I. İzzeddin Keykâvus Dârüssıhhası (1217) gibi günümüze bozulmadan gelebilen en eski Selçuklu tıp merkezlerinden biridir.

Batısındaki taçkapıda bulunan Arapça inşa kitabesinde şunlar yazılıdır: "Bu mübarek dârüşşifanın yapılmasını Allah'ın rızasını yerine getirmek isteğiyle kutlu Melik Fahreddin Behramşah'ın kızı bağışlanmaya muhtaç, adaletli Melike Turan Melek buyurdu. Allah kabul etsin, âmin. Altı yüz yirmi altı yılının birinci ayında [1228]." Dârüşşifada bulunan ikinci kitâbe usta kitabesidir. Büyük eyvanın arka kemerinin altında iki parçalı taş üzerinde, "Ahlatlı Hûrşad'ın eseridir." yazılıdır.

Cömertliği ve hayırseverliğiyle ünlü Fahreddin Behramşah'ın kızı Melike Turan Melek, bütün servetini sanat şaheseri dârüşşifanın yapımında kullanmıştır. Bunda Melike'nin atadan, anadan aldığı terbiye ve yetiştirme tarzı yanında gücü ve varlığı da etken olmuştur. Melike'nin annesi İsmetî Hatun, "Sultanü'l-muazzam" adını ilk kullanan Selçuklu hükümdarı Sultan II. Kılıcarşan'ın kızıdır. Dolayısıyla Melike Turan

Melek, II. Kılıcarşan'ın da torunudur.

Dönemin hekimlerinden ünlü tabip, ruh hekimi, bilgin ve botanist Abdülatif el-Bağdadî'nin (1162-1231) Behramşah'ın sarayında konuk iken Melike Turan Melek'i şifa yurdu yaptırmaya teşvik etmiş olması muhtemeldir.

Yükseklik, plan ve bezemeleri bakımından yepyeni özellikler göstermektedir. Taçkapı, benzeri olmayan, dolu dolu bezenmiş, iç içe iki taş kemerden oluşan eşsiz bir örnektir. Silme takımları, ince sütunçeler ve bunları sonlandıran palmetler, geometrik bordürlerle zenginleştirilmiştir. Yarım bir eyvan görünümündeki taçkapının kemeri, işlemeleri ve tacı, bir baş bağını andırmakta, başlık bordürleri Selçuklu kaftanlarının kollarındaki "şiraz" denilen kol bağlarına benzemektedir. Yüksekliği 14 metre ve eni 10,5 metre olan taçkapının dış sütun demetleri üzerinde biri sol ve diğeri de sağ tarafta olmak üzere küpesi (mengüş) seçilebilen bir erkek başı ile örgülü saçları belirgin, fakat tahrip edilmiş iki insan figürü bulunmaktadır. Sivas Dârüssıhhası'nda ana eyvanın iki tarafında yer alan erkek ve kadın başı kabartmaları, eski Anadolu inançlarındaki anlamını yitirerek Selçuklu döneminde, sembolik, dekoratif ve koruyucu bir tılsım olarak mimari eserlerde rölyef olarak kullanılmıştır.

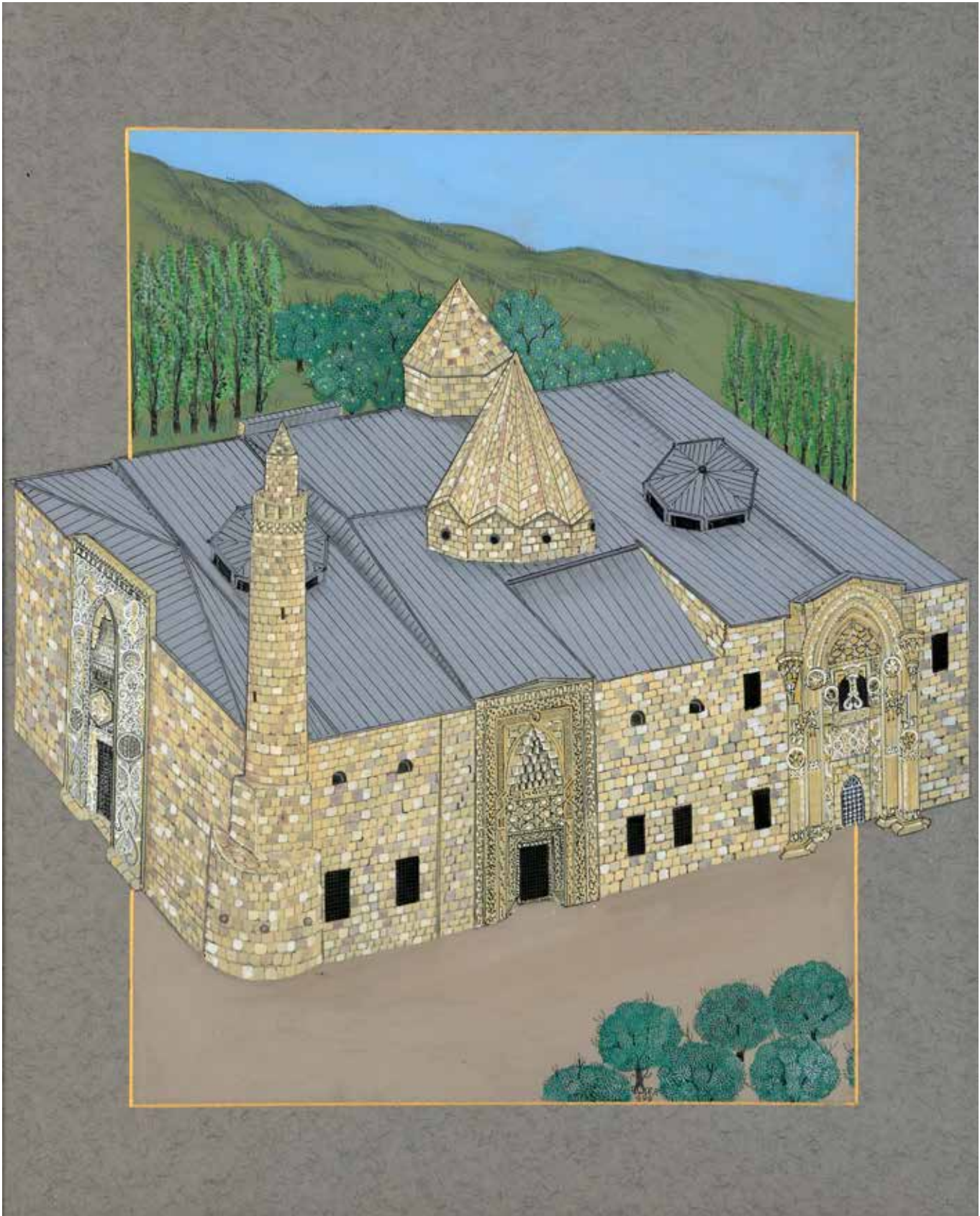
Abdullah KILIÇ

Kaynaklar;

BAKIRER, Ömür; *Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifa'sında Yapıdan Gelen İzlerin Düşündürdükleri*, Selçuk Üniv. Bildiri, Konya, 2000

BAYAT, Ali Haydar; *Anadolu Hastane Vakıfhanelerinin Tek Örneği Olarak Sivas Darüşşifası Vakfiyesi*, Türk Kültürü, c. XXIX, s. 333, Ankara, 1991

DURUKAN, Aynur; *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Dünya Mirasında Anadolu, Ankara 1991, s.222-231

ÇANKIRI CEMALLEDDİN FERRUH DARÜLAFİYES

(633 H./1235 M.)

Selçuklu emîrlerinden Atabey Cemâleddin Ferruh tarafından Çankırı’da, Anadolu Selçukluları’ndan kalma önemli bir yapı olarak “derbent” denilen kuru çayın yanında, şehre hâkim yüksekçe kayalık bir tepe üzerinde, 22 Muharrem 633 (miladî 7 Ekim 1235) tarihinde Dârülafe (dârüşşifa), 640 yılında da (1242) kuzey bitişiğinde dârülhadis inşa edilmiştir.

Süheyl Ünver, 1940’lı yıllarda burasının tanınamayacak kadar harap olduğundan bahsetmekte, “Hastanenin odaları şekilden şekile girmiş ve bozulmuştur. Kırk sene evvel hastanenin ancak altı odasının harap bir halde yalnız duvarları mevcut imiş. Bugün bu altı odadan da eser kalmamıştır. Yerlerine tekkenin şimdi yıkılan şeyh dairesinin bir kısmı ahşap olarak yapılmıştır.”

Bu yapı topluluğu (külliye), bugün halk arasında Taş Mescid adıyla anılan dârülhadis binası ve güneyindeki dârüşşifa alanından ibarettir. Altındaki türbesiyle beraber dârülhadis kısmı ayakta, dârüşşifa ise tamamen yok olmuştur. Ancak 13 Haziran 2012 tarihinde yaptığımız inceleme sırasında dârülhadisin güneyinde yer alan ve uzun yıllar dümdüz olan dârüşşifa alanında, 2011 yılında yapılan kazıyla şifahanenin temellerinin ortaya çıkartılmış olduğunu gördük. Temel izleri yapının planı hakkında fikir vermektedir. Temellere göre yapının en güneyinde, şifahane temelleri üzerine sonradan inşa edilen ve 1940’lı yıllara kadar eski fotoğraflarda görülebilen sekizgen planlı mevlevîhanenin izleri de görülebilmektedir.

Eski fotoğraflarda Taş Mescid’in

kuzeydoğusunda görülen şeyh binası ve kapısından ise günümüzde hiçbir iz yoktur.

Bugün dârüşşifanın temellerinin bulunduğu bu alan bir ihata duvarı ile çevrilidir. Bu alana, yani dârüşşifaya, bir kapı ile dârülhadisten de geçilebiliyordu. Selçuklu sülüsü ile yazılmış kitabeden öğrendiğimize göre bina Atabey Cemâleddin Ferruh tarafından 633 (1235) yılında yaptırılmıştır.

Üstteki dârülhadis giriş kapısının altında, üst kapının alt hizasına gelen, basık kemerli küçük bir türbe kapısı vardır. Buradan dârülhadisin altına rastlayan mezar odalarına girilir. Girişin iki tarafında yer alan mezar odalarında sandukalar bulunmaktadır. Sağdaki mezar odası içeriden bağlantılı olmayıp binanın batı cephesinden ayrıca bir giriş kapısı vardır. Soldaki basık tonozlu karanlık odada altı adet mezar mevcuttur. Süheyl Ünver, mezarların 1940’lı yıllardaki durumunu anlatırken “soldaki odada altı tabut mevcut, tabutlar içindeki cesetler kısmen çürümemiştir” demektedir.

Kalabilen bir diğer parça ise tıp sembolü olarak kullanılan ve başları karşılıklı gelecek şekilde birbirine sarılmış yılan motifli taş üzerine işlenmiş kabartmadır. Bugün kayıp olan parçanın ebadı, kaynaklarda 100x25 cm olarak belirtilmektedir. Bu bilgi, yılan motifinin XIII. yüzyılda Selçuklular tarafından sağlık sembolü olarak benimsendiğini göstermektedir. Bu kabartmanın, dârülafeide bulunan Çankırı Mevlevîhânesi şeyhi tarafından muhafaza edilmiş olduğu, Süheyl Ünver’in Çankırı defterinde kayıtlıdır.

İnceleme sırasında Taş Mescid'in mezar odalarına girilen alt kapısının üzerine, bu kabartmanın taşa işlenerek yapılmış bir kopyasının yerleştirilmiş olduğu görülmüştür. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin amblemi de, ilgili tarihte, Süheyl Ünver tarafından birbirine geçmeli bu yılan figürü esas alınarak çizilmiştir.

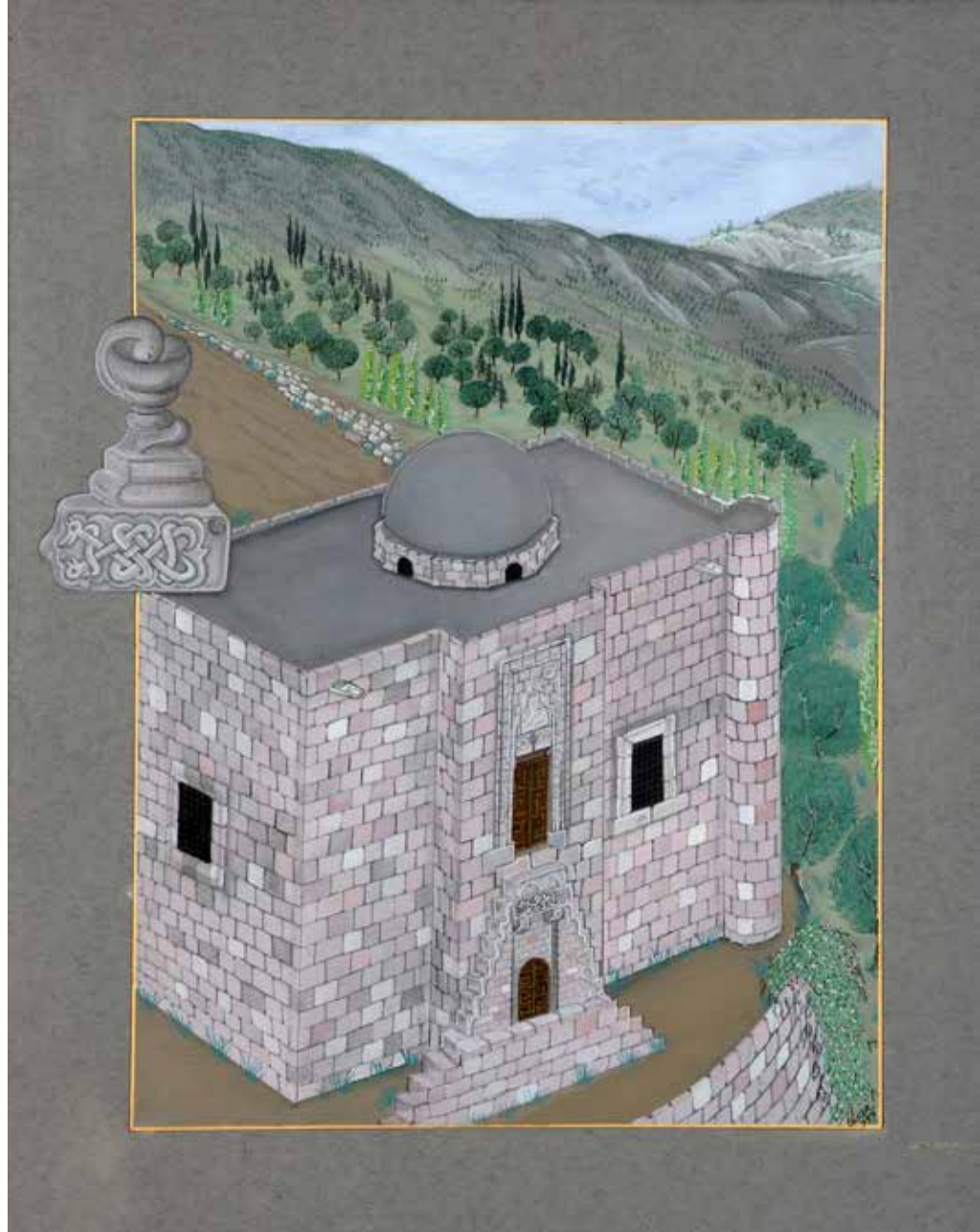
Abdullah KILIÇ

Kaynaklar;

ALTINTAŞ, Emine; Çankırı Merkez İlçelerinde Yapılan Eski Eser Tespit Çalışmaları 2, VIII Vakıflar Haftası Kitabı, Ank.,1991

BAŞER, Tayip; And. Darüşşifaları ve Çankırı Darüşşifası, Ilgaz, 1965, s. 6

TORUK, Ferruh; Çankırı Darüşşifası, Vakıf ve Kültür, c.II, s.6, Ank.

KONYA VE ÇEVRESİNDEKİ DARÜŞŞİFALAR

Anadolu Selçuklu Devletinin başkenti olması dolayısıyla mimari abidelerde donatılan Konya ve Aksaray'da, üç dârüşşifa yapıldığı bilinmektedir. Günümüze hiçbir izi gelmeyen bu hastaneler hakkında tarihi kaynaklardan bilgi edinebiliyoruz. İlk dârüşşifa, muhtemelen II. Kılıç Arslan tarafında yaptırılan ve daha sonra Maristan-ı Atik adıyla isimlendirilen tesis olup inşa edildiği yer hakkında bilgiye sahip değiliz.

İkincisi, Anadolu Selçuklu Devleti ile özdeşleşen, devrinde bilim, kültür ve iman faaliyetlerinin olabildiğince yoğun olarak yaşandığı Alaeddin Keykubad'ın yaptırdığı, dârüşşifa-i Alai'dir. Yakın zamana kadar bulunduğu yer konusunda çeşitli görüşleri sürülmüşse de, son bir çalışma ile mescidi ile birlikte, Alaeddin Tepe'sinin kuzeyinde, Selçuklu Köşkü'nün yanında, Ertaş kapısının hemen önünde; Muinüddin Mehmed'in kaçan vezir Tuğrai Muzafferüddin'in buraya sığındığı Aksaray'da kayıtlıdır. Günümüze kadar gelen tek bölümü mescidi olup dârüşşifanın mevkii ve şekli hakkında fikir verdiğinden büyük önem arz eder. Dârüşşifanın bulunduğu yerde 1988 yılı kazılarında 50x60 cm boyutlarında ortası geometrik süslemeli dairenin karşılıklı iki yanında ejder/yılan bulunduğu mermer kitabenin dârüşşifanın sembolü olduğu iddia edilmiştir.

Osmanlı dönemi vesikalarına göre, Fatih döneminde kullanılmaz durumda olduğundan, Kanuni döneminde büyük bir yapı içinde (buk'a) yeniden tesis edilmiştir. Alaeddin Keykubad'ın bu amaçla tahsis

ettiği vakıf gelirleri bu amaçla kullanılmaya devam etmiştir. Bu yeni şekline ait vesikalar 1713 yılına kadar takip edilebilmektedir.

Ali Haydar BAYAT

Kaynaklar;

CANTAY, Gönül; *Kaynaklardan Tanıdığımız Anadolu Selçuklu Darüşşifaları*, IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyet Semineri Bildirileri, Konya, 1995

KONYALI, İ. Hakkı; *Konya Tarihi, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1964*

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf; *Konya'da Alaeddin Darüşşifası, Tıp Medresesi ve Mescidinin Yeri, Osmanlı Araştırmaları, İstanbul, 1989*

UZLUK, Feridun Nazif; *Konya Darüşşifası, Milli Mecmua, İstanbul, 1924*

BAYRAM, Mikail; *Selçuklu Veziri Kadı İzzeddin Tarafından Düzenlenen Bir Vakıf-name, Ata Dergisi, Konya, 1997*

KONYA ILGIN ILICASI

[633H/1236 M]

Jeolojik yapısıyla sahip olduğu çok zengin şifalı su kaynaklarından Anadolu'nun tarihin her döneminde çeşitli hastalıkların tedavisi için istifade edilmiştir. Homeros, Calinos, Strabon gibi antik dönem yazar ve hekimleri önemli kaplıcalardan bahsetmişlerdir. Roma ve Bizans döneminden kalma yüzlerce sıcak su kaplıcası, Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra Türklerce işletilmesinin yanı sıra Niğde, Kırşehir, Kütahya, Konya'da yeni hamamlar ve kaplıcalar inşa etmişlerdir.

XIV. yüzyıl yazarlarından El-Omarî'nin bildirdiğine göre, Anadolu'da halkın çeşitli dertlerine şifa bulmak için gittiği üç yüzden fazla kaplıca var. Bunların en önemlilerinden biri de, Konya-Akşehir yolu üzerinde ve Ilgın ilçesine 3 km. uzaklıkta kurulmuş Ilgın kaplıcalarıdır. Ilgın'da Romalılar zamanında Justinianus döneminden beri bilinen sıcak su kaynakları üzerinde, 633H./1236 yılında, Selçuklu Devleti'nin en büyük hükümdarı Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılan hamam, daha sonra 666H/1267'de Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi vezirlerinden (Sahibata) Ali Bin Hüseyin tamir ederek genişletilmiştir. Mimarı, dönemin bir çok eserine imzasını atan Kaluyan'dır. Günümüze kitabeleriyle ulaşan bu kaplıca, kubbelerin altında birer havuz bulunan iki hamamdan ibarettir. Katip ve Evliya Çelebi'ler hamamların her ikisinin havuzlarına mermer aslan ağzı lülelerinden suların aktığını yazarlar. Evliya Çelebi, hamamın yapılışını, Alaeddin Keykubad'ın tutulduğu nıkris/goutte hastalığına, tavsiye üzerine geldiği bu ılıcada şifa bulduğu için,

halkında istifade etmesi amacıyla bu tesisi yaptırdığı yazar.

Ali Haydar BAYAT

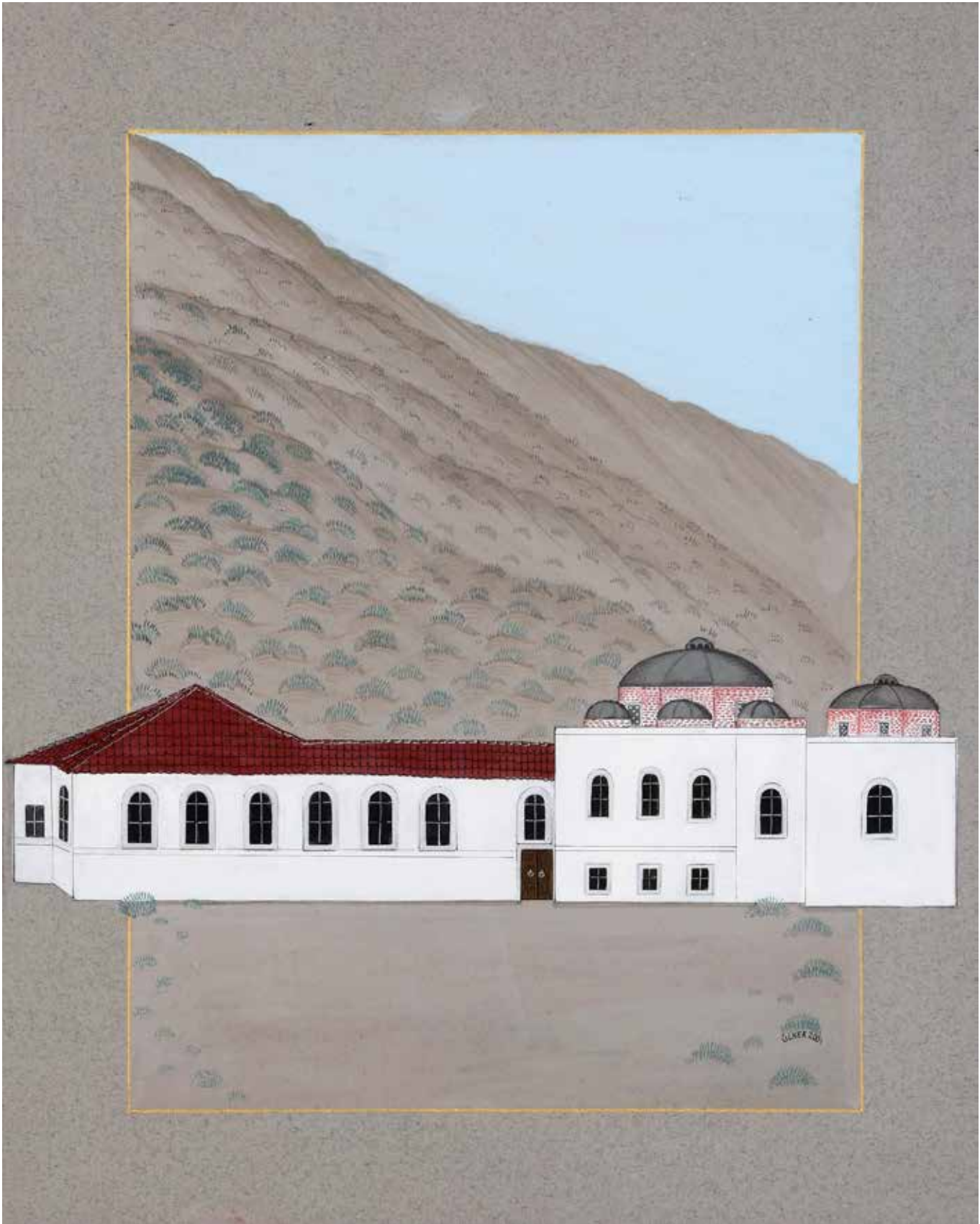
Kaynaklar;

ÖMER, Celaleddin; *Ilgın Kaplıcaları, Konya, 1945*

ÖZDEMİR, Osman; *Ilgın Kaplıcasının Tarihçesi, Yıldız Basımevi, Konya, 1959*

REMAN, Rıza; *Şifalı Su Kullanmak İlmî Balneoloji ve Şifalı Su Kaynaklarımız, İstanbul, 1942*

ÜNVER, A. Süheyl; *Selçuk Tababeti, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1941*

KASTAMONU ALİ BİN SÜLEYMAN MARİSTANI

(671H/1272/M))

Selçuklu vezirlerinde Mühezzibüddin Ali'nin torunu, Pervane Muineddin Süleyman'ın oğlu Mühezzibüddin Ali tarafından 671H/1272/M tarihinde Kastamonu'nun merkezinde yapılmıştır. (Ali'de Selçuklu devlet hizmetinde III. Keyhüsrev'in muhafızlığı, Kayseri naibliği yapmış 1277'de Mısır sultanı Baybars'a esir düşmüş 1278'de bedel karşılığı salıverilmiştir.) Kitabesine kısaca "671H/1272 yılında bu mübarek maristanı Allah'ın ve halkın rızasını kazanmak amacıyla Ali bin Süleyman emretti" Kaydının yanında binanın yapılışına nezaret edenin Güherbaş, mimarının ise Kayserili Sa'd olduğu ifadeleri bulunur."

Yüz elli yıl önce yangında büyük tahribata uğrayan dârüşşifadan, portalın bulunduğu ön cephe ile yan duvarların bir kısmı kalmıştır. Cephenin arkasında kalan yerde ise cami bir süre sonra Kadiri Dergahı olarak kullanılmıştır.

Portal, geometrik geçmeleri, süslü pakmetleri ve geniş bordürlerle çerçevelenmiş, basık kemeri ile tipik Selçuklu mimari eseridir. Geniş kapısı beşik tonozlu bir niş içine yerleştirilmiştir. Nişin iki yanında rozetler bulunan stalaktitli mihrabiyelerle kapının üstünde, iki yanında rozetler bulunan kitabesi yer alır. Yangından sonra portalin üst kısmı kaldırılmış ve ev yapılmış, cephede ise yer yer kapı ve pencereler açılmıştır. Dârüşşifa'ya ait izlerden dış hatları simetrik asimetric , iç mimarisi itibariyle avlu etrafında düzenlenmiş iki veya dört eyvanlı tek katlı Selçuklu medrese tipinin bir örneği olduğu anlaşılmaktadır. Halk arasında cephedeki devşirme lahit

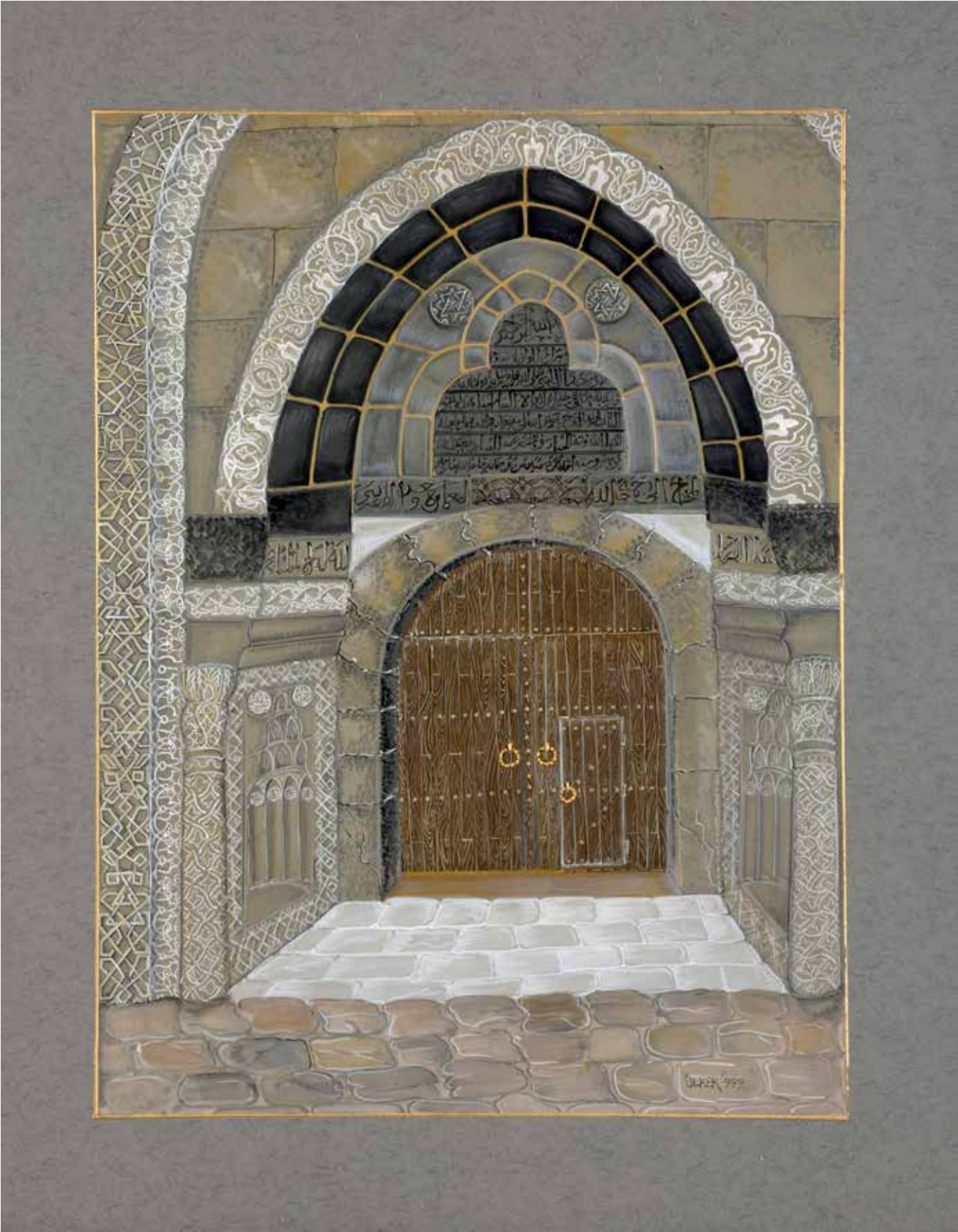
parçası üzerinden şeklin yılan sanılması, Kadir tarikatı kurucusu Abdulkadir Geylani'nin Geylamlı'dan veya maristandaki marin yılan anlamına gelmesi sebebi ile Yılanlı Dârüşşifası denen bu sağlık kurumu, yaygın olarak bir inanca göre, kırk dervişi ile Bağdad'dan gelen Kadiri Şeyhi Abdülvahab, Kastamonu hakiminden istediği yer yerine, yılanlarla dolu çalılık bir arazi verilmesi üzerine, burayı temizlemeye başladıklarında, bütün yılanlar deliklerinden çıkıyorlar. Dervişler bunları toplayarak günümüzde yılanlı dere denen yere attıklarında bütün yılanlar taş kesiyor. İnat edipte deliğinden çıkmayan bir yılan bulunduğu yerde taş kesilmiş. Cephede görülen yılan motifi işte o yılanın imiş.

Halk, dârüşşifanın arkasındaki Kadiri dergahına, akıl hastalıkları, yüz ve göz kapağı felcinde buradaki aynaya bakarak, sıtmalılar ise yılanlı taştan bir parçayı suyla içtiklerinde iyileşeceklerine inanırlardı.

Ali Haydar BAYAT

Kaynaklar;

ÇAKIR, Osman; "Anadolu'da Kayseri-Sivas-Çankırı-Amasya-Kastamonu Şifahaneleri, İÜ, 1975, İstanbul
HANCIOĞLU, Tahsin; Yılanlı Darüşşifası, Gazi Üniv. Kastamonu Kültür Şenliği, 1984

(1255-1275 Arası)

Evkaf defterlerinde “Vakf-ı medrese-i Pervane Beğ ki Gök Medrese demekle meşhurdur. Darüşşifası ve darüssülehası var imiş” ifadeleriyle, Eflakî’de Pervane Hankabı’ndan bahsedilmesi, Osmanlı arşivindeki, 1988/1783 tarihli vesikada cami, medrese ve darüşşifası olduğu ifadesinden, Selçuklu devlet adamlarından Pervane Muinüddin Süleyman’ın Tokat’ta medrese, darüşşifa ve darüssüleha’dan meydana gelen bir külliye yaptırdığı anlaşılmaktadır. Son dönem Selçuklu tarihinde önemli rol oynayan Muinüddin Süleyman’ın, bu külliyei 1266-1276) yılları arasında, kısmi huzura kavuşan Anadolu’da ticaretin canlanması sırasında, oğlu Mühezzibüddin Ali’nin Kastamonu Darüşşifası’nı yaptırdığı 1272 yılında yaptırdığını tahmin etmekteyiz.

Külliyeden günümüze Tokat Müzesi olarak kullanılan tek bir yapı ulaşmıştır. Kitabesi olmadığından, buranın darüşşifa olabileceği kanaati uyanmışsa da, günümüzde ulaştığımız bilgilerle bunun doğru olmadığı düşüncesindeyiz, 1648 Tokat'ını anlatan Evliya Çelebi, Gök Medrese'nin, padişah emriyle Vani adında şeyh geçinen birinin burayı tekkeye çevirdiğini kaydeder. Halbuki, Osmanlı arşivlerinde 1125/1713, 1199/1784 tarihli vesikalar, darüşşifanın bu tarihlerde çalıştığını göstermektedir. Yine medresenin büyük eyvanının solundaki büyük salonun, kible duvarındaki mihrabı ile bir mescit olması buranın medrese olduğuna bir delildir. Çünkü hiçbir Selçuklu darüşşifasında mescit yoktur. O halde darüşşifa nerededir? Halil Edhem'in,

1857'de yöreyi gezen Dr. Mortmann'ın yayından aldığı bilgi bize yardımcı olacaktır. Mortmann, Gök Medrese'nin yanında ona bitişik biri ahır olarak kullanılan, yıkılmaya yüz tutmuş, sanat eseri iki binanın daha bulunduğu kaydeder. Demek oluyor ki, Pervane Muinüddin Süleyman'ın külliyesi birbirine bitişik üç binadan meydana gelmiştir. Gök Medrese'nin sağında medreseyle irtibatlı ve eyvanlı bir yapının varlığını Gönül Cantay ortaya çıkartmıştır. Bunun yanında da Mortmann'ın bahsettiği üçüncü bina olmalıdır. yukarda belirttiğimiz gibi, 1784 yılına kadar barüşşifanın işlediğine dair vesikaların mevcudiyeti ve Evliya Çelebi zamanında Gök Medrese'nin tekkeye dönüştürüldüğünün tesbitli, darüşşifanın harab olan bu iki yapıdan biri olduğunu gösterir. Yapılacak kazıların bunu doğrulayacağını düşünüyoruz.

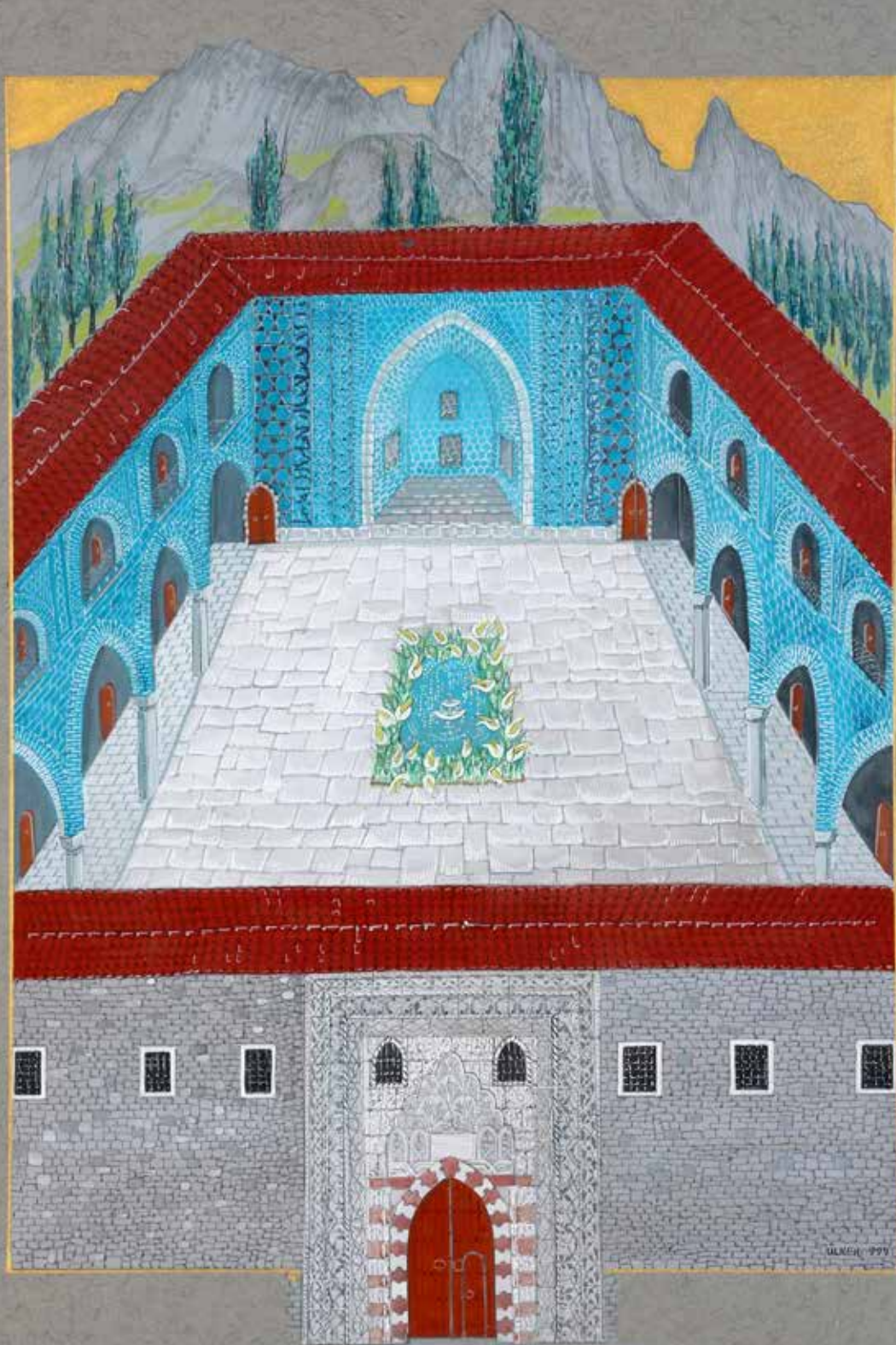
Ali Haydar BAYAT

Kaynaklar;

AKSULU, Işık; Bir Selçuklu Mimari Mirası Beşiği, Tokat Kenti, 1. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler-I, Selçuk Ün. Konya, 2001

CANTAY, Gönül; Tokat'ta Tıp Medresesi ve Şifahanesi, Bilim ve Teknik, 1980

ŞİMŞİROĞLU, Ahmet; *XVI Yüzyılda Tokat Medreseleri, Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1992

AMASYA ANBER BİN ABDULLAH DÂRÜŞŞİFASI

(708 H. /1308/9 M.)

Amasya şehrinde Yeşilırmak'a paralel cadde üzerinde, Yakutiye mahallesinde bütün görkemiyle ayakta olan, tipik bir Selçuklular dönemi dârüşşifasıdır. Amasya Dârüşşifası'nın Türk bilim dünyasına tanıtılması Süheyl Ünver'in 1935 yılında yazdığı bir makale ile başlamıştır. Amasya Dârüşşifası Türk bilim dünyasına İlhanlılar devrinde yaptırılan "Anber B. Abdullah Dârüşşifası" (1308) olarak tanıtılmıştır. Bu bilginin kaynağı dârüşşifanın kitabesindeki bilgidir: "Büyük sultan, en büyük hakan, dinin ve dünyanın yardımcısı Sultan Olcaytu Muhammed'in - Allah, onun saltanatını ve büyük hatun, büyüklerin kraliçesi İldus Hatun'un şeref günlerini ebedî kılsın ve saltanatını artırsın- devletinin zamanında bu mübarek dârüşşifayı imar etmekle saltanatının yüceliğini muvaffak kılsın. Zayıf kul, Anber bin Abdullah - Allah onların yaptıklarını kabul etsin. Yıl, H. 708 (M. 1308)."

Bu taş kazılı bilgi hiç tereddütsüz kabul edildi ve Anber bin Abdullah Dârüşşifası olarak her yerde kaydedildi. Fakat yapılan araştırmalar, bulunan belgeler, bu dârüşşifanın Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) tarafından yaptırıldığını ortaya koymaktadır. Bu dârüşşifa 1308 yılında Amasya'yı ele geçiren Moğollar (İlhanlılar) zamanında tamir edilmiş ve yeni bir kitâbe konulmuştur.

Dârüşşifayı yaptıran I. Alâeddin Keykubad (1220-1237), Anadolu Selçuklu hükümdarlarının dördüncüsüdür. Onun zamanında Selçuklular'ın en güçlü dönemi yaşanmıştır. Sultan Alâeddin'in bu dârüşşifayı neden Amasya'da yaptırdığını sorgulayacak

olursak iktisat tarihçilerinin gösterdiği "ticaret yolu üzerinde" olması tek ve en önemli sebeptir. Amasya, tarihte ve o zaman diliminde çok önemli iki tarihî ticaret yolu üzerinde ve önemli bir mola merkezindeydi. Bu yollardan biri, Anadolu'yu kuzeyden güneye bağlayan ticaret yolu idi ki "Samsun-Zile- Kayseri-Tarsus" ticaret yolu üzerindeydi. İkinci yol, doğu-batı güzergâhı üzerindeki bir başka ticaret yolu idi. Buna dönemin tüccarları "Azerbaycan-Bursa" güzergâhı diyorlardı.

Her iki yol da işlek olup birçok tüccarın konakladığı merkezlerdi. Bunun dârüşşifa ile ilgisi de çok açıktır. Dârüşşifaların hizmet ettikleri, yoksullar, kimsesizler, seyyahlar, yolcular ve tüccarlardı. O tarihlerde de dârüşşifaları bir hastane olarak düşünmemek gerekir. Çünkü herkes hastasına kendi evinde bakıyordu. Hekim eve çağrılıp orada muayene ediliyor, orada aile içinde hekimin direktifi ile tedavisi uygulanıyordu. Hekim gerektiğinde hastayı tekrar yokluyor ve izliyordu. Dârüşşifalara ancak tüccarlar, seyyahlar, kimsesiz ve kendisine bakacak birisi olmayanlar gidiyor ve orada parasız sağlık hizmeti alıyorlardı. Bu sebeple Selçuklular döneminde yaptırılan dârüşşifalara bakıldığında hepsinin ticaret merkezlerinde ya da nüfusu yoğun yerleşim bölgelerinde olduğu görülür.

Amasya'nın İlhanlılar tarafından alınması, inşaatına karar verilmesi, o görkemli binanın yaptırılması, bitirilmesi ve kitabesinin yapılması en fazla bir yıl içinde (1308) olması gerekiyordu. Dârüşşifaların yapım süresinin en kısa olanının bile ortalama dört yıl olduğu

(Sivas, Süleymaniye) varsayıldığında binanın 1308 yılında yapılmadığı ve belki, 1308 yılında İlhanlılar'la yapılan savaş sırasında hasar gördüğü ve Anber bin Abdullah tarafından o tarihte -1308- tamir edilerek kitabesinin ("yaptırıldı" şeklinde) konulmak suretiyle hizmete tekrar açıldığı kabul edilebilir bir gerçektir.

Abdullah KILIÇ

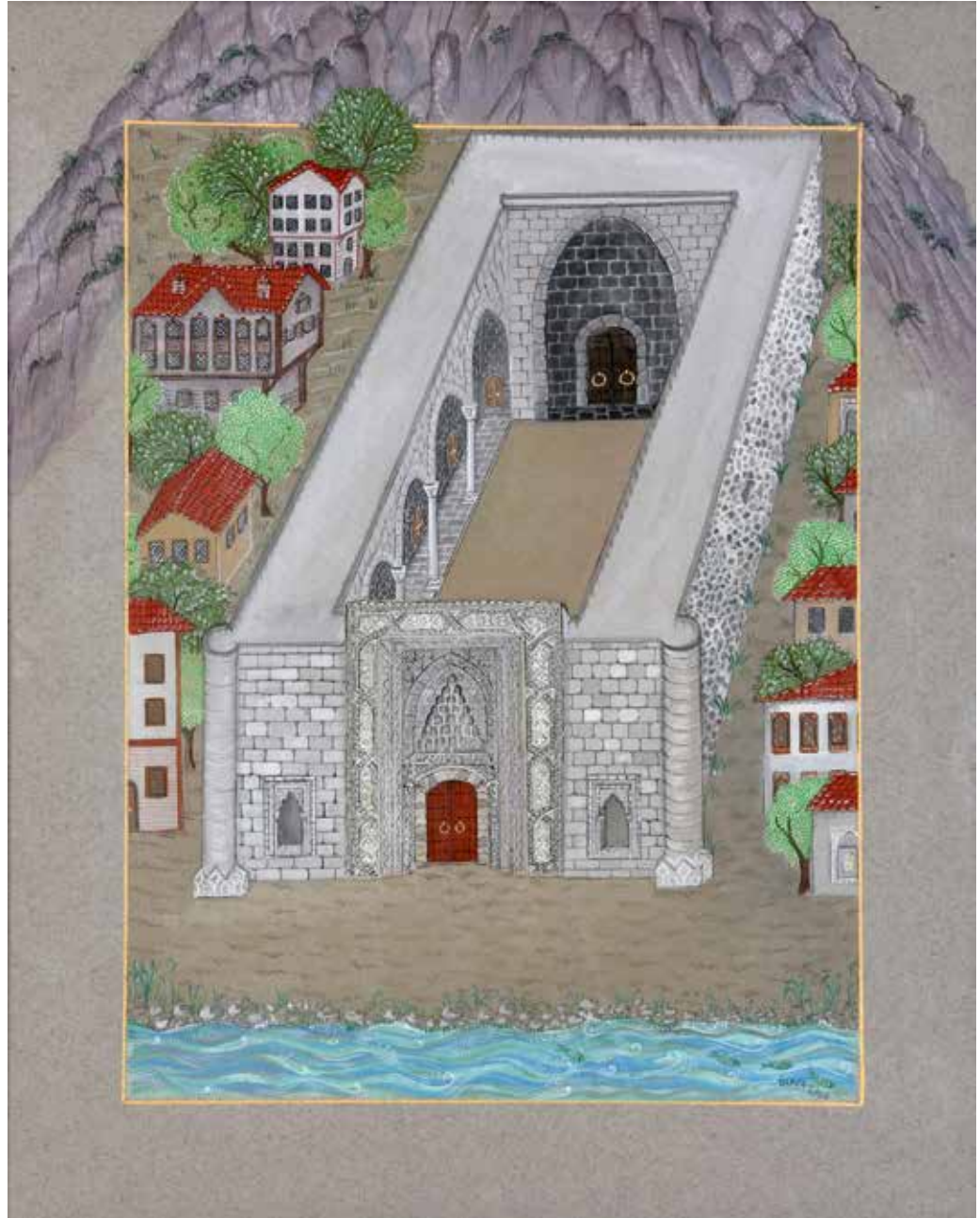
Kaynaklar;

CANTAY, Gönül; *Amasya Darüşşifası, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,

İstanbul, 1990

KUNTER, H. Baki; *Amasya Darüşşifası, Ülkü, İstanbul, 1947, s. 12-13*

ÜLKER, Muammer; *Amasya Darüşşifası, I. Türk Tıp Tarihi Kongresi, İstanbul, 1988, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992*

BURSA YILDIRIM BAYEZİD DARÜŞŞİFASI

[1390-1394]

1390-1394 yılları arasında Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılan ilk Osmanlı hastanesidir. Akıl ve sinir hastalıklarının da hastanede tedavi edildiği bilinir. XIX. Yüzyıla gelindiğinde sağlık hizmeti özelliğini kaybeden yapı, barut deposu “ Baruthane” olarak kullanılmıştır. Günümüzde bu yapı; Göz Nuru Vakfı adı altında sağlık hizmeti vermektedir.

Yıldırım Camii’nin 250 m. doğusunda yer alan Yıldırım Darüşşifası, külliyein bir parçası olarak 1390-1394 yılları arasında Yıldırım Beyazid tarafından inşa ettirilen ilk sağlık merkezi ve tıp okuludur.

İlk Osmanlı hastanesi olarak kabul edilen Darüşşifa’nın açıldığı dönemde 1 başhekim, 2 hekim, 2 eczacı, 2 şerbetçi, 1 aşçı ve bir ekmekçiden oluşan kadro ile hizmet verdiği bilinmektedir. Ayrıca Yıldırım Beyazid’ ın isteği üzerine Mısır Sultanı Berkok tarafından, o dönemin ünlü doktorlarından Şemsettin Sagir de hastanede görevlendirilmiştir. Akıl ve sinir hastalıklarının da tedavisinin yapıldığı kuruluştaki, sadrazam Çandarlı İbrahim Paşa da tedavi görmüş ve sağlığına kavuşmuştur.

1560 metrekairelik meyilli bir alanı kaplayan Yıldırım Darüşşifası, medrese gibi uzunlamasına bir plana sahiptir. Revaklı bir avlu etrafında 21 oda, girişin sağ ve solunda olmak üzere iki mutfak, bir eczane, en dipte yer alan iki tabip odası ve ortadaki yemekhaneden oluşan yapı, arazinin meyilli oluşundan dolayı kademeli bir şekilde oluşturulmuştur. 1855 depreminden zarar gören bina bir dönem baruthane olarak da hizmet vermiştir.

Darüşşifa’ nın ilk açılışında o çağın ünlü

tıp adamlarından Şemsettin İbn Sagir yönetiminde çalışılmış, çağının akıl ve sinir hastalıkları tedavisinde büyük ün kazanmıştır. Tamamen harap bir durumda iken, 1997-2002 yılları arasında aslına uygun olarak Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nce yeniden onarılmıştır. Vahliyesine uygun olarak şifa dağıtan bir müessese olarak halen işlevini sürdürmektedir.

Kaynaklar;

CANTAY, Gönül; Bursa’da Osmanlıların İlk Tıp Kurumu,

Erdem. c.IX, Ankara, 1996

ÇETİN, Osman; Bursa’da Tıp Medresesi Var mıydı?, Tarih ve Toplum, İstanbul, 1995

İSTANBUL FATİH DARÜŞŞİFASI

(RECEB 875 H. /ARALIK 1470 M.)

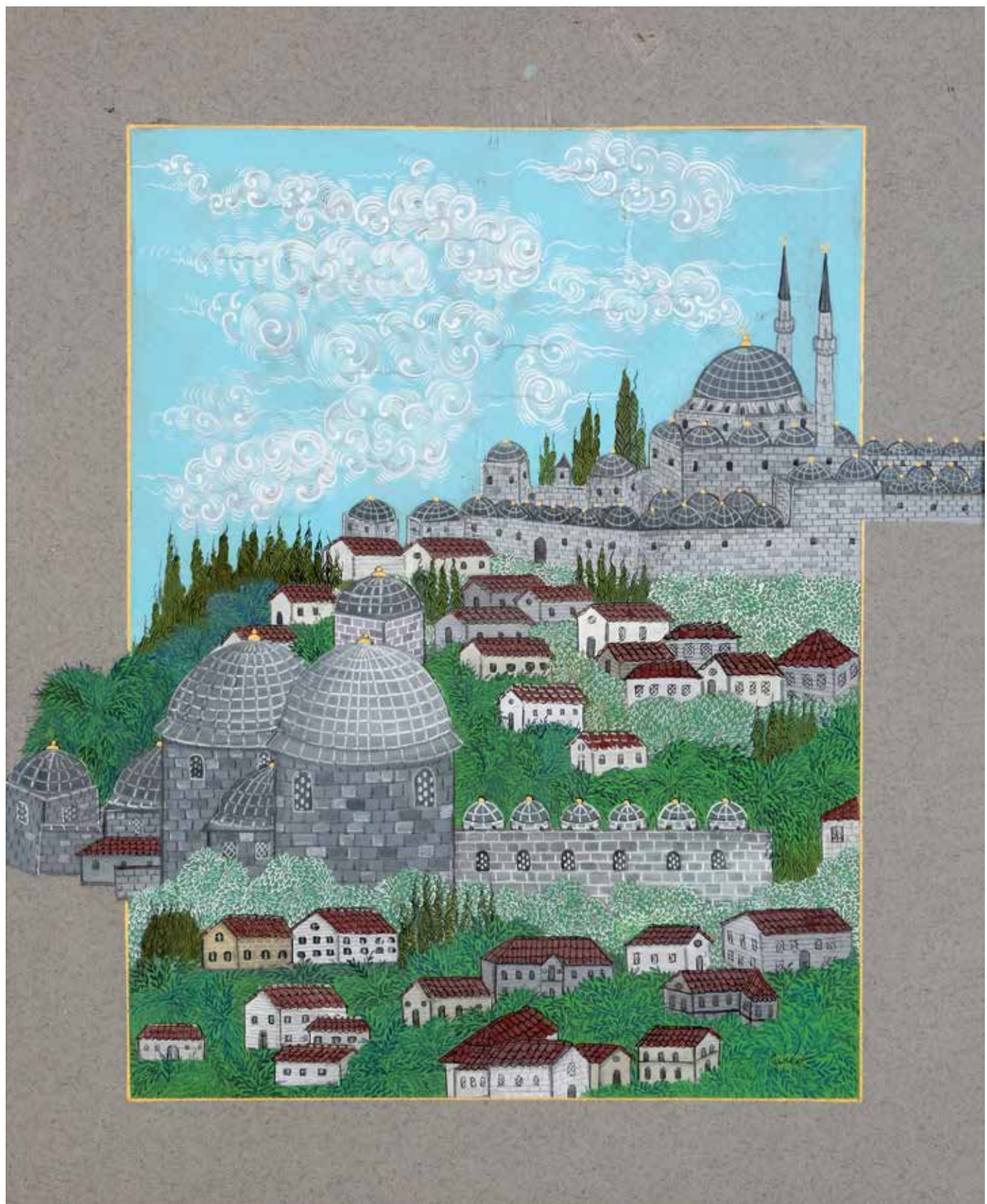
Fatih Darüşşifası, İstanbul'un Fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından Mimar Atik Sinan'a yaptırılan ilk sıhhi müessesedir. Fatih külliyesi yani Darüşşifası 1463-1470 yılları arasında inşa edilmiştir. Fatih Külliyesi'nin camii ve medreselerinden sonra, önde gelen birimle-rinden biri de, bir sağlık müessesesi olan darüşşifasıdır. 16. yüzyılın ortalarına kadar o dönemin başkenti İstanbul'a pratik olarak sağladığı eğitim – öğretim im-kanıyla tabip ihtiyacını karşılayan sağlık kuruluşlarının da başında gelmektedir. Fatih Darüşşifası binasından bugün hiç bir eser kalmamıştır.

Osmanlı tarihçilerinde darüşşifa binasının umumi görünüşüyle ilgili olarak, dikkate alınabilecek hemen hemen hiç bir açık bilgi bulunmamaktadır. Külliyenin vakfiyesindeki bilgi caminin bir tarafına, her tabakadan hastalar için bir darüşşifayaptırıldığını; buraya mütehassıs doktorlar ve işlerinin ehli hizmet eleman-ları tayin edildiği, her hastalığa uygun ilaçlar sağlandığını belirtmekle yetinir. 17. yüzyılda Evliya Çelebi, darüşşifayı "70 hücreli ve 80 kubbeli" olarak tanımlar. Ayrıca, eczacıların ve yapılan ilaçların muhafazası ile vaz-ıfeli hizmetlilerin varlığından, eczane olarak nitelenebilecek bir ilaç yapım yerinin ve yapılan ilaçların saklanacağı bir mahzenin de bulunması ön gö-rülebilir. Fakat, buraların darüşşifa içerisinde birer odadan ibaret olması mümkündür. Darüşşifa binası, zaman içerisinde çeşitli tahribata uğramış ve irili ufaklı bir takım tamirler görmüştür.

Bunlardan en mühimi, 1509'da bütün İstanbul'u baştan başa harap eden büyük deprem sonunda gördüğü ona-rımdır. Bu deprem sırasında darüşşifanın kubbesi de yıkılmıştı. 1765'te mey-dana gelen ve Fatih Camii'nin ikinci kez yapılmasına sebep olan depremde ise, darüşşifa'nın zarar görüp görmediği bilinmemektedir.

Darüşşifa'nın II. Mahmud döneminde meydana gelen büyük bir dep-remde de oldukça fazla hasar gördüğü anlaşılmaktadır. Semavi Eyice, "uzun zaman metruk ve harap bir halde duran Fatih Darüşşifası'nın 1824'te mütevellisi Osman Ağa tarafından yazılan bir arz-ı hâl ile hana çev-rilmesi veya yıktırılarak arsa ve malzemelerinin satılması yolundaki müraca-atı üzerine bir rapor hazırlayan Hassa mimarı Mehmed'in, burasının yıkıl-masının maddi bakımdan daha kazançlı olacağını bildirmesi üzerine darüş-şifa feda edilmiştir." der. Ancak, elde bulunan son verilere göre, 1825'te darüşşifa hala faal olmalıdır.

Süheyl Ünver, 1908'de darüşşifa'nın bir kaç oda-sının hala durduğunu söylemektedir. Fakat, zamanla onlar da ortadan kaldırılmıştır. Fatih Darüşşifasında hastaların ihtiyaçlarını karşılamak üzere hamam ve mescid de bulunuyordu. Bu Mescid, 1908'de vuku bulan Çırçır yangınında yıkılmış ve daha sonra oradan geçi-rilen yol dolayısıyla, temellerine kadar kazılarak enkazı kaldırılmıştır.

EDİRNE II. BAYEZİD DARÜŞŞİFASI

[893 H. / 1488 M.]

Sultan II. Bayezid Külliyesi'nin temeli 1484 yılında, bizzat Sultan II. Bayezid tarafından atılmış, dönemin ekonomik ve insan gücüyle 4 yıl gibi kısa sürede bitirilerek, 1488 yılında hizmete açılmıştır. Çok kubbeli grafiksel yapısı ile dikkat çeken bu binalar topluluğunun mimarı ise Hayrettin'dir.

Sultan II. Bayezid Külliyesi; döneminin en önemli, sağlık, sosyal, eğitim ve dini kurumlarından biridir. Külliye; hastane, tıp medresesi, cami, misafirhane, imaret, hamam ve köprü gibi çok sayıda birimden oluşur. Çok amaçlı düşünülen bu kompleks aynı zamanda dönemin sosyal devlet anlayışını yansıtır. Külliyenin şifahanesinde hastalara bakılmış, medresesinde öğrenciler yetiştirilmiş, camisinde ibadet edilmiş, tabhanesinde misafirler ağırlanmış, aşhanesinde ise fakir fukara doyurulmuştur. Darüşşifa, az personelle çok hizmet vermeyi amaçlayan merkezi bir hastane olması ve bu alandaki ihtiyaçlarının ayrıntılı bir şekilde düşünülerek planlanmış olması açısından dünyada ilktir, benzerleri batıda ancak 200 yıl sonra yapılmaya başlamıştır.

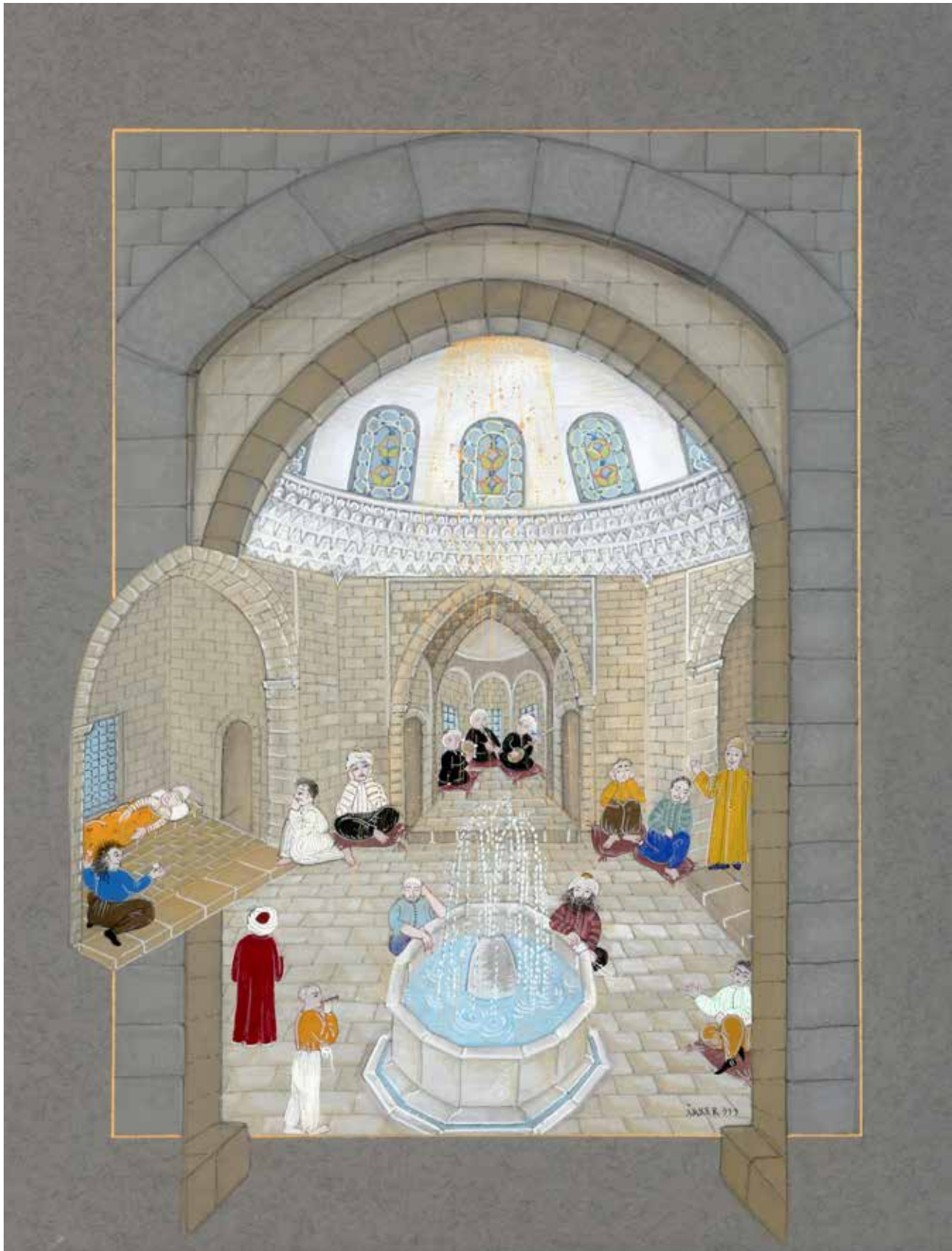
Bu hastanede, musikin ve su sesinin huzur verici tınıları taş duvarlarda yankılanarak şifaya dönüşür. İbni Sina'dan Farabi'ye; Selçuklulardan Osmanlılara uzanan köklü bir müzik terapi anlayışı, fiziksel ve ruhsal hastalıkların tedavisinde başarı ile uygulanır. Evliya Çelebi'nin "Orada öyle bir darüşşifa vardır ki; dil ile tarif edilmez, kalem ile yazılmaz" diyerek tanımladığı hastanesi, 400 yıl boyunca aralıksız olarak hastalara şifa dağıtır. Edirne Darüşşifası, kuruluşunda çok

yönlü bir hastanedir. İlk yıllardaki kadrosunda 1 hekimbaşı, 2 hekim, 2 cerrah, 2 göz hekimi ve 2 eczacı bulunur. Bu hastanede görev yapan Hekimbaşlarına vakıf bütçesinden günde 30, diğer hekimlere ise günde 15'er akçe ödenirdi. Toplam personel sayısı 21, hastanenin yatak sayısı ise 32'yd. Uzun yıllar dertlilere deva olan bu şifa yurdu, daha sonraki yıllarda, sadece akıl ve ruh hastalarının tedavisi için bir merkeze dönüşmüştür. Bu hastanenin en büyük özelliği tedavide dönemin hekimlik bilgilerinin yanında musiki, su sesi ve güzel kokuların kullanılmış olmasıdır. On kişiden oluşan hanendevesazende topluluğu, haftanın üç günü müzik sahnesinde yerini alır, her hastalığa göre farklı makam çalıp söylerlerdi. Örneğin, havale ve felç rahatsızlıklarında Rast, sinirli kişilere Irak, baş ağrısı için Rehavi, kalp hastalıkları için Zengule, zihni açıp zekâyı arttırmak için ise İsfahan makamı çalınırdı.

Külliyenin medresesi, döneminin en önemli tıp okullarından biriydi ve hastaneye hekim yetiştirirdi. Önem rütbesi açısından Osmanlının üst derecesi sayılan altmışlık medreseler arasında yer alırdı. Müderris adı verilen hocası ve yardımcısının yanında kütüphane görevlisi ve 18 öğrencisi vardı. Hocasına günde 60, öğrencilerine ise 2 akçe ödenirdi.

Bu bölümlerdeki uygulama günümüzün eğitim ve uygulama hastanelerini andırır. Tıp Medresesi'nde eğitim gören öğrenciler aynı zamanda darüşşifada usta çırak ilişkisi ile eğitimlerini tamamlarlardı.

Evliya Çelebi, medrese için; "Külliyenin içinde Medresetü'l Etıbb ve odalarında talebeler

vardır ki, her biri daima Eflatun, Sokrat, Filbos, Aristotales, Galen, Pisagor gibi alimlerden söz eden olgun tabiplerdir, her biri bir fenne yönelip, hekimlik ilminde kıymetli kitaplara değer vererek, âdemoğullarının derdine deva bulmaya çalışırlar." diye yazar.

Bu medresede okutulan ve birçoğu Sultan II. Bayezid tarafından bizzat bağışlanan tıp kitapları günümüze kadar ulaşmıştır. Dönemin hekimliğini anlatan 37 adet kitap şu an Selimiye El Yazması Eserler Kütüphanesi'nde koruma altındadır.

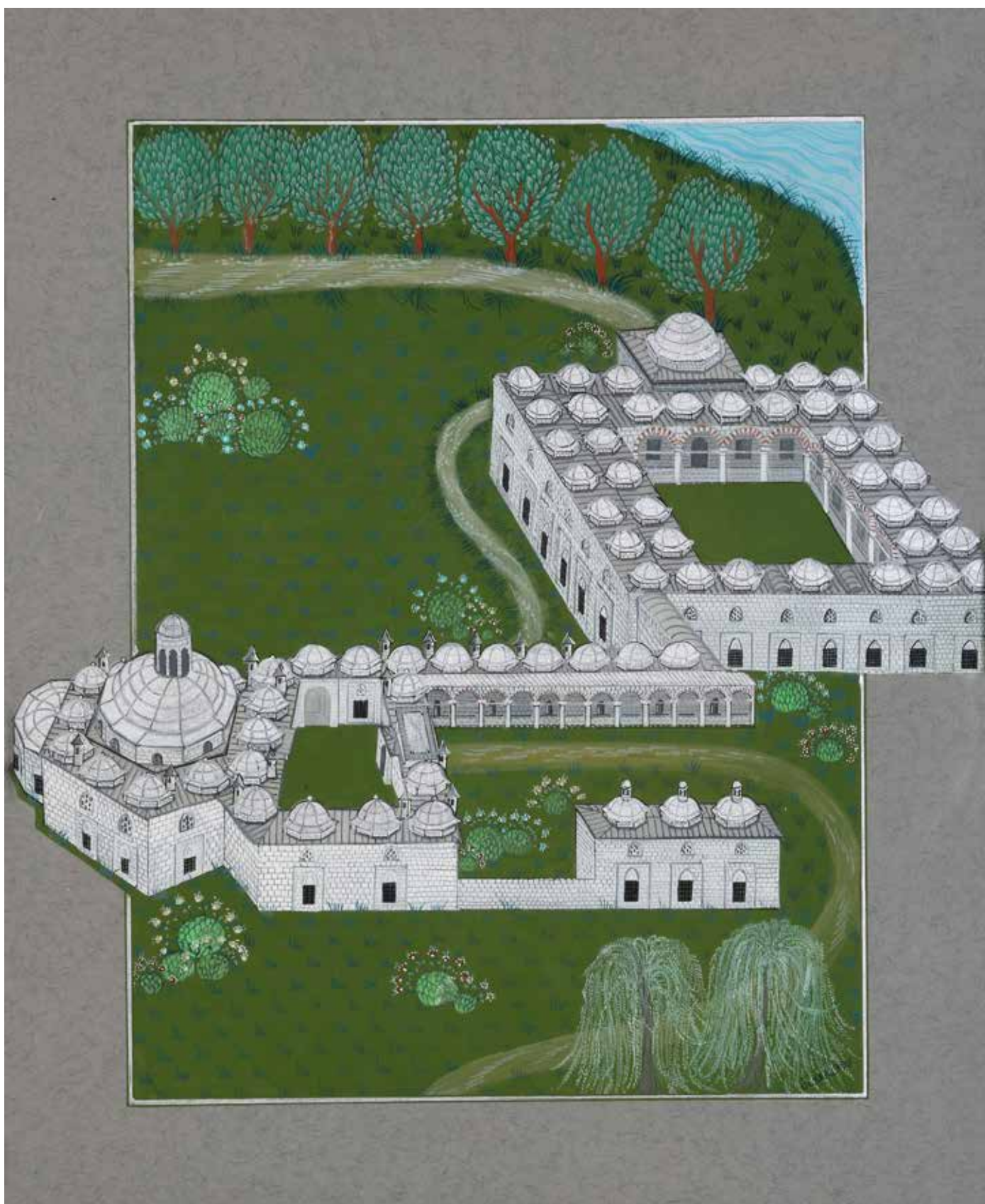
Küllîye, günümüzde Trakya Üniversitesi Sultan II.Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar;

KAZANCIGİL, Ratip; Edirne Sultan II. Beyazid Külliyesi, Trakya Üniv. Yay. Edirne, 1997

MÜDERRİSOĞLU, Fatih; Edirne II. Beyazid Külliyesi, Vakıflar Dergisi, Ankara 1991

ŞEHİSUAROĞLU, Bedri; Edirne II. Beyazid Darüşşifası, Edirne, Armağan Kitabı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965

MANİSA HAFSA SULTAN DARÜŞŞİFASI

[946 H. /1539 M.]

Kanuni Sultan Süleyman'ın Manisa'da vali bulunduğu sırada, yanında bulunduğu annesi Hafsa Sultan'ın 1522 yılında tamamlanan, cami, medrese, imaret ve sıbyan okulundan meydana gelen külliyesine Kanuni Sultan Süleyman, annesinin 1534 yılında vefatından sonra, onun adına 1538'de hamam, 1539 yılında da bir darüşşifa ekletmiştir.

Darüşşifa kitabesinde şunlar yazılıdır.

Bu Darı mader-i Sultan Süleyman

Bina etti ki, cay-ı menfaatdir

Bu bayram ba'isi fabru'l-kuzat, ol

Emanetdar-ı ehl-i mekremetdir

Sual olunsa itmam-ı binası

Didi tarihi: makam-ı afiyetdir.

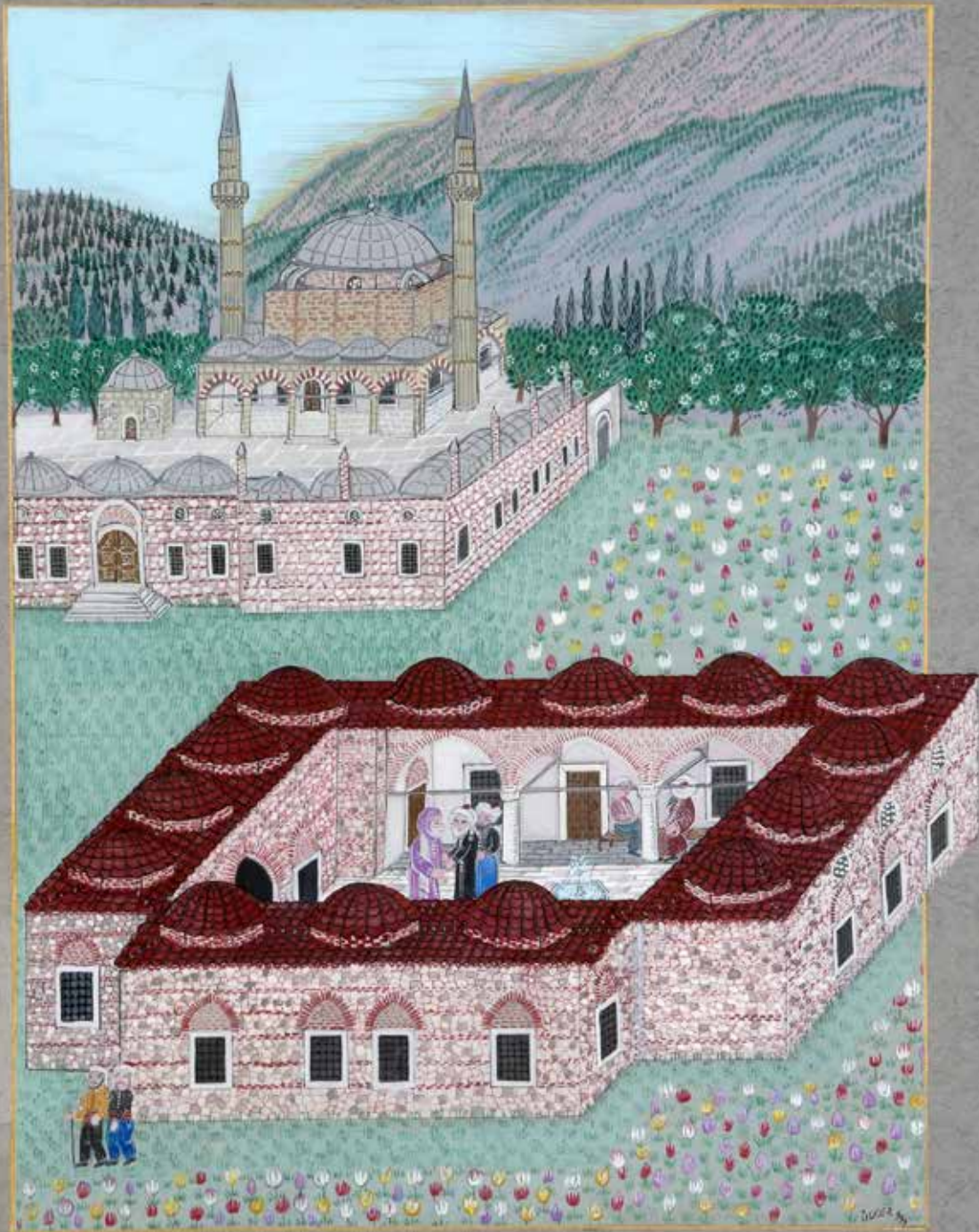
Külliye'nin mimarı Acem Ali, Darüşşifa'nında planlayıcısı olmalıdır. Fakat Acem Ali darüşşifayı tamamlayamadan ölmüştür. Külliye'nin onarım gördüğü tarihlerde darüşşifa'nın da onarılmış olması mümkündür. 1922 Yunan işgalinde yakılan yapı, 1962-1963'lerde restore edilmiştir. Daha sonra uzun bir süre boş kalan yapı 1996 yılında, Celal Bayar Üniversitesi'ne tahsis edilmiş ve 30 Kasım 2013 günü Celal Bayar Üniversitesi tarafından Hafsa Sultan Tıp Tarihi Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Müze tıbbi aletlerin gösterildiği ve hastalıklara karşı tedavi yöntemlerin canlandırıldığı, balmumu heykellerinin bulunduğu odalardan ve açık alanda sergilenen yazma eserlerden oluşmaktadır. Ayrıca müzede Manisa denildiğinde ilk akla gelen "Mesir Macunu"

yapımı, içeriği ve hazırlanışına yönelik bilgiler de bulunmaktadır.

"500 yıllık Şifahane Tıp Tarihi Müzesi ile Hayat Buluyor" projesi kapsamında Şifahane, "Tıp Tarihi Müzesi" olarak açılmıştır. Manisa Tıp Tarihi Müzesi'nde dönemin meşguliyet terapisi, göz ameliyatı, dağlama, ilaç yapım yöntemleri ve mesir macunu yapımı anlatılıyor. Osmanlı döneminde kullanılan tıbbi aletler, 500 yıllık şifa kapları sergileniyor. Ayrıca Manisa'da yaşamış Cumhuriyet dönemi doktorlarından ve Şevketi Bostan Bitkisinden Lityazol Cemil ilacını (İlk yerli ruhsatlı ilaçlardan) imal eden Dr. Cemil Şener'in de canlandırma odasında balmumu heykeliyle hayatı ve yaptıkları anlatılıyor.

Kaynak;

BAYAT, Ali Haydar; Hafsa Sultan Külliyesi ve Darüşşifası, Türk Kültürü, Ankara, 1978

İSTANBUL HASEKİ DARÜŞŞİFASI

[957 H. /1550 M.]

Cami, medrese, sıbyan mektebi, çeşme, imaret ve dârüşşifâdan meydana gelen külliye, Kanûnî Sultan Süleyman'ın ünlü hasekisi Hürrem Sultan (ö. 1558) adına Mimar Sinan'ın hassa başmimarı olduktan sonra yaptığı ilk eseridir. XIX. yüzyıldan itibaren Haseki adıyla anılan Avratpazarı semtinde kurulmuştur. Peçuylu İbrâhim (Târih, I, 298) ve Evliya Çelebi (Seyahatnâme, I, 165), külliyenin burada yapılmasının Kanûnî'nin eşine gösterdiği bir incelik olduğunu yazar.

958 [1551] tarihli vakfiyesi Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan (Esad Efendi, nr. 3752/1; Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2001/2) külliyenin ilk yapılan birimi cami olup medrese ve sıbyan mektebi bir yıl, imaret ve dârüşşifâ ise on iki yıl sonra inşa edilmiştir. Bu durum külliyenin bir bütün olarak planlanmadığını, binaların değişik zamanlarda ayrı ayrı düşünülerek tasarlandığını gösterir. Cami Haseki caddesinin bir yanında, medrese, sıbyan mektebi, imaret ve dârüşşifâ ise diğer yanında yer almaktadır.

Dârüşşifâ. Külliyenin en özgün ve Osmanlı mimari tarihinde eşine rastlanmayan yapısı dârüşşifâdır ve özellikle fazla büyük olmayan bir külliye başına bir birim olarak yer alması açısından önem taşımaktadır. Kapısındaki kitâbenin son mısraı Ayyansarâyî'ye göre "Dârü's-şifâ nâfi'-i nâs-ı cihân"dır (Hadîkatü'l-cevâmi', I, 101) ve ebced hesabı ile 957 [1550] tarihini vermektedir; ayrıca biri 1892, diğeri 1911 tarihli iki de onarım kitâbesi vardır. Bina, sekizgen avlunun beş kenarı etrafındaki kubbeli odalar ve kuzeydeki giriş yeriyle değişik bir plan gösterir. Kuzey

cephesi sokağa uyacak şekilde düzenlenmiştir. Sekizgen avlunun doğu, batı ve güney yönlerinde iki sıra halinde yer alan mekânlar çift kubbelidir. Güneydoğu ve güneybatı köşelerinde ise üzerleri birer büyük kubbe ile örtülü olan ve geniş kemerlerle eyvan gibi avluya açılan birimler yer alır. Avlu etrafındaki mekânlara geçişi sağlayan bu eyvanlar, bugün demir doğramalı camekânlarla kapatıldığı için yapının mekân etkisi günümüzde tam olarak kavranamamaktadır. Arkadaki yapıya eklenen ve imaretle dârüşşifâ arasında kalan, yoldan girilen bölümdeki iki bağımsız odanın ilâç hazırlamak için kullanıldığı düşünülmektedir (DB. İst.A, IV, 5). Dârüşşifâ avlusundan geçilen kuzeydeki küçük avluda helâlar yer alır. 1881 yılına kadar tek başına, bu tarihten son restorasyonun başladığı 1963 yılına kadar da yeni hastahanenin gelişmesine paralel olarak poliklinik, tımarhane, kadınlar kısmı gibi değişik fonksiyonlarla hizmet veren dârüşşifâ tarihi boyunca Haseki Sultan Dârüşşifâsı, Haseki Mecânin Müşâhede-hânesi, Dârülcünün Bîmarhânesi, Haseki Mahpesi, Haseki Zindanı, Haseki Sultan Kadın Dârüşşifâsı, Haseki Şifâhânesi, Acezehâne, Haseki Bîmarhânesi ve Haseki Nisâ Hastahanesi, Haseki Sultan Nisâ Hastahanesi, Hamidiye Nisâ Hastahanesi ve Haseki Kadınlar Hastahanesi gibi isimler almıştır.

Çeşitli yangın ve depremlerde zarar gören külliye her seferinde onarılmış, son olarak da 1963-1974 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Club Méditerranéen arasında yapılan bir anlaşma ile cami dışındaki binaları turistik amaçlarla kullanılmak üzere restore

edilmiş, fakat özellikle semt sakinlerinin itirazları üzerine bundan vazgeçilerek hizmet içi eğitim merkezi yapılması için Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. 20 Ocak 1976 tarihinden bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul Haseki Eğitim Merkezi adıyla faaliyet gösterilen külliye binalarında müftü ve vâizlerin meslekî eğitimleri yapılmakta, bunun yanında kıraat ilmi öğretilmektedir. Halen külliyenin medresesi yatakhane, kapalı dershanesi mescid, imareti yemekhane, sıbyan mektebi toplantı salonu, dârüşşifâsı eğitim ve idare binası olarak kullanılmaktadır.

Sema DOĞAN

Kaynaklar;

GÜNDÜZ, Feryal Saygılıgil; *Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Kadınlara Mahsus Bir hastane, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, S. 5, İstanbul, s. 95-112*

ÖNAY, Aliye; *İstanbul'da İlk Kadın Hastanesi, İÜ. Tarih Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1989*

İSTANBUL SÜLEYMANİYE DARÜŞŞİFASI

[964 H./1556 M.]

Süleymaniye Külliyesi içinde, külliye'nin kuzeybatısında yer alan darüşşifa 1556'da faaliyete geçmiştir. Vakfiye de burasının hastaneye ihtiyacı olanlar için ve ilaç hazırlanmak üzere inşa edildiği belirtilmektedir. 40-50 yatağa sahip darüşşifaya başvuran her hasta, hastalık ayrımı yapılmaksızın kabul ediliyordu. Diğer Osmanlı darüşşifalarından farklı olarak ayrı bir asabiye servisi bulunuyordu. Hastalara Edirne Darüşşifası'nda olduğu gibi müzikle tedavi uygulanırdı. Bir özelliği de darü'l-akakir adı verilen büyük bir ecza deposunun bulunmasıydı. İstanbul'daki diğer darüşşifalar ilaçlarını bu depodan temin ederlerdi. 1845'te hastaları Bezmialem Valide Sultan Gureba Hastanesi'ne nakledilmiş, 1873'e kadar sadece akıl hastalarına hizmet vermeye devam etmiştir. 1873'ten sonra bir süre saraçhane olarak kullanılmış, 1887'de Harbiye Nezareti'ndeki askeri matbaa buraya taşınarak 1972'ye kadar faaliyetini sürdürmüştür. 1974'ten itibaren yatılı kız kuran kursu olarak kullanılmaktadır. Yapının kurşun örtüsünün büyük ölçüde hasar görmüş olduğu ve acil onarıma ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

SÜLEYMANİYE CAMİİ VE KÜLLİYESİ

Değişik işlevleri olan farklı yapı tiplerini bir arada planlayan geleneksel külliye kavramının ilk sırada gelen örneklerinden biridir. İstanbul sur içinin tepelerinden birine inşa edilen yapılar topluluğuna uzaktan bakanlar, dikkati çeken bir yükselti

halindeki camiye hemen algıladıkları için külliye'nin varlığı kolayca fark edilmez. Topografya ve şehir dokusuyla böylesine bütünleşen külliye, medreseler, dârüzziyâfe, türbeler ve bunları birbirine bağlayan sokak örgüsüyle geniş bir alana yayılmaktadır. Hem camiye hem de XVI. yüzyılın Osmanlı mimari anlayışını kavrayabilmek için diğer yapıları, ulaşım sistemini ve bağlantıları külliye bütünü içinde ele almak gerekir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın isteğiyle ve onun adına inşa edilen yapılar topluluğu mimaride Sinan okulunun zirve noktalarından birini temsil ettiği için önemlidir. Oluşturulan fiziksel ortamda odak yapı olan caminin, mimarı tarafından "kalfalık eserim" olarak tanımlanması büyük ustanın meslekî gelişim basamağı ve mimaride sürekli ilerleme heyecanının da bir ifadesidir.

Sur içinde Vefa, Unkapanı, Eminönü, Tahtakale gibi canlı merkezlerin kuşattığı Süleymaniye semtinde Beyazıt'tan Edirnekapi'ya uzanan eksenin kuzeyinde, bir sırt yapan arazinin Haliç'e doğru eğimli yamacının en uygun yerine yapılmış olan külliye bu konumuyla Galata kıyılarından, hatta Üsküdar'dan bakanlar için şehrin en etkili silüetini tamamlar. Sinan, Haliç'e hâkim tepelerden birine bütün külliye'yi yerleştirirken topografik konumu en verimli bir biçimde değerlendiren bir şehir planlamacısı olduğunu göstermiştir. Bu özellikleriyle külliye, biraz daha geniş ve geometrik planlanmış olan Fâtih Külliyesi'ne göre şehre daha elverişli bir

katkıda bulunmaktadır. Arşiv belgeleri ve Tezkiretü'l-bünyân gibi eserlerdeki anlatıma göre Beyazıt'ta, bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nü de içine alarak Vefa'ya doğru genişleyen Eski Saray (Sarây-ı Atîk-i Âmire) arazisinin bir kısmı külliye inşaat alanı olarak uygun görülmüş ve inşaat burada başlatılmıştır. Ön cephesi Kâbe'ye yönelik cami esas alınarak bütün yapıların şehrin diğer kesimlerinden nasıl görüneceği çok önceden tamamlanan proje çizimleriyle belirlenmişti. Külliye tamamlandığında nasıl bir manzara sunacağı Sinan ve yardımcıları tarafından kâğıt üzerine işlenmiş olduğundan arazi üzerinde hafifçe yükselen tepe âdetâ yamacın devamı olan piramidal bir kütleyle tamamlanacaktı.

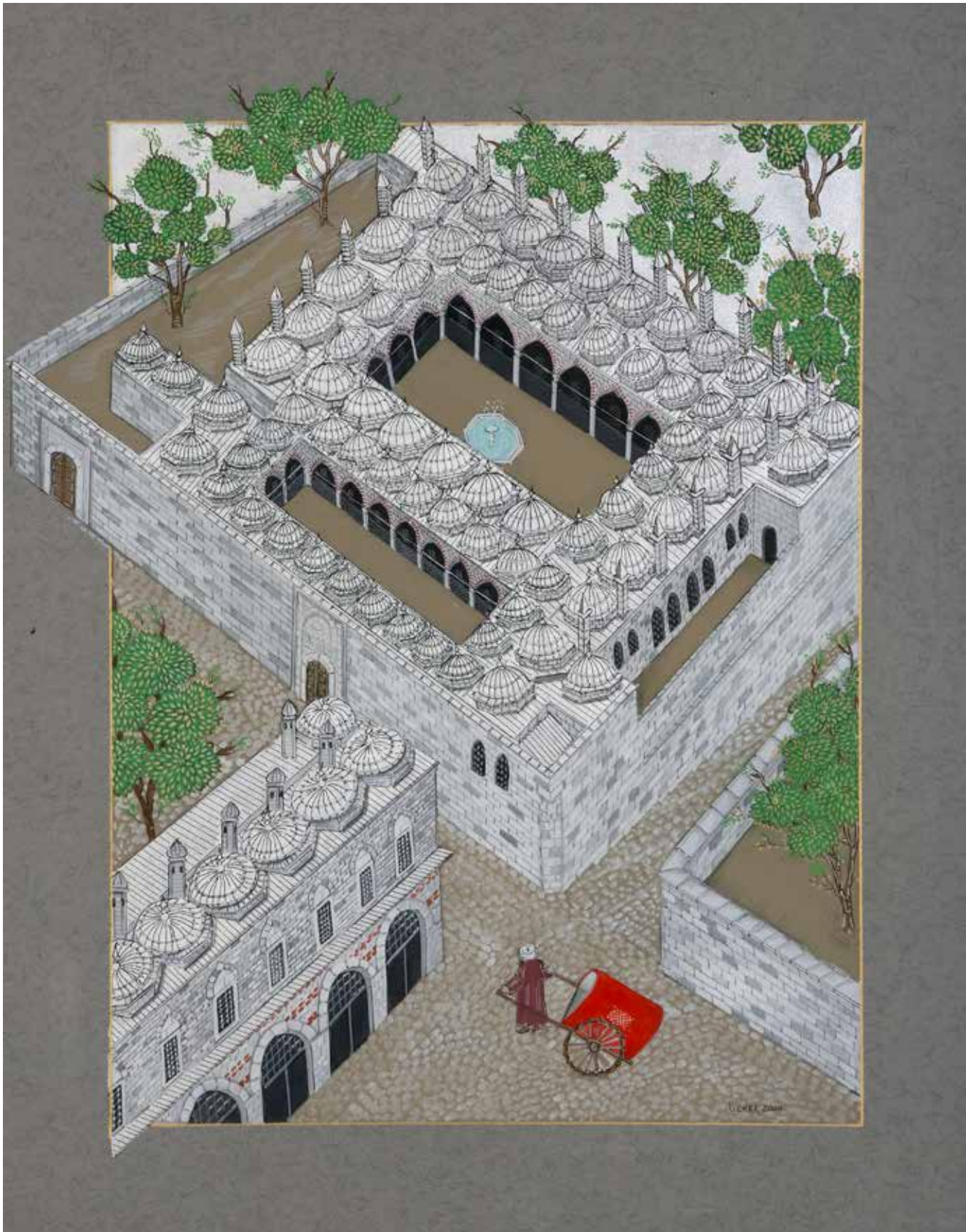
İbadete açıldığı günlerde Süleymaniye, çevresinde enlemesine uzanmış külliye binaları, üç katı aşmayan kiremit çatılı evlerle selviler arasından yükselmekteydi. Caminin ana küttesinin planı kareye yakın, güneydoğu-kuzeybatı ekseninde hafifçe uzayan bir dikdörtgen çerçeve içinde tasarlanmıştır. 69 × 62,3 m. ölçülü duvarlar ana destekler,

payandalar ve sütunlar sayesinde fazla kalın tutulmadığı halde mekânı sınırlamaktaydı. Oldukça sık açılan pencerelerle delinen duvarlar topraktan itibaren yapının üçte birine kadar yükselir. Mihrap yönünde nisbeten masif bir yapılanma gösteren uygulama dışında duvarların örtücü nitelikleri en aza indirilmiştir. Avlu batı kesimiyle cami yönünde dokuzar, yanlarda yedişer olmak üzere yirmi sekiz kubbe ile örtülü revaklarla çevrilidir. Yarı kapalı bu mekânı kuşatan duvarlar altta dikdörtgen, üstte sivri kemerli olmak üzere çift sıra açıklıklarla delinmiştir. Kemerler üzerinde pandantifle geçiş yapan avlu kubbeleri son cemaat yeri konumunda biraz daha yüksek tutularak cami ana kütesiyle avlu arasında gözü rahatlatan bir geçiş sağlanmıştır. Avlu ortasında yer alan fıskiyeli havuz bronz şebekeli açıklıklarla içerisi görülebilen zarif bir mermer yapıdır.

Kaynaklar;

BAYAT, Ali Haydar; Mimar Sinan'ın Yaptığı Darüşşifalar, İstanbul, 1988

İSTANBUL ATİK VALİDE BİMARHANESİ

(987 H. / 1579 M.)

Sultan II. Selim'in başkadını ve III. Murad'ın annesi Nurbânu Sultan tarafından 1570-1579 yılları arasında Mimar Sinan'a Üsküdar/Toptaşı'nda yaptırılan, Valide-i Atik Bimarhanesi, Toptaş Nurbânu Valide Sultan Dârüşşifası, III. Selim tarafından kurulan Nizâm-ı Cedîd'e kışla olarak tahsis edildi. Bir süre sonra da askeri hastane olarak kullanılmaya başlandı (1799).

Dârüşşifa binası 1865'te İstanbul'da görülen şiddetli kolera salgınında koleraya yakalananlara hizmet verdi. Salgının ardından askeri depoya dönüştürüldü. Bir süre sonra Süleymaniye Bimarhanesi'nden getirilen akıl hastaları yerleştirildi ve bulunduğu yere nispetle Toptaş Bimarhanesi adı verildi (1873). Çevresine zararlı olduğu ihbar edilen akıl hastaları, Zaptiye Nezareti hekimi ve ailesinin seçeceği iki hekim tarafından muayene edilip Toptaş Bimarhanesi'ne yatırılmaya başlandı. Üsküdar Bimarhanesi adıyla da anılıyordu.

İrk, din ve mezhep ayırmaksızın bütün Osmanlı akıl hastalarına mahsus olan Toptaş Bimarhanesi'nde hasta sayısı giderek artıyordu. Ağustos 1893'te kolera salgını başlayınca hemen kordona alındı ve giriş çıkışlar yasaklandı. Koğuşlar ve diğer mekânlar klorla dezenfekte edilip içme sularının kaynatılmasına rağmen koleralı sayısı 116'ya çıkmıştı (85 vefat, 31 şifa). Üsküdar Bimarhanesi'ndeki koleranın hasta fazlalığından kaynaklandığı düşünüldü ve taşradan hasta kabulü durduruldu. Bimarhanenin hasta sayısı 150 kadın, 300 erkek olmak üzere 450 kişiyle sınırlandırıldı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Toptaş

Bimarhanesi esaslı bir onarıma alındı. Müzikle tedavinin eski bimarhanelerde de uygulandığı dikkate alınarak bir gramofon ve çok sayıda plak satın alındı. Gramofondan müzik dinlemek akıl hastaları arasında büyük memnuniyet yarattı.

Dr. Mazhar Osman'ın Bimarhane sertabipliğine tayiniyle köklü değişimler başladı (1919). Eski tedavi yöntemleri terk edildi. Çağdaş bilgilere dayalı laboratuvarlar kuruldu. Bu laboratuvarlarda Türkiye'nin ilk nöropsikiyatrları yetişti. Dr. Mazhar Osman'ın [Uzman] girişimiyle Bimarhane'deki akıl hastaları Bakırköy'de kurulan İstanbul Emraz-ı Akliye ve Asabiye [Akıl ve Sinir Hastalıkları] Hastanesi'ne taşındı (15 Haziran 1927). Bir süre boş kalan dârüşşifa binası uzunca bir müddet Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından tütün bakım atölyesi olarak kullanıldı. (1935-1976).

Dârüşşifaya İmam-Hatip Lisesi yerleştirildi (1977). Dârülhadis ve dârülkurra bölümleri ise Toptaş Cezaevi oldu. Sonraki yıllarda boşaltılan dârüşşifa, aşhane, tabhane, kervansaray, dârülhadis ve dârülkurra bölümleri önce Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne, 2010 yılında ise Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.

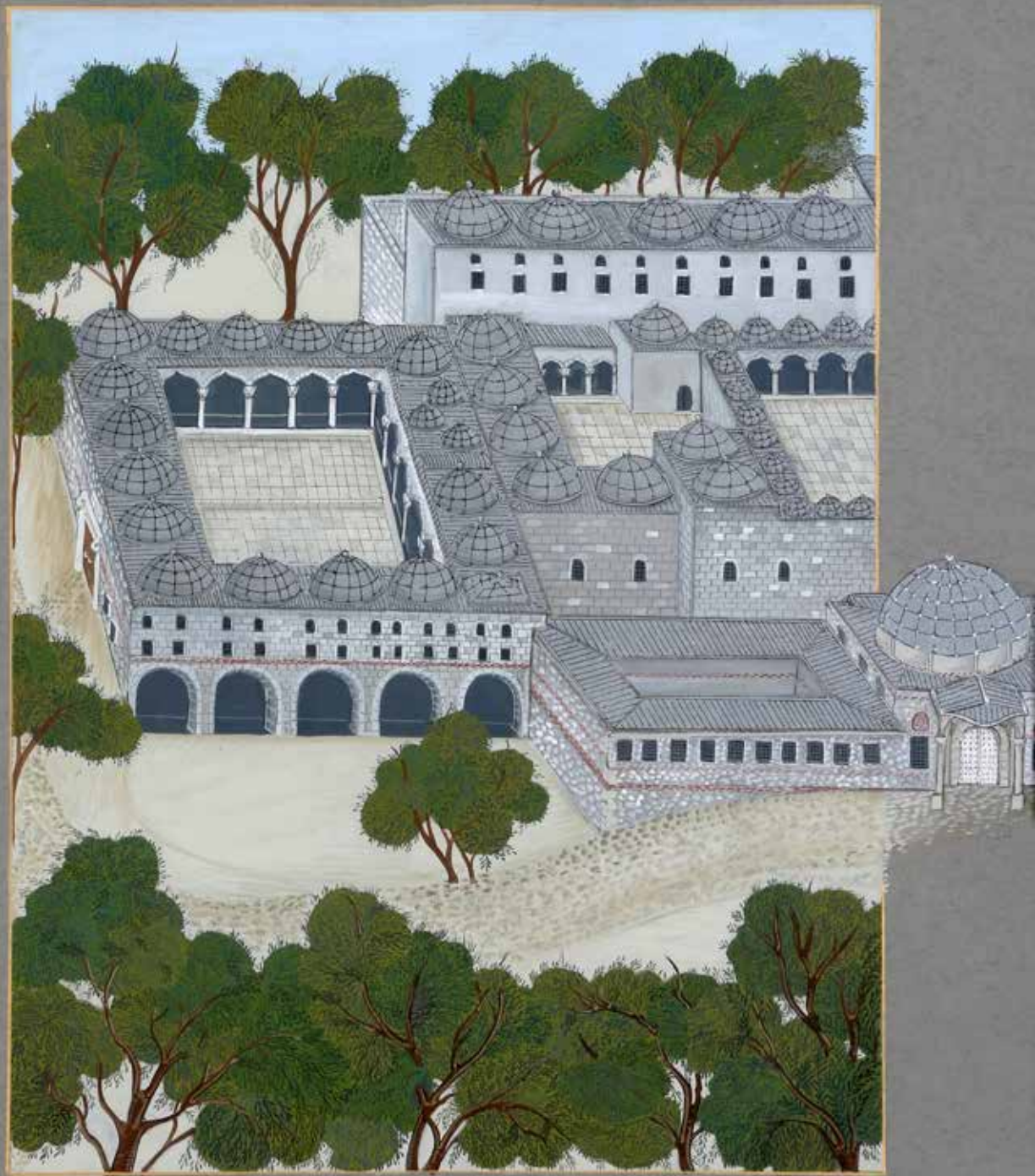
Nuran YILDIRIM

Kaynaklar;

BOLAK, Orhan; *Hastanelerimiz, İstanbul Teknik Üniv. Mimarlık Fak. 1950*

KUBAN, Doğan; *Atik Valide Külliyesi, Mimarlık ve Sanat, İstanbul, 1961, s. 1*

KURAN, Abdullah; *M. Sinan, Hürriyet yayınları, İstanbul, 1986*

İSTANBUL SULTAN I. AHMED DARÜŞŞİFASI

(1030 H. /1616 M.)

Sultan I. Ahmed Külliyesi; İstanbul Suriçi Sultanahmet Meydanı'nda, Ayasofya Müzesi'nin karşısında 1609-1616 yılları arasında Sultan I. Ahmed tarafından, Mimar Sedefkar Mehmet Ağa'ya inşa ettirilmiştir. Sultan I. Ahmed tarafından 1609 yılında, büyük bir törenle yapımına başlanmış ve 1616 yılında tamamlanmış olan Sultan Ahmed Külliyesi, İstanbul'daki en büyük külliyelerden biri olma özelliğine sahiptir. Külliye de kullanılan bitkisel motifli 20.000 fazla çiniden dolayı Batı'da " Mavi Cami" olarak da bilinir. Bu anıtsal yapı için Evliya Çelebi'nin yazdığına göre; yedi saray yıktırılmıştır. Külliye nin Osmanlı klasik mimari anlayışının son örneklerinden biri olması, yapıya ayrı bir değer katmıştır. Külliye nin ana yapıları; cami, imaret, medrese, hünkâr kasrı, hamam, çeşme, darüşşifa, sıbyan mektebi, arasta, sebiller, kiralık odalar, evler ve mahzenlerdir. Külliye yapıları, Akarat-ı Vakf-ı Şerif'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Sultan I. Ahmed, yakalandığı tifüs hastalığından 1617 yılında, 27 yaşında vefat etti ve Sultanahmet Camii yanındaki türbesine defnedildi. Külliye camii, İstanbul'daki altı minareli tek cami olma özelliğine sahiptir. Üç şerefeli dört minare caminin dört köşesine, kalan iki şerefeli kısa minareler ise, avlunun karşılıklı iki köşesine gelecek şekilde inşa edilmiştir. Dört adet fil ayağı üzerine oturan 33,6 metre çapında ve 43 metre yüksekliğindeki caminin ana kubbesi, dört yarım kubbeyle desteklenmiştir. Bu tavan örtüsü Şehzadebaşı Camii'ndeki tavan örtüsünün bir benzeridir.

Caminin önünde ve iki yanında, pencere li duvarlarla çevrilmiş dış avlusunun sekiz kapısı vardır. Mermer döşemeli şadırvanlı avlu otuz kubbeyle çevrilidir. Avludaki altı sütunlu şadırvanın lale ve karanfil motifleri göz alıcıdır. Caminin iç avlusuna merdivenli üç kapıdan girilir. Bu kapılar ve dış avlunun cümle kapısı bronzdandır. Caminin sedef kakmalı minberinde, işlemeli müezzin mahfili ve mihrapta mimari ayrıntılar işlenmiştir. Ayrıca halı ve kilimler, rahleler, kalem işleri ve renkli cam pencerelerle yapı sanatsal değerini somutlaştırmayı başarmıştır.

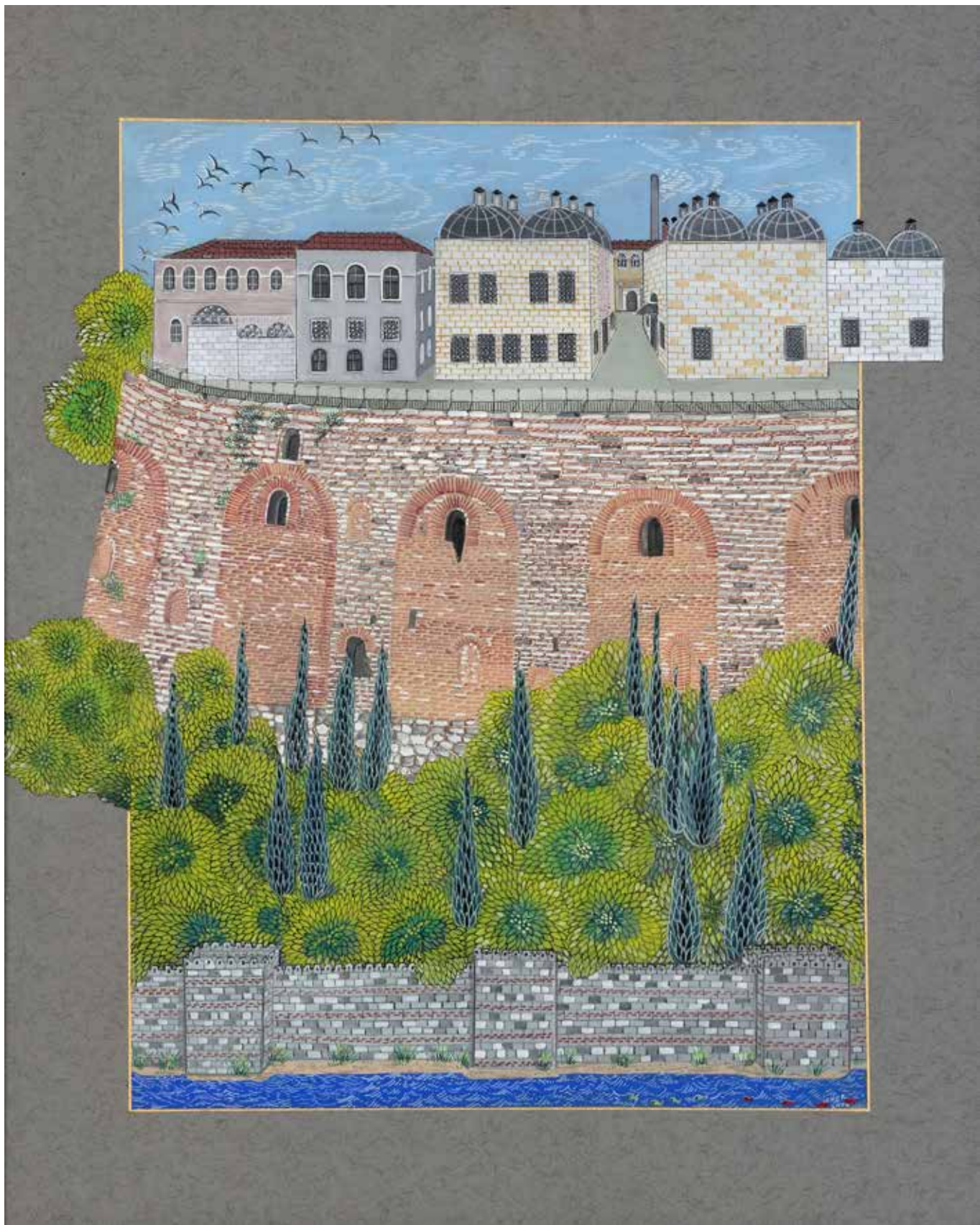
Yapının mimari ve sanatsal açıdan dikkate sayan en önemli yanı, 20.000'i aşkın İznik çinisiyle bezenmesidir. Bu çinilerin süslemelerinde sarı ve mavi tonlardaki geleneksel bitki motifleri kullanılmış, yapıyı sadece bir ibadethane olmaktan öteye taşımıştır. Caminin ibadethane bölümü 64 x 72 metre boyutlarındadır. 43 metre yüksekliğindeki merkezi kubbesinin çapı 23,5 metredir. Caminin içi 200'den fazla renkli cam ile aydınlatılmıştır. Yazıları Diyarbakırlı Seyyid Kasım Gubari tarafından yazılmıştır. Çevresindeki yapılarla birlikte bir külliye oluşturur ve Sultanahmet, Türkiye'nin altı minareli ilk camiidir.

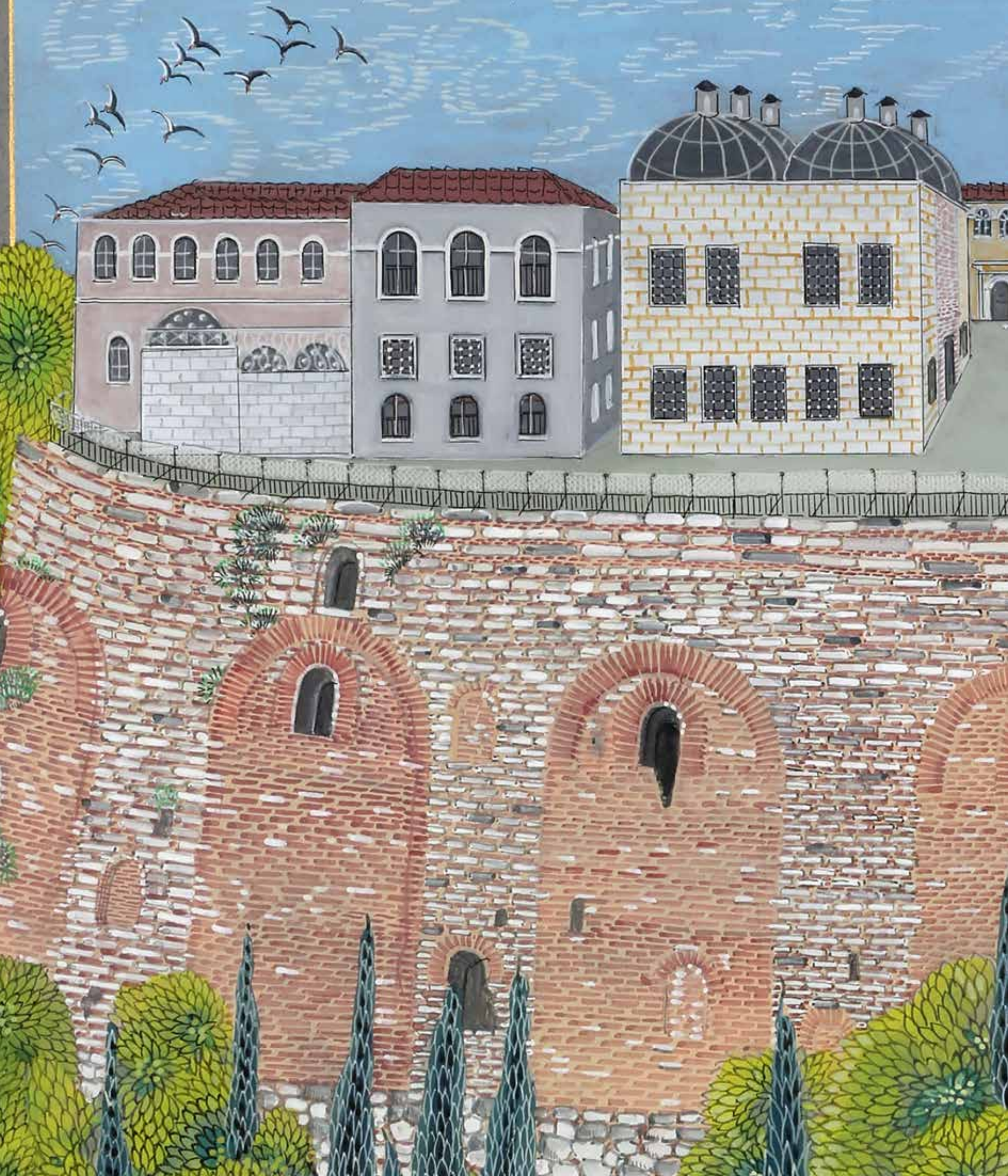
Sultanahmet Camii'nin tasarımı Osmanlı cami mimarisi ile Bizans kilise mimarisinin 200 yıllık sentezinin zirvesini oluşturur. Komşusu olan Ayasofya'dan bazı Bizans esintileri içermesinin yanı sıra geleneksel İslami mimari de ağır basar ve klasik dönemin son büyük camisi olarak görülür. Caminin mimarı, büyük usta Mimar Sedefkar Mehmet

Ağa'nın "boyutta büyüklük, heybet ve ihtişam" fikirlerini yansıtmayı başarılı olmuştur. Köşe kubbelerin üstündeki küçük kulelerin eklenmesi dışında, geniş ön avlunun cephesi Süleymaniye Camii'nin cephesiyle aynı tarzda yapılmıştır. Avlu neredeyse caminin kendisi kadar geniştir ve kesintisiz bir kemer altıyla çevrilmiştir. Her iki tarafında abdesthaneler vardır. Ortadaki büyük altıgen fıskiye avlunun boyutları göz önüne alındığında küçük kalır. Avluya doğru açılan dar anıtsal geçit kemer altından mimari olarak farklı durur. Yarı kubbesi kendinden daha küçük çıkıntılı bir kubbe ile taçlandırılmış ve ince sarkıt bir yapıya sahiptir.

Kaynaklar;

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa; *Yok Olan Bir Yapı Sultanahmed Darüşşifası, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, c.1, s.1, İstanbul, 1988*
CANTAY, Gönül; *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1992, s. 106-108*

CARİYELER HASTANESİ

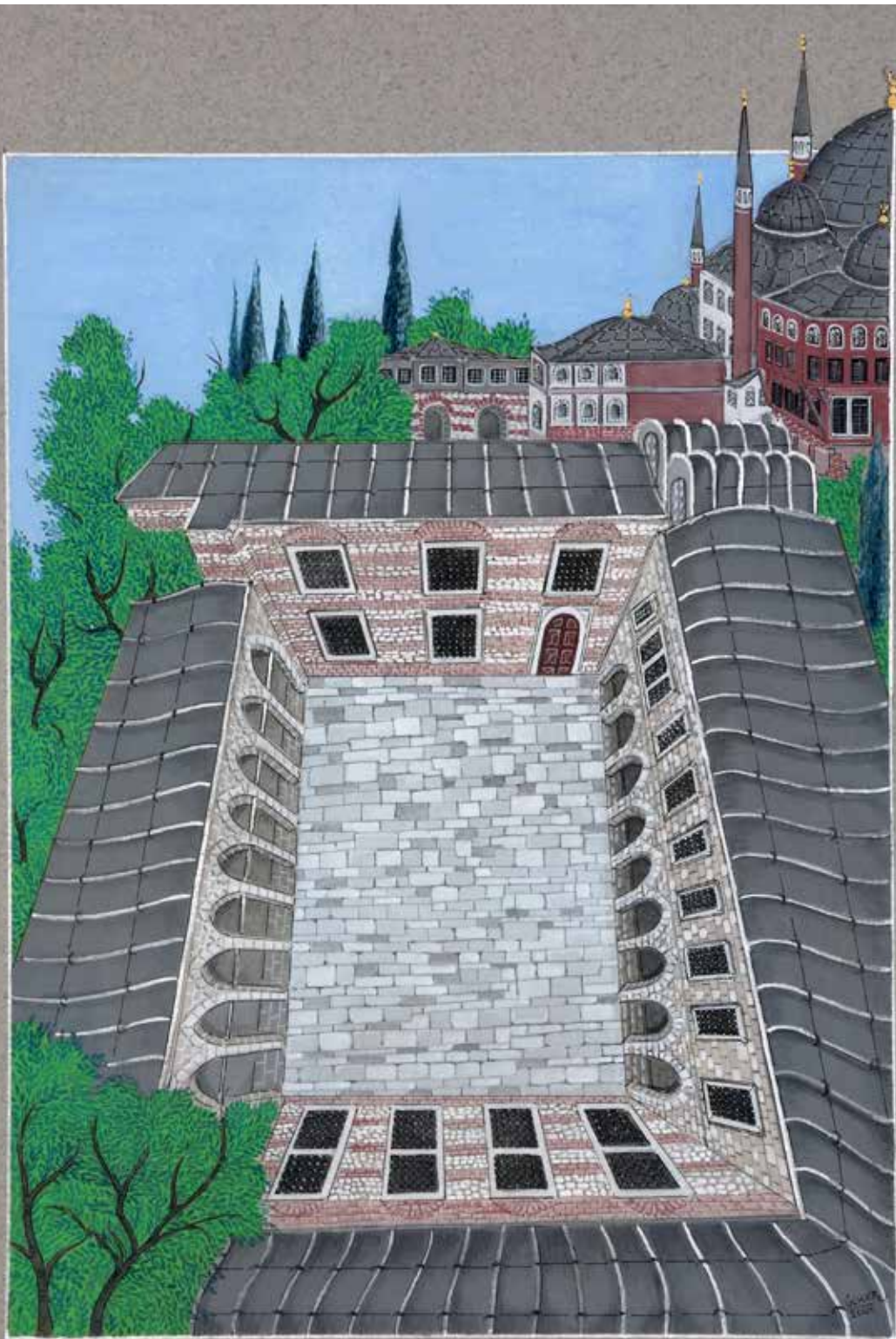
İstanbul'da, Topkapı Sarayı içinde Harem Bölümü'nde cariyelerin tedavi edildiği hastane binasıdır. Topkapı Sarayı'nda büyük bir harem dairesi oluşması, 16. Yüzyılın sonrasına rastlamaktadır. 17. yüzyılda en geniş şeklini alan Harem Dairesi'nin içinde ve uzak bir köşesinde bugün "Cariyeler Hastanesi" dediğimiz bölüm yer almaktadır. Haremdeki cariyelerin günlük hayatta gezindikleri ve Cariyeler Taşlığı dediğimiz bölümden merdivenle aşağı inildiğinde görülen mekandır. Cariyelerin taşlığında 52 merdivenle (Bu merdivenlerin o tarihteki adı kırkmerdivendir) inildiğinde hastane bölümünün iç kısmına gelinir. Hastaların gezindikleri ve üstü açık geniş bir mekan olan bu avlunun etrafında yer alan bölümler: Girişin sağında revakların altındaki 4 oda hastanede devamlı çalışan görevlilerin odalarıdır. Bu görevliler; hastalar ustası dediğimiz hastane yetkisi olan kadın yönetici, hastalar kethüdası onun yardımcısı ve nineler dediğimiz hasta bakıcılarıdır. Bu odaların karşısında hastane mutfağı, bitişğinde çeşme ve bunun karşısında "hastane koğuşu" yer almaktadır. 12 yatak alabilecek büyüklükte dikdörtgen şeklinde 8 sütunlu, 6 pencereli olan bu koğuşun üst katında da biraz daha küçük bir koğuş daha vardır. Bu küçük koğuş "Horendeğan Koğuşu" denilen çalışan kızların koğuşudur ve taşlığa bakan pencereleri vardır. Batıdaki revakların güneyindeki kapı hastanenin diğer işlevleri için ayrılmıştır. Hamamı, külhanı, gasilhanesi ve ölülerin çıkarıldığı meyyit kapısı.

Ayten ALTINTAŞ

Kaynaklar;

TERZİOĞLU, Aslan; Topkapı Sarayındaki Hastanelerin Zaman İçerisindeki Gelişimleri, Bifaskop, Yıl 4, Sayı 9, Ocak 1993

GÖKSOY, Vildan; Topkapı Sarayındaki Cariyeler Hastanesi, Lale, Sayı 5, 1987, İstanbul

SELİMİYE KIŞLASI

[1794-1799]

Selimiye Kışlası, İstanbul'un Harem sırtlarında yer alan büyük bir kışladır. Kanuni Sultan Süleyman Han'ın yaptırdığı sarayın yerine Sultan III. Selim, 1794-1799 yılları arasında ahşap bir kışla yaptırdı. 1807'deki Yeniçeri Ayaklanması sırasında kışla yanınca, Sultan II. Mahmud, 1827-1829 yılları arasında kışlanın yerine Mimar Krikor Balyan'a kagir bir kışla yaptırdı. Sultan Abdülmecid Han zamanında bazı bölümlerin eklenmesiyle bugünkü halini aldı.

Büyüklüğü konusundaki söylentiye göre: "Baba-oğul aynı yerde askerlik yapmış, askerlik süreleri boyunca birbirlerini hiç görememişlerdir."

Kışla, Kırım Savaşı sırasında (1853-1856), hastane olarak kullanılmıştır. 1854-1855 yıllarında İngilizlerin ünlü hemşiresi Florence Nightingale altı ay kadar burada çalışmıştır. Kulelerin birisinde yer alan Florence Nightingale'in odası o günkü haliyle korunmuş ve günümüzde Florence Nightingale Müzesi olarak kullanılmaktadır. Müze'de Florence Nightingale'in kişisel eşyaları, madalyaları ve Sultan Abdülmecid'in armağan ettiği bilezik sergilenmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında kışla yeniden orduya verildi. Cumhuriyetten sonra bir süre tütün deposu, 1959-1963 yılları arasında ise Askeri Ortaokul olarak kullanıldı. 1963 senesinde tamir edilerek Birinci Ordu Karargahı haline getirildi. 1970'li ve 1980'li yıllardaki sıkıyönetim zamanında kışlada askeri mahkeme görev yaptı. Aynı zamanda askeri tutukevi olarak da kullanıldı. Yakın tarihe kadar Birinci Ordu Karargahı idi.

Selimiye Kışlası, 200 x 267 m ebatlarında ortasında büyük bir avlu olan dikdörtgen şeklinde bir yapıdır. Boğaza doğru eğimli bir arazi üzerinde kurulduğundan, her yönden bodrum katı sayısı değişiktir. Bodrum katların üzerinde üç kat yer alır. Dört köşesinde yedişer katlı birer kule vardır.

Kışla, Türk mimari tarihinde, İstanbul'un geleneksel görünümünü değiştiren ilk yapılardandır.

Kaynaklar;

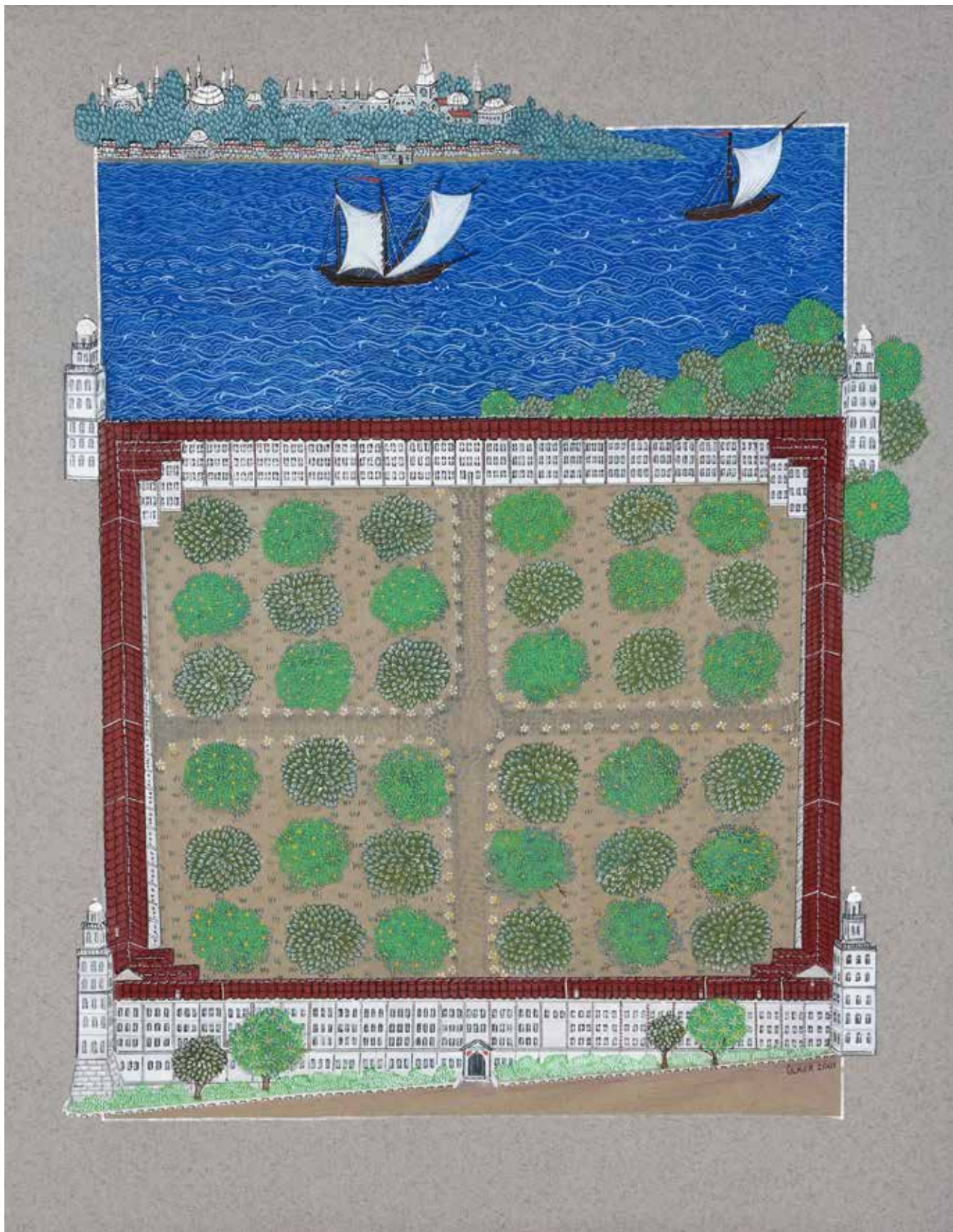
BATUR, Afife; Selimiye Kışlası, Düünden Bugüne İstanbul

Ansiklopedisi, İstanbul, 1994

ÖZBAY, Kemal; Selimiye Asker Hastanesi, Türk Asker

Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, cilt 3, İstanbul,

1981, s. 206-213

GÜLHANE KASRI

[1826]

Topkapı Sarayı'nın Marmara yönündeki dış bahçeleri arasında bulunan ve Gülhane Meydanı adıyla anılan düzlüğe hâkim bir set üzerinde yükseldiği bilinmektedir. Sarayda görevli ağalar tarafından cirit, tomak, atıcılık gibi çeşitli spor gösterilerinin düzenlendiği ve bu sebeple Cirit Meydanı veya Cündî Meydanı olarak da adlandırılan bu alanın yakınında Bizans döneminde de Büyük Saray kompleksine bağlı, bir tür çevgân oynanan Tsikanisterion adında bir spor meydanının bulunması dikkat çekicidir. Sultan II. Mahmud'un bu meydandaki spor gösterilerini seyretmesi için inşa edilen kasrın yerinde, Lâle Devri'nde de adından aynı amaçla kullanıldığı anlaşılan Tomak Kasrı'nın yer almış olabileceği akla gelmektedir.

Gülhane Kasrı'nın ne zaman yapıldığı kesin biçimde tesbit edilememekte, ancak mimarisine ve süslemesine hâkim olan barok üslûp, Sultan II. Mahmud döneminin başlarına tarihlenmesi gerektiğini düşündürmektedir. O yıllarda Osmanlı Devleti bünyesindeki Islahat ve Batılılaşma hareketlerinde odak noktasını ordunun teşkil etmesi ve Gülhane Meydanı'ndaki spor faaliyetlerinin yerini askerî tâlim ve resmigeçitlerin alması ile kasrın yaptırılması arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Nitekim inşaatın, Yeniçeri Ocağı'nın lağvedildiği 1826 yılında gerçekleştirildiğine dair bazı kayıtlara rastlanmaktadır. Sultan Abdülmecid, Tanzimat dönemini başlatan Gülhane Hatt-ı Hümayun'un 3 Kasım 1839'da, Sadrazam Mustafa Reşid Paşa tarafından okunması törenini bu kasırdan takip etmiştir.

Sultan Abdülaziz'in 1865 yılında, civarındaki diğer kasırlarla birlikte yıktırdığı Gülhane Kasrı'nın mimarisi Sedat Hakkı Eldem tarafından, içini ve dışını gösteren gravür ve sulu boya türünden görsel belgelerle bazı duvar kalıntılarına dayanılarak restore edilmiştir. Osmanlı sivil mimarisinde yaygın olan orta sofalı plan tipine sahip yapıda dört eyvanlı eski divanhâne şeması uygulanmış ve merkezî sofa barok üslûbun etkisi altında beyzî biçimde tasarlanarak eyvanlar da sofanın hattına paralel kavisli duvarlarla sınırlandırılmıştır. Kasrın girişi batı yönündeki eyvanın ekseninde yer almakta ve mekânların bu eksene göre kusursuz bir simetri içinde yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Yanları birer helâ-abdestlik birimi tarafından kuşatılan girişin bulunduğu batı eyvanı ile kuzey ve güney yönlerindeki yan eyvanların derinliği nispeten az tutulmuş, buna karşılık Gülhane Meydanı'na doğru cepheden ileri taşan doğu eyvanı çok daha büyük tasarlanmıştır. Eyvanların aralarına, ayrıca kuzey ve güneydekilerin arkalarına toplam altı adet oda yerleştirilmiştir. Bu odaların köşelerini pahlamak suretiyle yapı kitlesinin yumuşatılmış olduğu dikkati çeker. Kasrın içini gösteren sulu boya bir resimde, sofayı örten ahşap beyzî kubbenin eyvanların aralarına rastlayacak şekilde dilimli olduğu, eteğinin de eyvanlara açılan kesimlerde dalgalı tasarlandığı ve püsküllü bir kornişle bezendiği fark edilmektedir. Sedat Hakkı Eldem'in restitüsyonuna göre, Osmanlı mimarisinin geleneksel düzenine uygun biçimde çift sıralı yerleştirilen pencerelerden

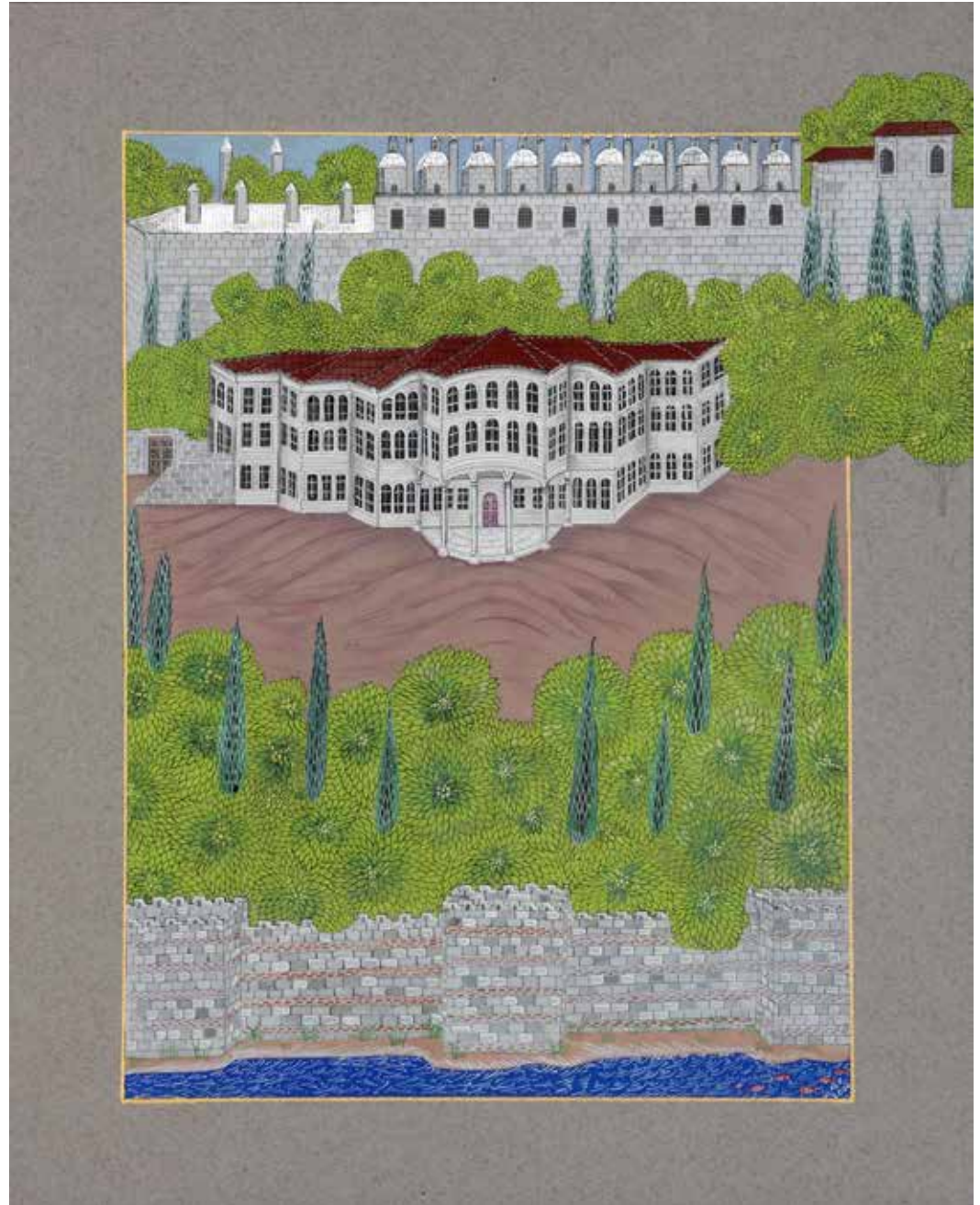
alt sıradakiler dikdörtgen söveli, üst sıradakiler kemerli olup alttakiler iki bölümlü kepenklerle, üsttekiler ise revzen-i menkûşlarla donatılmıştır. Sofa kubbesini gizleyen kurşun kaplı kırma çatının tepesine iri bir alem oturtulmuştur. Cepheler içbükey profilli kısa bir saçakla son bulmaktadır; saçak hattı, Gülhane Meydanı'na bakan doğu

cephesinin orta kesiminde "S" biçimi bir kıvrılma ile yükseltilmiştir.

Kaynaklar;

KUBAN, Doğan; Topkapı Sarayı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994, İstanbul

EYİCE, Semavi; Gülhane, Türk Ansiklopedisi, MEB. cilt XVIII, Ankara, 1970

MALTEPE ASKER HASTANESİ

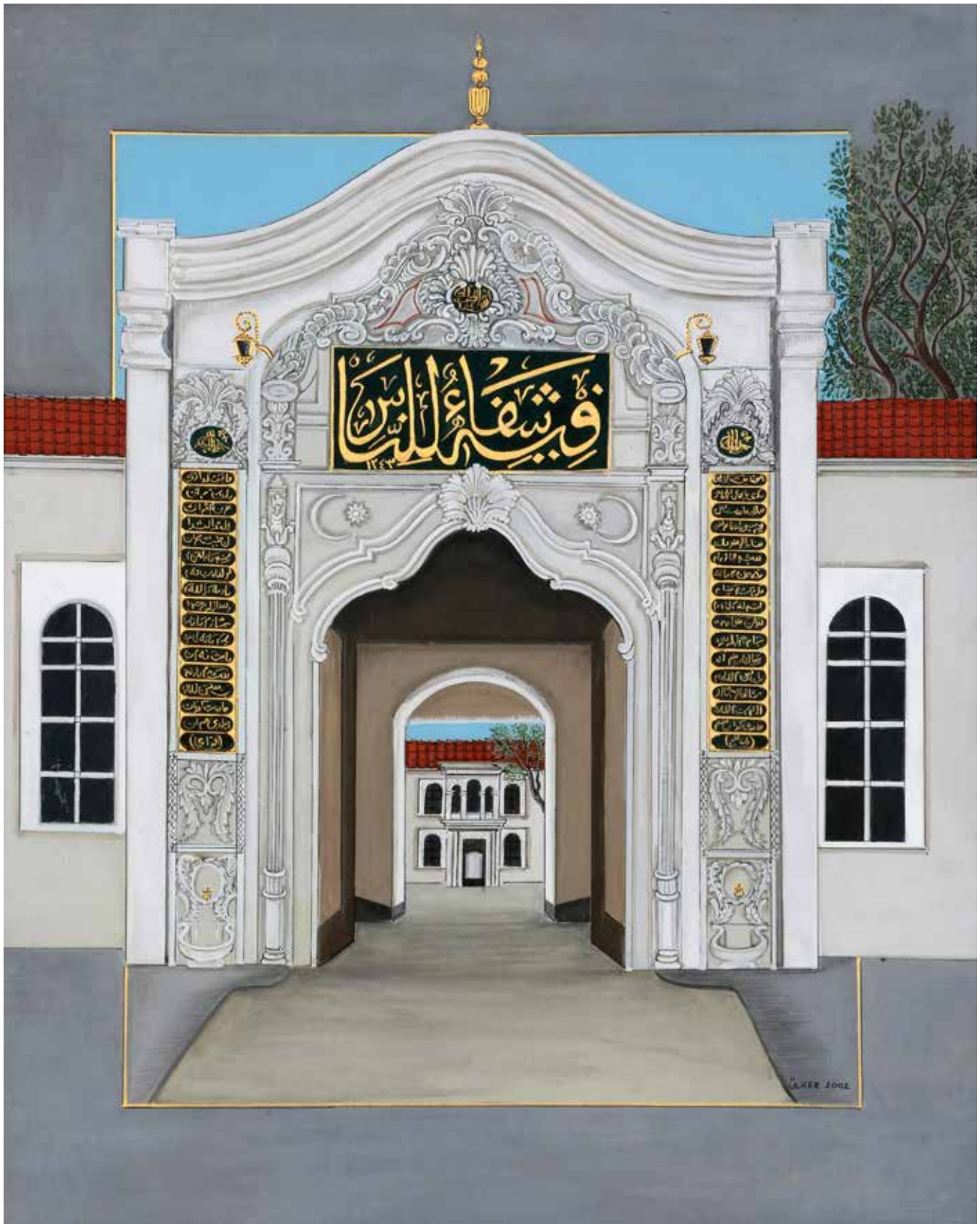
[1827]

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı Vak'a-ı Hayriye'den hemen sonra diğer alanlardaki yeniliklerle birlikte Nizam-ı Cedid'de yeni bir sürecin, Sultan II. Mahmud tarafından başlatıldığı dönemde yapılmıştır. Hastane, Balyan ailesine mensup ve Osmanlı hassa mimarlarından olan Krikor Amira Balyan'a 1827 yılında ahşap-taş karma sistemle yaptırılmıştır. Maltepe Hastanesi, İstanbul'un Rumeli yakasında yer almaktadır. Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin hekim ihtiyacını karşılamak üzere 1827 yılında kurulan Tıbhane-i Amire ile İstanbul'da ilk defa Batılı anlamda cerrah yetiştiren Cerrahhane-i Mamure gibi askerî tıp okullarının açılmasından kısa bir süre sonra, 1831 yılında hizmete giren Maltepe Asker Hastanesi cerrahhanesinden uzman cerrahlar yetiştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca Maltepe Asker Hastanesi'nin tıpla ilgili kitap ya da dergileri yayınladığı matbaası da bulunmaktadır. Sultan II. Mahmud devrinde açılan Maltepe Asker Hastanesi Matbaası'nda on beş günde bir basılan Tühfet-üt Tıb adlı dergisinin 1868 yılındaki baskısında adı geçen ve bugün yeri tespit edilemeyen Maltepe Hastanesi Matbaası'ndan uzun süre yararlanıldığı anlaşılmaktadır. İstanbul suları dışında Bayrampaşa ilçesi, Orta mahalle, 11 pafta, 3720 sayılı parsel üzerinde bulunan ve Asakir-i Mansure Hastanesi adıyla da anılmış olan hastane, son dönemlerde askerî okul ve kışla olarak da kullanılmıştır. Bina dört cepheli olup orta yerinde büyük bir avlusu vardır. Ön cephesi tek, diğer cepheleri ikişer katlıdır. Odaları ve koğuşları geniş olup

tavanları yüksektir. Kuruluşunda 600 yatak kapasitesine sahip olan hastanenin daha sonraki yıllarda artan hasta sayısı nedeniyle 1000 yatağın üzerine çıktığı anlaşılmaktadır. 600 yataklı hastanenin 1827 yılında biraz aceleye getirilerek yapılması sonucu bittikten kısa süre sonra, 1830'la 1846 yılları arasında oldukça sık onarılması gereken yapıyla ilgili belgeler binanın başlangıçtaki durumu hakkında, kısıtlı da olsa bir fikir verebilmektedir. Helâları, kiremitleri, pencere süveleri yanında kanat/çerçeve kanadı, camlı çerçeveleri, neccarkârî kapı kanadı, döşeme, tavan, saçak gibi ahşap kısımları da tamir edilen ve 1837 yılında Varna'dan onarım için getirilen 800 adet çeşitli kereste, Maltepe Askerî Hastanesi'nde özellikle iç kısımlarda bol miktarda bu ahşap kullanıldığının göstergesidir. XVIII. yüzyılda Batı tıbbının hâkim olmaya başlamasına rağmen, yenileri yapılmayarak eski Osmanlı kuruluşlarıyla bunlara ait binaların kullanılmasına büyük ölçüde devam edilmiş, sağlık hizmetlerinin niteliklerindeki değişim ise XIX. yüzyılda başlayabilmiştir. Ordunun ihtiyacını karşılamak üzere bu yeni gelişmelere uygun olarak neredeyse iki yüz yıllık bir aradan sonra, Batılılaşma dönemi Nizam-ı Cedid devrinde yapılan birçok asker hastanesi bulunmaktadır. Ancak Maltepe Hastanesi, dönemin birçok asker hastanesinden farklı olarak baştan beri doğrudan büyük bir hastane olarak yapılmıştır. Maltepe Asker Hastanesi, ne Valide-i Atik Bimarhanesi'nde faaliyet gösteren Toptaşı/Asakir-i Hassa-i Muhammediye gibi, ne eski bir darüşşifanın,

ne de bir kışlanın içine yerleştirilmiştir. Bu ve benzeri örneklerden farklı olarak daha kuruluş aşamasındayken İstanbul'un en büyük hastanelerinden biri olarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. 1835 tarihli bir arşiv belgesinde Maltepe Hastanesi'nde görevli personel, Asakir-i Mansure'den gelen hastaları sayısı ve keyfiyeti, hastaneye gelen ve taburcu olanlar, perhiz yapan ve yapmayan hastalarla bir yıl içinde vefat edenlerin sayısı verilmiştir. Bu belgeye göre görevli personeller şunlardır: Müdür, tabib-i evvel, cerrahbaşı, tabib-i sani, imam, kâtip, tabib-i salis, muavin, cerrah, ispençiyar, müvezzi, su bekçi, çamaşırcı, hademe-i müntahabe, hizmetçi. Ayrıca hastaneye Asakir-i Mansure'den gelen hastalar ise belgede şu şekilde zikredilmiştir: Kolağası (1 kişi), yüzbaşılar (1), başçavuş (4), çavuşlar (8),

bölük emini (2), onbaşılar (8), neferat (734). Bir ay içerisinde gelen hasta sayısı 362, sağlığına kavuşup alayına gidenlerin sayısı 652, vefat edenler 57, çorba ve ekmek yiyenlerin sayısı 2460, pilav ve söğüş yiyenlerin sayısı ise 9754 olarak verilmiştir. Balkan Savaşı'nda olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı'nda da kısmen İntan Hastalıkları Hastanesi şeklinde hizmet veren hastane; İstanbul'un işgali döneminde bir süre daha açık kalmış ve 1922 yılında lağvedilmiştir. Maltepe Asker Hastanesi, tarihin akışına karşı koyamayıp gerek insanların vermiş olduğu zararlar ve gerekse de tabiat şartları neticesinde büyük bir yıkıma uğramıştır. 1983 yılında yapılan restorasyon çalışmalarıyla yapının iç ve dış kısmında yeni betonarme sistemler getirilerek büyük değişiklikler yapılmıştır.

SURP PIRGIÇ HASTANESİ

[1834]

Hastane için en uygun yerin Yedikule olduğuna karar verildiğinde, Kazlıçeşme ile Yedikule arasındaki Leblebicioğlu Bostanı inşaat alanı olarak seçilir. Hastane 1834 yılında, Hampartsum Yortusu'nda görkemli bir törenle açılır.

Bir süre sonra tedavi boyunca hastalara manevi destek olmak, gece doğanları vaftiz etmek, ölmek üzere olanlar ile ölenlere dini yardım, dini âyin yapabilmek amacıyla hastanede küçük ahşap bir kilise "Surp Hagop Maduru" inşa edilir.

Hem tıbbi hem de ruhani işlevleri olan Surp Pirgiç Hastanesi aynı zamanda "Vank/Manastır" olarak da adlandırılır. II. Mahmud'dan alınan bir fermanla hastanedeki kiliseye papazlar atanması ve ruhani faaliyetlere karışılmaması sağlanır.

1848 yılında hastanede bir eczane açılır. Hastane bünyesinde zaman içinde ruhban okulu, hemşirelik okulu, yetimhane ve mesleki eğitime yönelik çeşitli atölyeler de

kurulur ama çoğu zaman yaşanan maddi sorunlardan derinden etkilenir ve kapanırlar. Hastane, 1934'ten bu yana cemaat üyeleri tarafından seçilen yönetim kurullarıyla idare edilmektedir.

Tarihi boyunca cemaatin beklentilerine cevap vermeye çalışan ve çok amaçlı sosyal bir kurum olma niteliğini koruyan hastanede, kurulduğu tarihten beri var olan huzurevi günümüzde de yaşlı ve düşkünleri barındırmaktadır. Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi tarihi binasında modern araç gereçlerle donatılmış; iç hastalıkları, göğüs hastalıkları, cerrahi, ortopedi, üroloji, göz, kulak-burun-boğaz, kadın hastalıkları, çocuk hastalıkları, cildiye, nöroloji, psikiyatri branşlarında hasta kabul etmektedir. Polikliniği vardır. 280 yataklı hastane ile 270 yatağa sahip huzurevinde, 2000 yılı verilerine göre; 38 uzman hekim, 11 pratisyen hekim, 1 biyokimya uzmanı, 1 eczacı, 1 psikolog ve 1 diyet uzmanı yer almakta.

TIBHANE'DE NİŞAN TAKDİMİ MERASİMİ

(1834)

İstanbul'da açılan, modern tıp eğitimi veren "Tıphane-i Amire" de 1834 yılında, yapılan nişan takdimi merasimi.

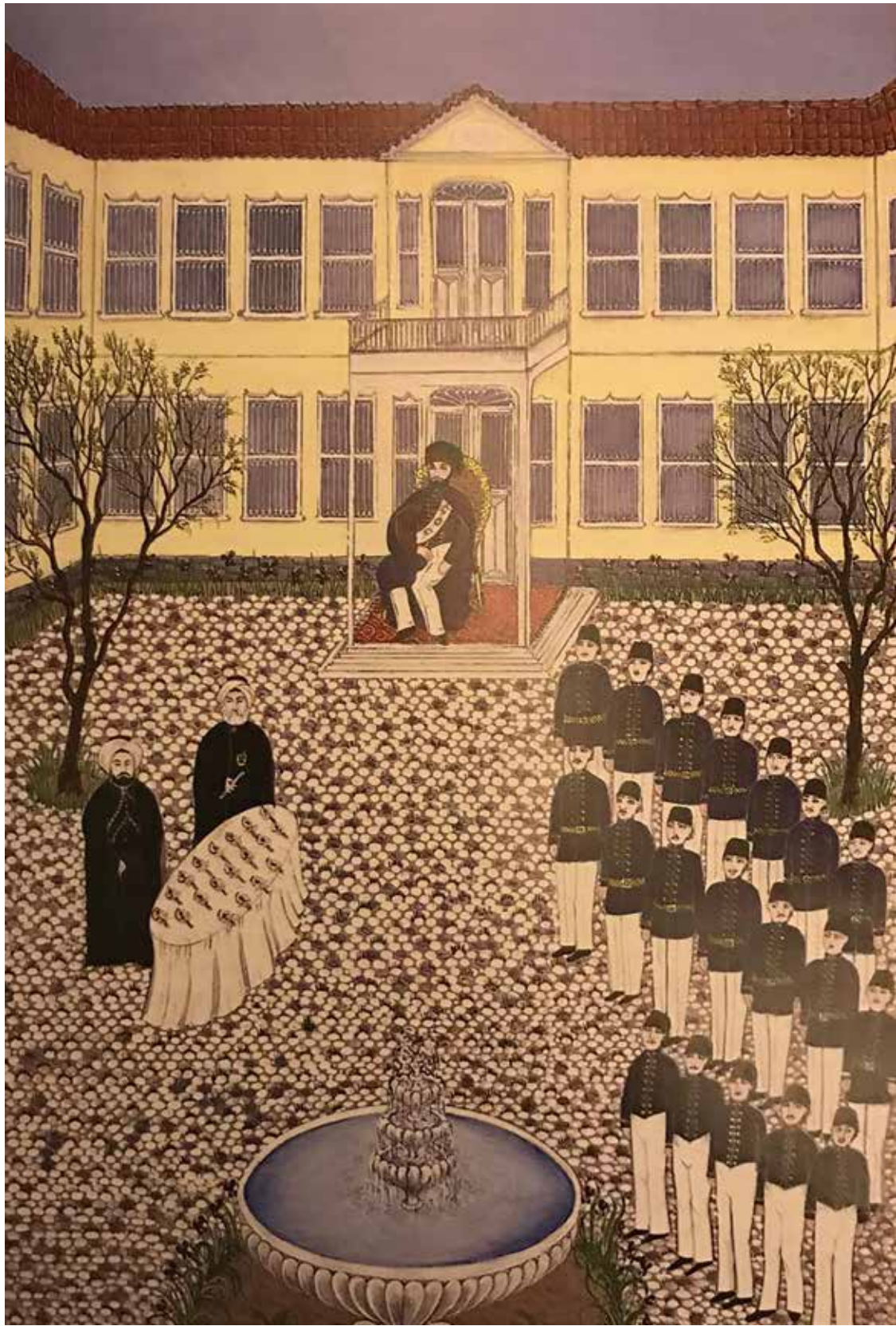
Osmanlı Devleti'ndeki tıp eğitimi, 19. Yüzyılda yeterli olmamaya başlayınca 14 Mart 1827 yılında, yeni bir programla tıp ve eski tıp derslerinin verildiği bir tıp okulu açılır. Bu okul dört senelik olup, İtalyanca ve Fransızca tıp dersleri de verilmekteydi. Bu eğitim hiç ara vermeden ve devamlı kendini yenileyerek bugünkü tıp eğitimine kadar gelmiştir. Bu okulun kurucusu o tarihte Hekimbaşı olan Mustafa Behçet Efendi'dir. "Tıphane-i Amire" Şehzadebaşı'ndaki Tulumbacılar Kışlası'ndadır. Kışladaki büyük binada hem tıp eğitimi veriliyor, hem de ayrı bir sınıfta cerrahlık okulu askeri bir okuldu. Okuldaki dersler başlayıp eğitim devam ederken 1833 yılında yapılan bu yeni düzenlemelerin yanı sıra Tıbhane öğrencilerine nişanların verilmesi de gündeme gelmişti. Sultan II. Mahmut bu tıp eğitimini teşvik etmek amacıyla hocalara ve öğrencilere değişik boy ve evsafa nişanlar hazırlatmıştı. Bu karar Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin teklifi ve yol göstermesi ile olmuştu. Bu nişanlar şöyle idi; Son sınıf hocası Civanı Efendi'ye, İkinci sınıf hocaları Raşid Efendi ve Osman Efendiye , Üçüncü sınıf hocası Aleko Efendi ve Arif Efendilere "ala" mertebesinde büyük , ortasında "nabız bakmayı gösterir yürek şeklinde birkaç adet parlak elmasla bezenmiş nişanlar. Öğrencilere ise gene "ortasına da nabız bakmayı gösterir" nişanlardı. Birinci sınıf öğrencilerine küçük ve gümüşten,

sınıflar büyüdükçe daha büyük ve son iki sınıf öğrencilerine altın nişanlar hazırlanmıştı.

Ayten ALTINTAŞ

Kaynaklar;

ALTINTAŞ, Ayfer; Tıbbiyede İlk Nişan Merasimi, Tarih ve Medeniyet, sayı 48, 1988, İstanbul, s.10-15

ALMAN HASTANESİ

(1836)

Taksim Sıraselviler Caddesi'nde bulunan özel sağlık kurumu, Prusya Elçiliği hekimlerinden Dr.Georg Hermann Ritter von Mühling'in (1826-1907) önerisi üzerine İstanbul'daki D.W.V Alman Hayır Cemiyeti'nin katkılarıyla 6 Nisan 1836 tarihinde kurulmuştur. Hastane için gereken arsa ve bina Alman Protestan Kiliseleri Topluluğu tarafından sağlanmıştır. Sıraselviler'de sadece 5 yatakla hizmete giren hastanenin kısa bir süre sonra ihtiyaçları karşılayamadığı görüldüğünden aynı yılın kasım ayında daha geniş bir ev kiralanmıştır. Hastane 1851'de Sakız Sokağı'na 1853'de de Telgraf Sokağı'na, taşınmış ve içinde taş bir bina bulunan bir arsa da satın alınarak hastaneye eklenmiştir. Kırım Savaşı (1854-1856) sırasında hasta sayısı artınca 1856'da, Halil Paşa arsası adı verilen bugünkü hastane sahasının içine ek bir bina yapılmıştır.

Hastane, 1874 yılında at nalı şeklinde dizilmiş üç binadan oluşuyordu. Hastane, Alman Hayırseverler Cemiyeti tarafından Alman Elçiliği'nden bir temsilci ile birlikte ve cemiyet üyeleri ücretsiz tedavi edilmekteydi. Hastaların büyük bölümü İstanbul'a gelen Alman gemiciler ve yoksul Almanlardan oluşuyordu. İstanbul halkından da büyük talep vardı.

I. Dünya Savaşı sırasında (1914-1918) Almanya'dan hekimler getirtilmiş ve bir doğum servisinin açılması düşünülmüş fakat savaş yüzünden gerçekleştirilememiştir. Savaş sırasında 1917'de ana bina sivil hizmete bırakılmış çocuk ve erkek servislerine ait 72 yatak askeri birliklere verilmiştir. Savaşta yaralanan Türk ve Alman askerler

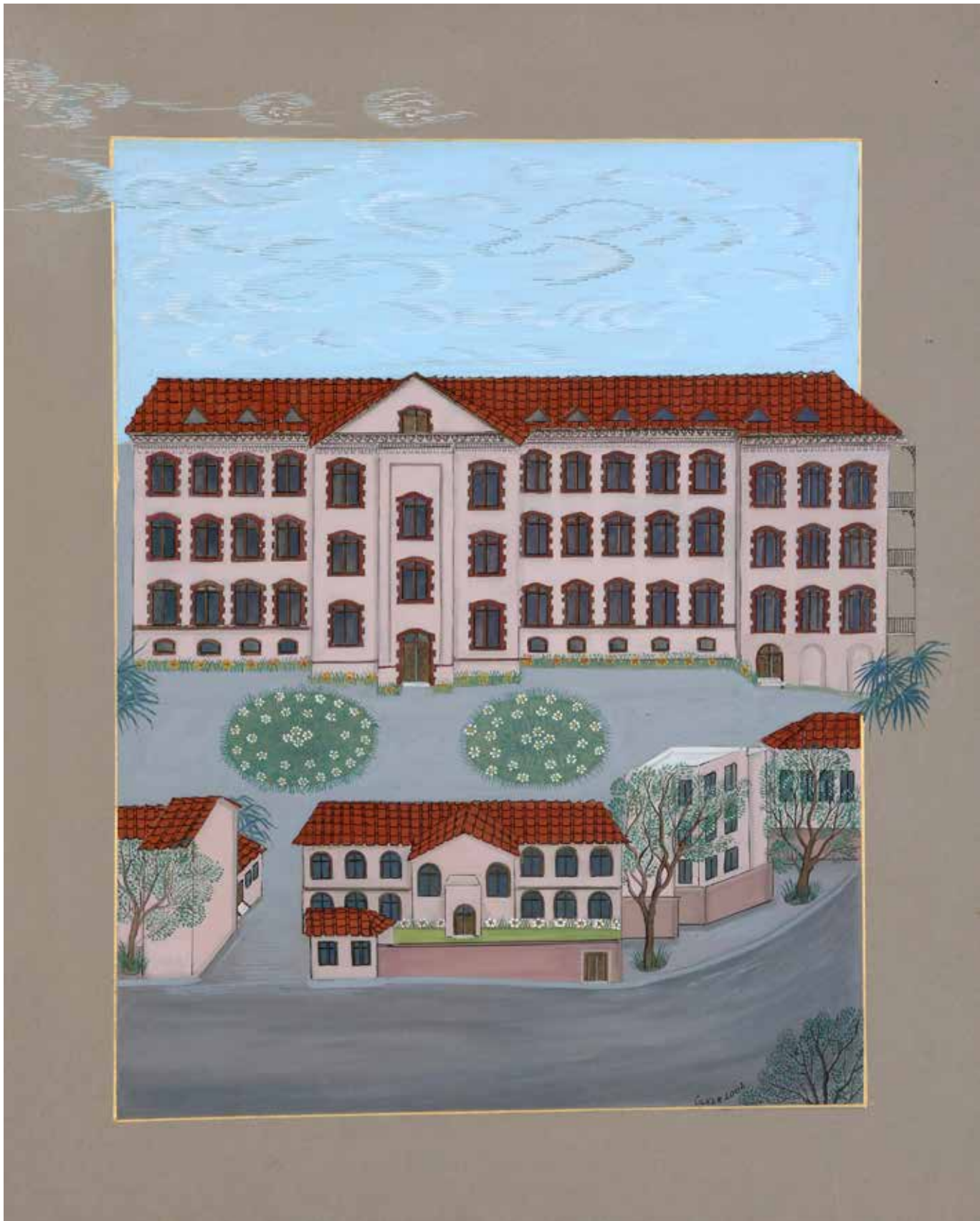
bu hastanede tedavi edilmişler, sterilizasyon bölümünün bir kısmı da tebhirhane haline dönüştürülmüştür. Çocuk servisinin yerine, 1918'de, Moda'da bir yer kiralanarak 20 yataklı bir çocuk servisi faaliyete geçirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın bitiminde imzalanan mütarekename uyarınca bütün Alman ve Avusturyalılar İstanbul'u terk etmişler ve 2 Şubat 1919'da hastanede İngiliz hekim ve hemşireler çalışmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra İngilizler hastanede asker barındırmışlardır. 1925-1928 yıllarında da hastaneyi Amerikalılar kullanmıştır. Kaiserwerth rahibe hemşireleri ancak 1931'de Alman Hastanesi'ne geri gelmişlerdir. Kaiserswerth Vakfı 1973'te dağılınca hastane Alman Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Eylül 1992'de, Almanya ile Türkiye arasında imzalanan bir protokole göre Alman Federal Cumhuriyeti, Alman Hastanesi üzerindeki bütün haklarını ve kullanım imkanlarını İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı'na devretmiştir.

Kaynaklar;

AKBAY, H.; *Alman Hastanesi, İSTA, s. 728*

YILDIRIM, N; *Alman Hastanesi, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, s. 211-212*

BALIKLI RUM HASTANESİ

[1838]

İstanbul'un fethinden sonra buradaki Rum Ortodoks cemaat tarafından kurulmuş olan ilk hastane, 1753 yılında Yedikule surları dışında, küçük ahşap bir binada hizmet vermeye başlayan Yedikule Veba Hastanesi'dir. İstanbul'da kronolojik olarak Rum cemaat tarafından kurulan ikinci hastane, 1762 yılında, Galata Kemeraltı'nda ahşap bir binada hizmete giren "Gemici Hastanesi'dir". İstanbul'daki üçüncü Rum hastanesi ise 1779 yılında, Beyoğlu-Taksim'de, vebalılarının tedavisi için yine ahşap bir binada tedavi vermeye başlamıştır. Bunların dışında, akıl hastalarının tedavisi için 1700 yılından önce Eğirkapı'daki Panayia Suda Kilisesi'nin ahşap misafirhane ve müştemilatlarında hizmet vermeye başlamış olan bir hastane kurulmuştur.

İstanbul'daki Rum Ortodoks cemaat tarafından kurulan hastanelerin tek yönetim altında toplanmaları 1794 yılında gerçekleştirilmiştir. Rum cemaat hastanelerinin şimdi bulundukları bölgeye gelmeleri ise, ilk kurulan Veba Hastanesi'nden pek de uzak olmayan bir yerde Belgrat Kapısı'nın dışında, o dönemde Küçük Balıklı olarak anılan yerde, günümüz Balıklı Rum Hastanesi'nin çekirdeğini oluşturacak ilk binanın inşa edildiği arsanın satın alınması ile gerçekleşmiştir. Saraydan irade alındıktan sonra 1837 yılında inşaatına başlanmış ve 1838 sonbaharında tamamlanmıştır. Yapım çalışmaları Yağcıoğlu ve Poyrazoğlu adında iki Rum mimar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yeni hastane binası taş işçiliği ile yapılmıştı. Hastane bünyesinde yer alan ve günümüze

kadar değişmeden gelebilen küçük kilise binası ise mermerden yapılmıştır. Kuruluş için yapılan bağış toplama çalışmalarında, Osmanlı Devleti sınırları içinde ve dışında yaşayan Rum Ortodoks cemaatinden büyük katılım olmuş ve zamanın parası ile yaklaşık yarım milyon altın kuruş toplanmıştır. Meslek loncaları içerisinde en büyük katılım payı 20.500 kuruşla bakkallar loncasına aittir. Bunları sarraflar, duvarcılar, bahçıvanlar, tütüncüler, kürkçüler, kuyumcular, çuhacılar, abacılar, hetaiciler ve meyhaneciler izlemiştir.

Apostolos PORİDİS

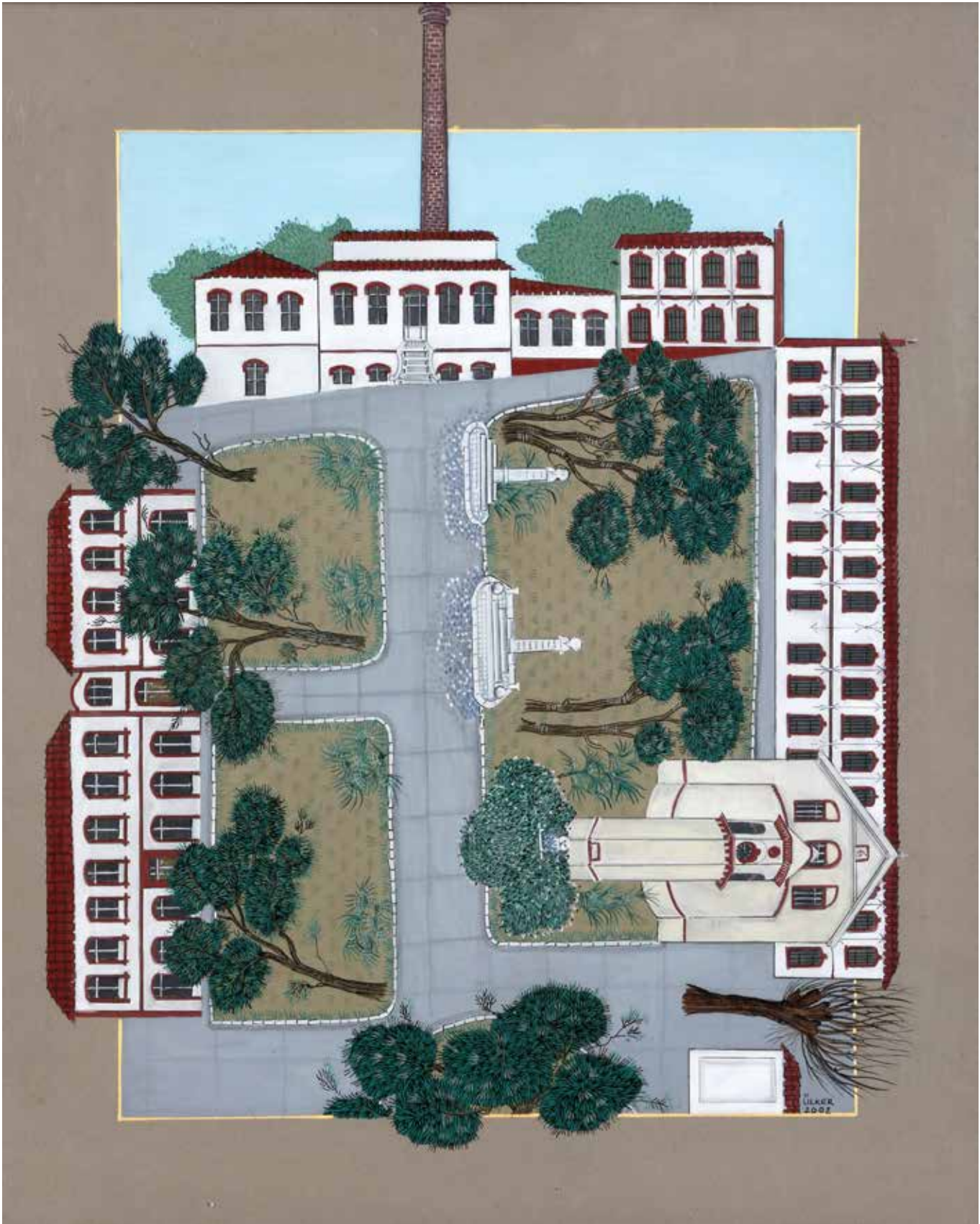
Kaynaklar;

PASPATIS, Alaksandros Y.; İpomnimata peri tu Grekiku

Nosokomiu ton Epta Pirgon, Atina, 1862

SIDIROPULOS, Fokion; Ta Etnika Filantropika Katastimata stin Konstantinupoli Nosokomio Valukli, İdrima Mizonos

Elinismu, Atina 1999

GALATASARAY'DAKİ MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE BİNASI

(1838)

Tulumbacıbaşı Konağı'nın satılması üzerine 1836'da tıphâne yer darlığı çeken cerrahhâne ile birlikte Topkapı Sarayı'ndaki Otlukçu Kışlası'na nakledildi ve yatılı hale getirildi. Eğitim programı yeniden düzenlenerek tıp ve cerrahlık öğrencilerinin üç yıl birlikte okutulmaları sağlandı. İlk sınıflar dil ağırlıklı olup üçüncü sınıfta anatomi öğretiliyor, son sınıflarda ise eğitim tıp ve cerrahlık bilimleri diye ikiye ayrılıyordu. Hekimbaşı ve mektep nâzırı Ahmed Necib Efendi'nin yeni bir tıphâne binasına ihtiyaç duyulduğu yolundaki raporu üzerine yeni bina inşaatının çok masraflı ve uzun süreceği endişesiyle mektep, onarımdan geçirilen ve yeni bölümler eklenen Galatasaray'daki Enderun Ağaları Mektebi'ne taşındı (Ekim 1838). Mekteb-i Tıbbî Cedîd veya Mekteb-i Cedîd-i Âmire denilen okulun müdürü Osman Sâib Efendi idi. Dört sınıfın öğrenci mevcudu görevlilerle birlikte 209'a ulaşmıştı.

Sultan II. Mahmud'un iradesiyle Viyana'dan getirtilen Karl Ambros Bernard okula muallim olarak tayin edildi. Sultan II. Mahmud'un 14 Mayıs 1839'da, mektebi ziyareti üzerine padişahın "Adlî" mahlasına nisbetle Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliyye-i Şâhâne olan okulun adı diplomalarda "L'Ecole Adliyye Impériale de Médecine" şeklinde yazılmaya başlandı. Okulda eğitim dili Fransızca idi. Sultan II. Mahmud'a izâfe edilen açılış nutkunda, Batı'daki tıbbî gelişmeleri dilimize aktarmak ve ülkenin her yerine yaymak olduğu belirtilir. Galatasaray Mekteb-i Tıbbiyyesi'nde kütüphane, görevli odaları,

klinik, 300 kişilik yatakhane ve yemekhane, padişah dairesi, matbaa gibi birimlerle anatomi preparatları, tabiat tarihi koleksiyonları ve büyük bir botanik bahçesi bulunuyordu. Hocalar arasında birinci muallim olarak yer alan Bernard ders programını Viyana'daki Josef Akademisi (Josefinum) tarzında yeniden düzenledi. Hasta başında klinik eğitime önem verdi ve başarılı ameliyatlar yaptı. Mahkûm ve esir kadavraları üzerinde anatomik çalışmalar başlattı. Fizik laboratuvarı ve teşrihhâne geliştirildi.

Tanzimat'ın ilânından sonra Mekteb-i Tıbbiyye Nâzırı Abdülhak Molla'nın teklifi üzerine yabancı dile âşina olan ve tıp eğitimi almak için yurt dışına giden çocukları kazanmak amacıyla gayri müslim tebaadan da öğrenci alınmaya başlandı. Hahambaşının isteğiyle Mûsevî öğrencilerin ibadetleri için imkânlar sağlandı. 1842-1843 öğretim yılında Mekteb-i Tıbbiyye'ye öğrenci hazırlayan üç yıllık idâdîlerin ilâvesiyle tıp ve cerrahî eğitiminin toplam süresi yedi yıla çıktı. Eczacılık dersleri pratik ve teorik olarak iki bölümden oluşuyordu.

Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine bazı okul mezunları 1847'de Avusturya'ya gönderildi ve buradaki imtihanda gösterdikleri başarı Mekteb-i Tıbbiyye'deki eğitimin üst seviyede olduğunu kanıtladı. 1847-1848 öğretim yılında hazırlık süresi dört, tıp ve cerrahî sınıfları altı yıl olarak belirlendi. 11 Ekim 1848'de Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiyye yanınca tedrîsat, Mühendishâne-i Berrî-i

Hümâyun olarak kullanılan Halıcıoğlu'ndaki Humbarahâne'nin bir kısmında sürdürüldü. Okul 1866 yılında Sirkeci'deki Demirkapı Kışlası'na nakledildi; Eylül 1873'te de Galatasaray'daki Mekteb-i Sultânî binasına taşındı. Ancak 1876'da Mekteb-i Sultânî kendi binasına döndüğü için tekrar Demirkapı Kışlası'na nakledildi. İdâdî kısmı da Kuleli'ye gönderildi.

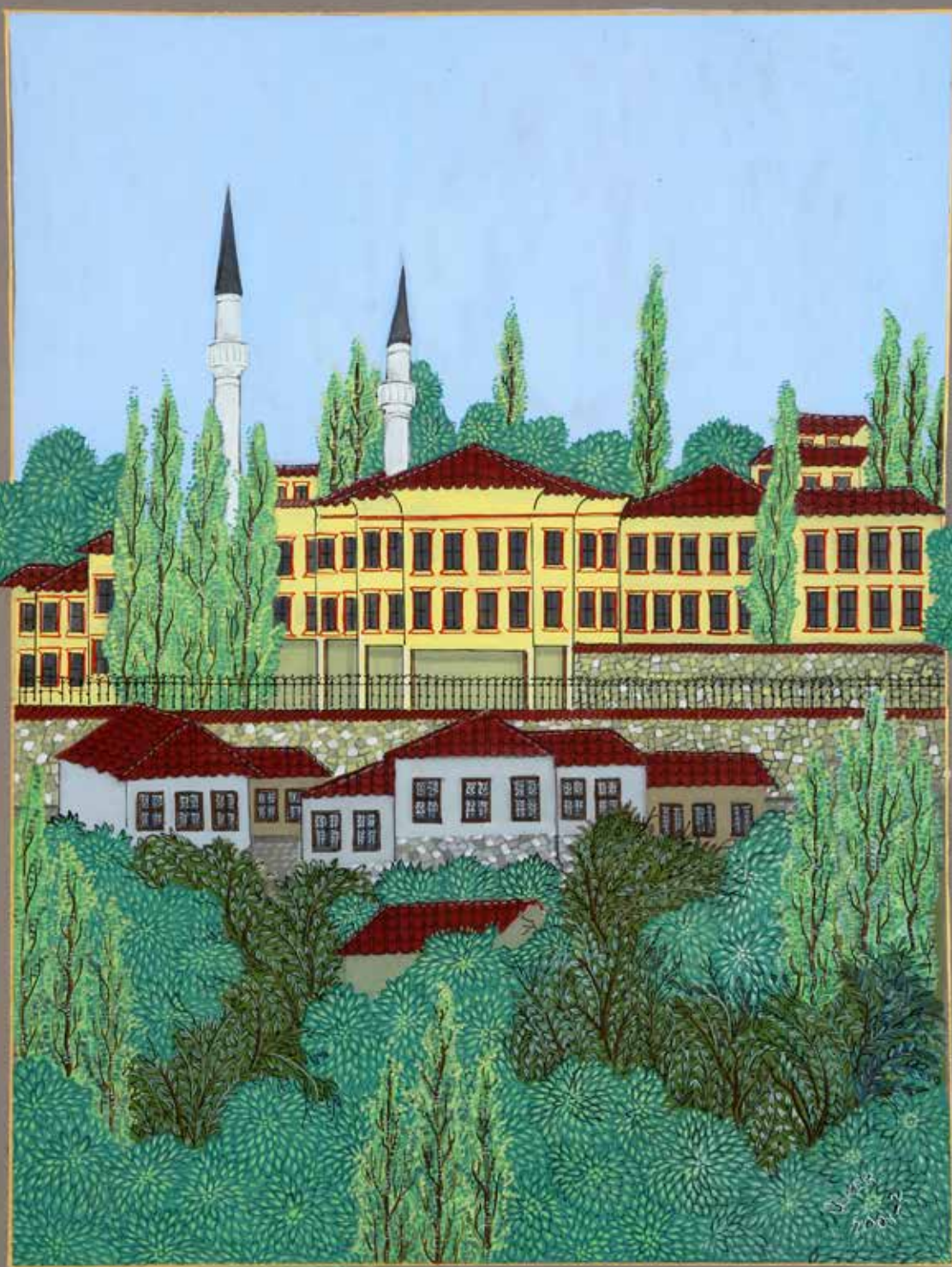
1887'de Demirkapı'daki Askerî Tıbbiye bünyesinde kuduz müessesesi, ertesi yıl aşı evi, 1893'te bakteriyolojihâne ve bir yıl sonra doğumevi açıldı. Tamir ve tâdil edilen Gülhane'deki bina 150 yataklı hastahane haline getirilip 1898'de Gülhâne Tatbikat Mektebi ve Serîriyat Hastahanesi olarak açıldıktan sonra stajlar burada yapılmaya başlandı. Aynı yıl her iki tıbbiyede tahsil süresi idâdîden sonra altı yıl oldu. Kuleli'deki Mekteb-i İ'dâdî-i Tıbbiyye'den çıkan talebeler Askerî Tıbbiyye'ye, Mekteb-i İ'dâdî-i Mülkiyye'den çıkanlar Tıbbiyye-i Mülkiyye'ye alındı. Demirkapı Kışlası'nın yetersiz kalması üzerine Askerî Tıbbiye de II. Abdülhamid tarafından Mimar Alexandre Vallaury ile Raimondo d'Aronco'nun planlarına göre

1894'te Haydarpaşa'da inşasına başlanan binada 1903'te eğitime başladı.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilânını müteakip İstanbul'da iki tıp okulunun birleştirilmesi söz konusu olunca sivil tıbbiye hocalarının Maarif Nezâreti nezdindeki girişimleriyle Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye, Tıp Fakültesi adıyla yeniden kuruldu ve İstanbul Dârülfünunu'nun bir şubesi oldu, ilk dekanlığına Cerrahî Kliniği muallimi Cemil (Topuzlu) Paşa getirildi. 1909'da Askerî Tıbbiye'nin ilhakıyla iki okul Dârülfünûn-ı Osmânî Tıp Fakültesi adıyla birleştirildi ve 1933 yılına kadar Haydarpaşa'daki binada kaldı. 1933'te yapılan üniversite reformuyla okul İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi adını aldı. Ancak zamanla kadroların yığılması ve yer darlığı sebebiyle burası 1967'de İstanbul Tıp ve Cerrahpaşa Tıp fakülteleri şeklinde ikiye bölündü.

Kaynaklar;

ALTINTAŞ, Ayfer; Dr. Karl Ambros Bernard'ın Mekteb-i Tıbbiyenin Kuruculuğu Meselesi, Tarih ve Toplum, Kasım, 1995, sayı 143, s. 36-45

HAYDARPAŞA ASKERİ HASTANESİ (1846)

Adını bulunduğu semtten almış olan Haydarpaşa Asker Hastanesi, Üsküdar'da, Karacaahmet-Selimiye-Kadıköy'ün Yeldeğirmeni kesimi arasında, Seydi Ahmet ve Kavak derelerinin ortasında, bir yandan İbrahim Ağa çayırına, öte yandan Kavak Kasrı ve Marmara Denizi'ne bakan hafif meyilli, ağaçlıklı, geniş bir arazi parçası üzerine yapılmıştır.

Bu inşaata, Sultan Abdülmecid'in Hassa Askeri için Selimiye Kışlası civarında bir hastane yapılması hakkında verdiği irade üzerine süvari mirlivalığından emekli Hacı Hüseyin Paşa'nın yönetiminde, inşaatına 1844 tarihinde başlanmış, 1846 yılında da hasta kabulüne imkan sağlanmıştır.

Günün ihtiyaçlarına göre sağlık hizmetlerini yürütmekte bulunan hastane 1853-1854 Kırım Savaşları sırasında hasta ve yaralıların hizmetine tahsis edilmiştir.

Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Askeri Tıbbiye) binasının yapımına başladıktan (1894) bir süre sonra tahminen 1901'de hemen karşısında okulun hastanesi olmak üzere beş pavyonun inşaatına başlanmıştır. Yapım çalışmaları, Rieder Paşa nezaretinde, hassa mimarı Raimondo D'Aranco tarafından yürütülmüştür. Arka taraftaki pavyona 1902'de yapılan amfi, Cemil Paşa Amfisi adıyla anılmıştır. Burası aynı zamanda ameliyathane olarak kullanılmıştır. 1909'da, askeri ve sivil tıbbiyeler birleştirilerek Tıp Fakültesi kurulmuş ve Tıp Fakültesi'nin 1933'te Avrupa yakasına taşınması üzerine ana bina Millî Eğitim Bakanlığı'na, hastane olarak kullanılan pavyonlar da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredilmiştir.

Fakültenin taşınmasından sonra, Anadolu yakasındaki tek hastane olan Zeynep Kamil Hastanesi yeterli olmadığından yeni bir hastanenin açılması kararlaştırılmıştı. Bunun için Haydarpaşa Lisesi yapılan ana bina dışında kalan pavyonlar uygun bulunmuştu. Pavyonlar esaslı bir onarım ve tadilata alınmış, yeniden yapılan mutfak ve çamaşırhane bir koridorla, üçüncü pavyonun zemin katına bağlanmış, caddeye bakan birinci pavyon da poliklinik haline getirilmiştir. Servisler pavyon binalarına yerleştirilince bu kez ambar, depo ve hademe koğuşuna yer kalmamış ve birinci pavyonun arka kısmına tek katlı bir bina yapılmıştır. Yollar ve bahçe düzenlenmiş, hastanenin etrafı duvarlarla çevrilerek, su deposu ve garaj eklenmiştir.

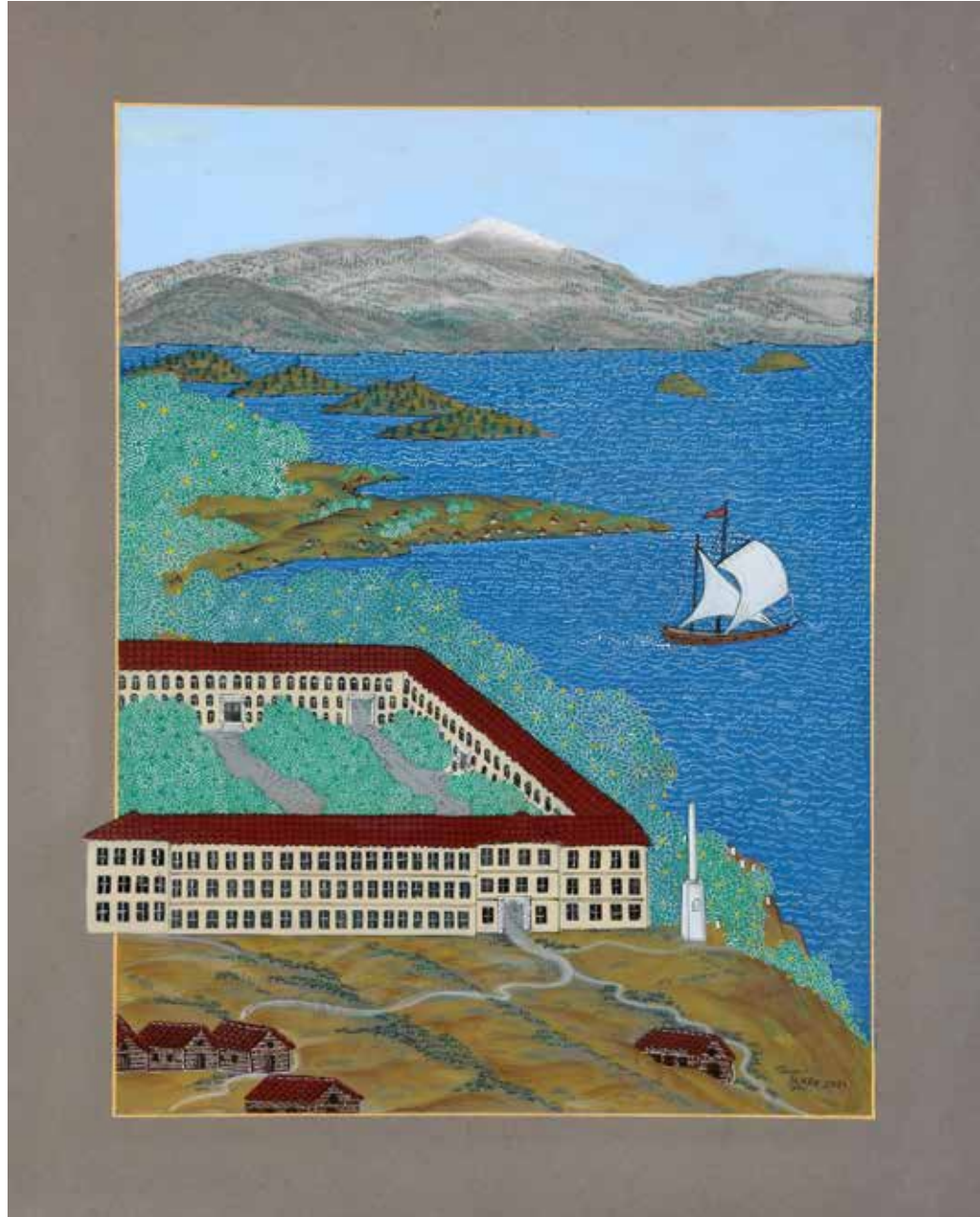
225 yataklı hastane, 1 Şubat 1936'da, Haydarpaşa Numune Hastanesi adıyla faaliyete geçmiştir. Açılışından bir süre sonra yapılan yeni pavyona karantina servisi yerleştirilmiştir. 1958'de, anatomi, patoloji laboratuvarı ve ambar için tek katlı bir bina inşa edilmiş, 1967'de bir kat ilave edilerek Hemşire yatakhane yapılmıştır. 1 Nisan 1946'da, hastanede Hemşire ve Laborant Okulu açılmıştır. 1954'te adı Ebe-Hemşire-Laborant Okulu'na dönüştürülmüş ve öğrenci sayısı çok arttığı için 1961'de Zeynep Kamil Hastanesi'ne nakledilmiştir.

Türkiye'de ilk kez bu hastanede, 1959'da, Dr. Cemalettin Öner tarafından reanimasyon servisi kurulmuştur. 1969'da hizmete giren yeni binasında faaliyetini sürdüren, anesteziyoloji ve reanimasyon servisi bu tarihte 30 yatak ile Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük kapasitesine sahiptir. Zamanla yapılan

ek binalarla hastanenin yatak sayısı 350' ye çıkmış, verem pavyonunun yapımı ile 500'ü bulmuştur. Dr. Faruk Ayanoğlu (reanimasyon) ve 50. Yıl pavyonlarının yapımıyla bu sayı 800'e ulaşmıştır. Bugün, Sağlık Bakanlığı'na bağlı tam teşekküllü bir eğitim hastanesi olarak faaliyetini sürdürmektedir.

Kaynaklar;

YILDIRIM, Nuran; *Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1994*
ÖZBAY, Kemal; *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri, Haydarpaşa Asker Hastanesi, cilt 3, İstanbul 1976, sayfa 487-559*

İSTANBUL YENİBAHÇE GUREBA-İ MÜSLİMİN HASTANESİ (1847)

İstanbul'un Şehremini semtinde vakıf olarak yapılan hastâne, Sultan Abdülmecîd Han'ın hayır yapmayı çok seven annesi Bezm-i Âlem Vâlide Sultan tarafından yaptırılmıştır. 1843 yılında, İstanbul'da çok sayıda ölüme sebep olan çiçek hastalığı sonucunda sağlık kurumlarının yetersiz kaldığını gören Sultan II. Mahmud'un kadın efendilerinden olan, Sultan I. Abdülmecid'in annesi Bezm-i Âlem Vâlide Sultan bir hastâne yaptırmak istedi. Mekan olarak Çapa ile Vatan Caddesi arasında bulunan, o zamanki adıyla Yenibahçe Çayırı uygun görülerek 1845 yılında burada hastane yapımına başlandı. 1847 yılında da hizmete açıldı.

Kuruluşundan iki yıl sonra hazırlanan bir vakıfnameyle Bezm-i Âlem Gureba-ı Müslimin Hastanesi adıyla garip, elden ayaktan düşmüş, fakir, kimsesiz Müslümanlara tahsis edildi. Tam anlamıyla garipler, fakirler hastanesi olan Gureba'da, her türlü muayene ve tedavi ücretsiz olarak yapıldı. Çünkü Bezm-i Âlem Valide Sultan, hastaneyi ve vakfı kurarken ücretsiz muayene ve tedavi şartı koymuştu. Hastanenin o günkü şartlara ve dini inançlara göre hazırlanan talimatnamesi çok mükemmel kabul edilmektedir. İdari ve diğer konularda karşılaşılabilecek bütün hususlar hatta hasta kabul ve tedavi şartları bile, en ince noktalarına kadar belirtilmiştir. Hastanede hekim, cerrah, eczacı ve diğer işleri yürütecek personel maaşlı olarak bulunuyordu. Çalışma gece gündüz olup, evli olan hekimler haftada üç gün evlerine gidebiliyorlardı. İlk kuruluşunda hastanede 12 koğuş ve 210 yatak vardı. İlk başhekimisi Kaymakam Ahmed Beydi. Veba

ve buna benzer bulaşıcı hastalıklar koğuşu öbürlerinden ayırıyordu. Hastane 1894 yılındaki depremde büyük zarar gördüğünden, hastalar Okmeydanı'nda yaptırılan yerlere taşındı. Tamirat bir senede bitirildi. Bu arada hastaneye havagazı tertibatı bağlandı. Daha sonra 1920'ye kadar çok sayıda tamirat yapılarak yeni ilave ve servis hizmet birimleri açıldı. Hastane tam teşekküllü hizmet verecek duruma getirildi.

Vakıf Gureba Hastanesi, Cumhuriyet döneminde ödenek yönünden Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, 1 Mayıs 1924'te de yönetim yönünden Sıhhat ve Muavenet-i İctimaiye Vekaleti'ne bağlandı. 1924-1925 öğretim yılında, Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nde okuyan talebeler için Gureba Haseki ve Cerrahpaşa hastanelerinden istifade edilmeye karar verilince, hastane öğretim görevine başladı. Uzun zaman, gerek talebe, gerekse klinik olarak Tıp Fakültesi istifadesinde kaldı.

Evkaf nazırı Hayri Efendi zamanında, 1910 yılında Yukarı Gureba'da yapımına başlanan ek idare ve poliklinik binası ancak 1942'de bitirilebildi. Tıp fakültesi poliklinikleri buraya taşındı.

1956 yılında, hastanenin yönetimi; Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlandı. Bu tarihlerden sonra ek inşaat yapımları devam etti. Yukarı Gureba'da diş hekimliği fakültesinin ve diğer bazı kliniklerin de kurulmasıyla İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi bütün kuruluşlarıyla Yukarı Gureba'ya taşındı. 1965 yılında da buranın mülkiyeti satın alındı.

Vakıf Gureba, zamanımıza kadar şu isimler altında hizmet vermeye devam etti. Gureba

Hastanesi, Bezmialem Hastanesi, Gureba-i Müslimin Hastanesi, Valide Sultan Hastanesi, Vakıf Gureba Hastanesi, Bugünkü ismiyse (1993) Bezmialem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi. Hastane, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı katma bütçeli bir hastanedir. On dört servisin hizmet verdiği hastanede 400 yatak vardır. 1969'da, temeli atılarak yapımına başlanan 700 yataklı yeni Gureba Hastanesi'nin binası (1991) bitirilerek

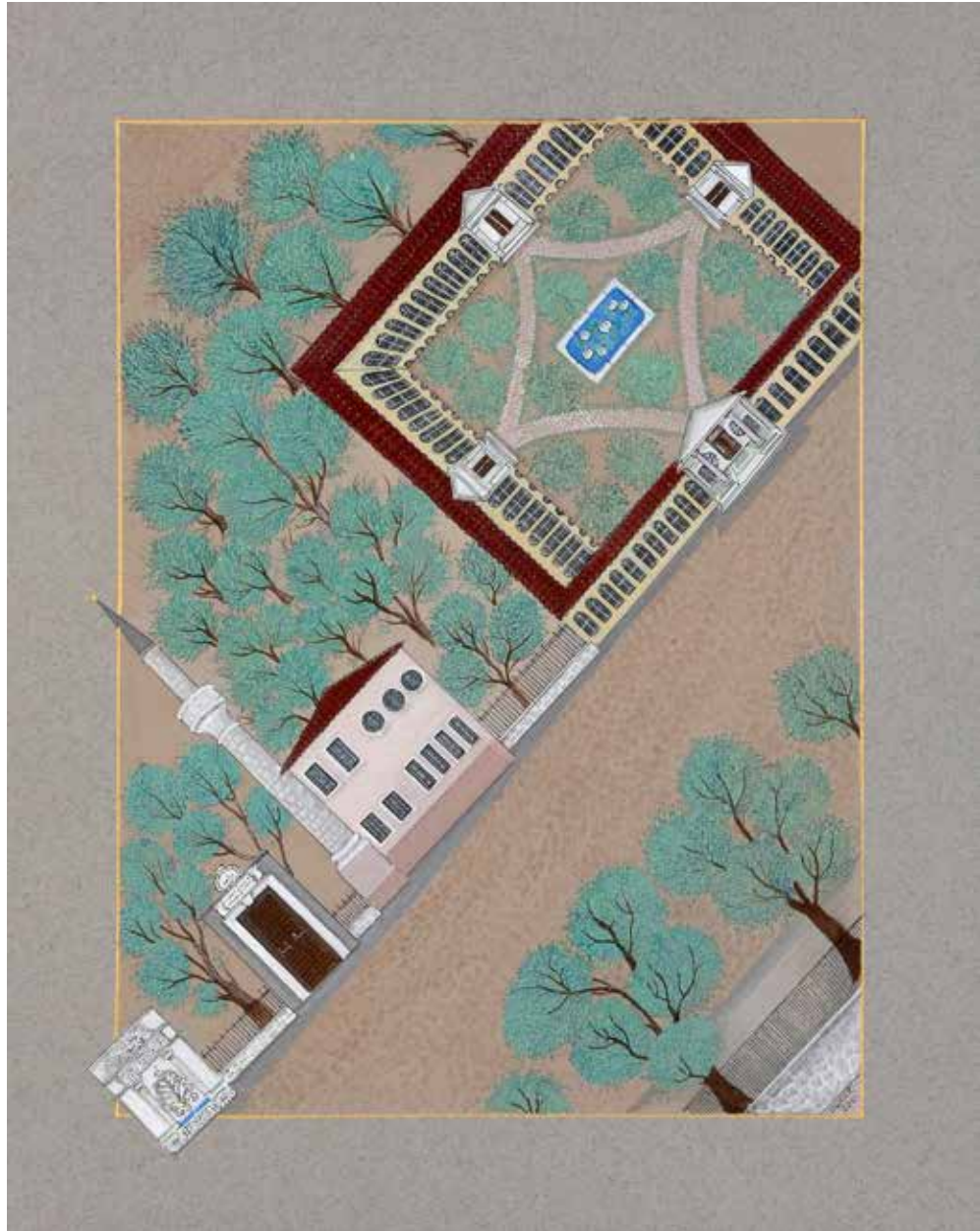
hizmete girmiştir. Eski bina ise tamire alındı. Ayrıca onkoloji servisi mevcuttur. Hastane eğitim amaçlı da kullanılmaktadır.

Kaynaklar;

BOLAK, Orhan; Hastanelerimiz, İstanbul 1950

PİLEHVARİAN, Kara Nuran; Bezmialem Valide Sultan Yapıları, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1996

YILDIRIM, Nuran; Gureba Hastaneleri, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 3, s. 451

GÜMÜŞSUYU ASKERÎ HASTANESİ (1849)

Hastane inşaatına, Sultan Abdülmecid emriyle 1846 yılında başlanmıştır. Hastanenin inşası günün mimari anlayışıyla inşa edilmiştir. Tavanların yüksekliği, geniş koridorlar ve pencereler nedeniyle binanın her taraftan hava ve güneş alması sağlanmıştır. Hastanenin inşası sırasında Gümüşsuyu denilen semt tamamıyla mezarlık halinde olup birtakım yersiz yurtsuzların toplandığı bir yerdi. Hastanenin burada kurulmasındaki amaç, Topçu Askerlerinin sağlık işlerini rahatça yürütmektir. 1849 yılında hastanenin açılışı bizzat padişah tarafından gerçekleştirilmiştir. Uzun yıllar modern orduya hizmet eden bu hastane Balkan Savaşı sırasında Hindistan'dan gelen sağlık heyetinin çalıştığı yerdi. Bu bakımdan göçmen hastanesi olarak da hizmet vermiştir. Sonrada Çanakkale Savaşı'nda çok büyük hizmetler vermiştir. Hastane daha sonra da hizmetlerine devam etmiştir. 10 Şubat 1880 yılına ait arşiv belgesinde Gümüşsuyu Hastanesi'ne ait bilgi bulunmaktadır. Belgeye göre Doktor Mösyö Marjuri, Gümüşsuyu, Yıldız ve Beylerbeyi hastanelerinin sıhhi durumu hakkında bilgi edinmek için görevlendirilmiştir.

Bu teftiş sırasında Gümüşsuyu Hastanesi'nin sıhhi durumunun iyi olduğu ve koleradan hayatını kaybedenlerin olduğunu bu sebepten dolayı hastalığın diğer hastalara bulaşmasını engellemek amacıyla cenazelerin kireçlendiği belirtilmiştir. Hastanelerde hasta tedavisine oldukça önem verilmiş ve gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Cerrah ve tabiblerin görevlerini yerine getirmediğinde soruşturma açılmıştır. 1889 yılında, bu duruma örnek teşkil edecek bir vaka meydana gelmiştir. 1 Temmuz 1889'da, Gümüşsuyu Hastanesi'nde hastaları yanlış tedavi uygulanmış ve bu durum üzerine Cerrah Melik Efendi hakkında soruşturma başlatılarak hastaneyi teftiş için heyet görevlendirilmesi istenmiştir. Osmanlı Devleti'nde, Ocak 1894 yılında kolera, nezle, ishal gibi hastalıklar yayılmış ve askerler arasında da bu hastalıklar görülmüştür. Bunun üzerine asker hastalar Yıldız ve Gümüşsuyu hastanelerine sevk edilerek tedavi altına alınmıştır. Ekim 1894 yılına ait Dr. Marjuri'nin raporunda ise bu hastanelere yatırılan askerlerin durumunun iyi olduğu ve tedavilerinin sürdüğü belirtilmiştir.

Merve PABUÇÇU

İNGİLİZ BAHRİYE HASTANESİ

[1855]

Farsça “bîmar / yer” ve hâne ev/” sözcüklerinin birleşimi ile oluşan “bîmarhane” ile Arapça “dar / ev” ve “şifâ” sözcüğünden oluşan “dârüşşifâ [şifa kapısı]” sözcükleri, gerek Selçuklu gerekse Osmanlı dönemlerinde hastane olarak kullanılan yapılara verilen isimdir. Bimarhane daha çok akıl hastaları için kullanılan tesislerin adı olup genelde sağlık tesislerine verilen isim darüşşifadır. Türklerin Anadolu’ya hâkimiyetleri ile yaygınlaşmaya başlayan bu yapı türleri, daha önceki devirlerde Türklerin hâkimiyet kurduğu diğer bölgelerde de sık sık karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraları ise yine Farsça kökenli hastane sözcüğü yaygın olarak kullanılmaya başlanır. Gerek Selçuklular gerekse Osmanlı İmparatorluğu döneminde, erken tarihlerden itibaren önce Anadolu, daha sonraları ise başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere birçok şehirde çok sayıda darüşşifa ve bimarhane inşa edilmiştir. 1470 tarihinde tamamlanan Fatih Külliyesi içinde yer alan Fatih Darüşşifası, İstanbul’daki ilk Osmanlı sağlık tesisi olarak kabul edilir. 1550 tarihinde hizmete sunulan Haseki Darüşşifası, 1556’da hizmet vermeye başlayan Süleymaniye Darüşşifası, 1583’te hizmete giren Toptaşı Bimarhanesi ve nihayet 1617’de hizmete açılan Sultan Ahmed Darüşşifası şehrimizdeki erken dönem sağlık yapılarındandır.

İmparatorluk sınırları içinde, özellikle de İstanbul’da modern anlamdaki ilk yabancı hastanelerin devlet yönetimi ile iyi ilişkiler içinde olan Fransızlar tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu anlamdaki ilk yapının 1673 tarihinde Karaköy’deki St. Benoit Manastırı bünyesinde açılan hastane olduğu düşünülmektedir. Yine 1696 tarihinde, günümüzde Taksim’deki Fransız Kültür

Merkezi’nin bulunduğu alanda, Cizvit rahipleri tarafından açılan St. Louis adındaki ikinci bir hastane hizmet vermeye başlayacaktır. Kısa bir süre sonra Pera Veba Hastanesi adıyla anılacak olan bu tesis, uzun yıllar boyunca hizmet verir. 1830 tarihli Avusturya – Macaristan Hastanesi ve 1840’lı yılların sağlık kurumlarından olan Alman ve İtalyan Hastanelerinden de söz etmek gerekir.

Özellikle Kırım Savaşı sırasında çok sayıda hastaneye ihtiyaç duyulduğu ve hastane sayısının yetersizliği nedeniyle gerek saraya ait pek çok yapının gerekse çok sayıda kışlanın hastaneye dönüştürüldüğü bilinmektedir. Ancak kısa süre içinde hazırlanan bu yapıların ve sunulan hastane hizmetlerinin yetersizliği modern hastane ihtiyacını gündeme getirir.

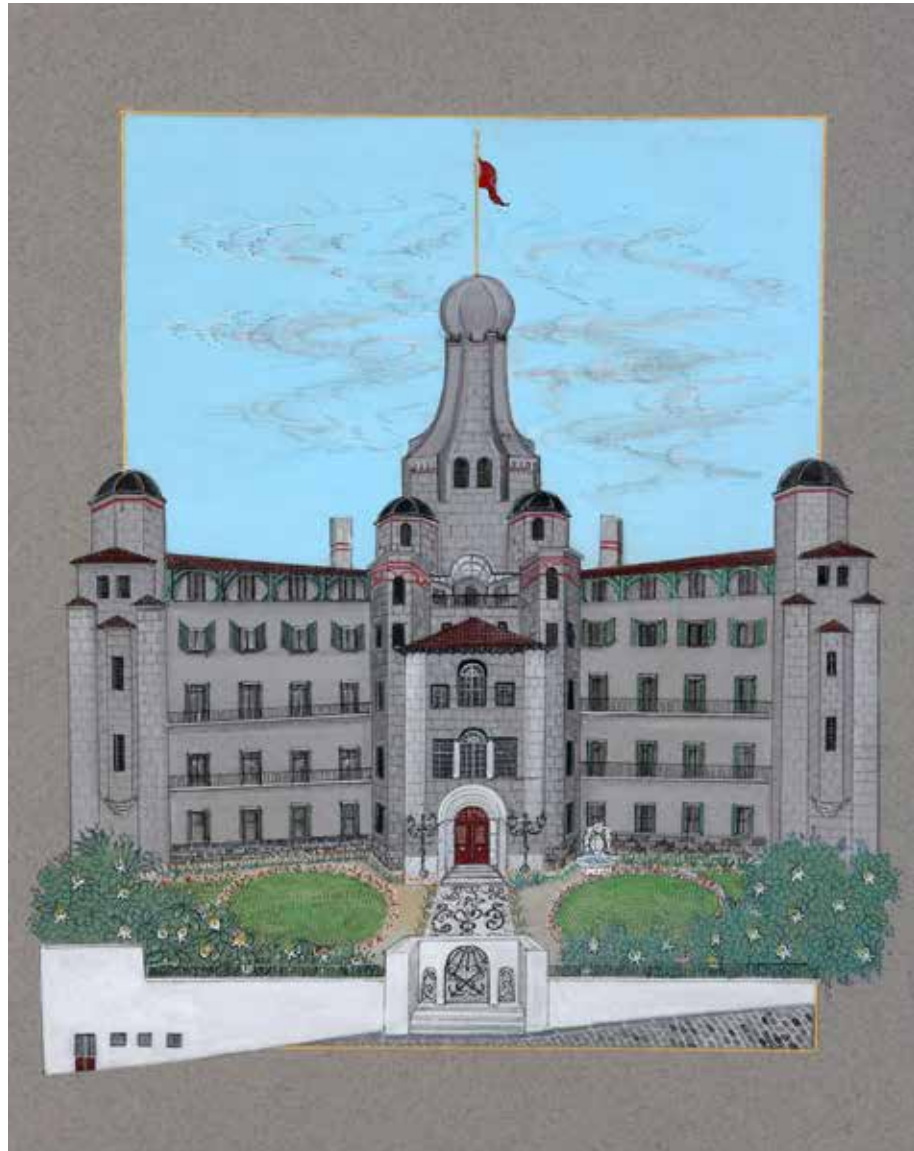
Karaköy Bereketzade Medresesi Sokağı’nda 1855 tarihinde İngiliz hükümeti tarafından denizciler için faaliyete geçirilen British Seaman’s Hospital bu yapılardan biridir. 1924 tarihine kadar İngilizlerin mülkiyetinde bulunan bu hastanenin yönetimi için gereken mali kaynak, İstanbul’a gelen İngiliz ticaret gemilerinin taşıdığı mallardan ton başına alınan sabit ücretin İngiliz Elçiliği tarafından tahsili suretiyle sağlanmıştır.

Kare planlı olarak inşa edilen binanın cephesi kuzeye bakmaktadır. Kâgir olan yapı bir zemin, iki normal kattan meydana gelmekte olup altı büyük, iki küçük hasta koğuşuna sahiptir. Hastanenin bulaşıcı hastalıklar için diğer bölümlerinden ayrılmış ayrı bir koğuşu da bulunmaktadır. Daha sonraları İngiliz hükümeti ile yapılan antlaşmalarla İsveç ve Norveç bahriye personelinin de aynı haklarla hastaneden faydalanması sağlanmıştır. Elli yataklı bu hastane, 1874 yılında İstanbul’daki sivil hastanelerin en iyisi olarak kabul

edilmektedir. Uzun yıllar boyunca bu üç katlı yapıda hizmet veren hastane, 1904'te İngiliz mimar H. Percy Adams tarafından projelendirilen bugünkü binasına kavuşur. L şeklinde bir plana sahip olan bu yeni yapı, ikisi bodrum olmak üzere altı katlıdır. İki kanadın kesiştiği iki noktada çokgen planlı küçük kulelerin bir araya gelmesi ile oluşan heykelsi görünüşün tam ortasından daha yüksek bir kule yükselmektedir. Aynı zamanda bayrak kulesi olarak kullanılan bu yapı, Beyoğlu silüeti içinde İngiliz bayrağını görünür kılmak amacıyla inşa edilmiştir. Gotik mimarinin çağdaş bir yorumu

kabul edilen yapı, özgün bir mimari anlayışa sahiptir. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında İngilizler tarafından Kızılay'a devredilen yapı, 1937-1948 yılları arasında bir dönem Kuduz Hastanesi, 1948-1993 yılları arasında ise Beyoğlu Belediye Hastanesi olarak hizmet verir. 1993'ten itibaren Prof. Dr. Reşat Belger Devlet Göz Hastanesi olarak hizmet vermeye devam eden tesis, Galata silüeti içindeki farklı mimarisi, özellikle de kulesi ile dikkat çekmeye devam etmektedir.

Sinan GENİM

FRANSIZ LAPE (LA PAIX) HASTANESİ

(1858)

1854-1856 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ruslara karşı İngiltere, Fransa ve Sardinya Krallığı ile birlikten mücadele ettiği Kırım Savaşı, bu harbe katılan bütün ülkeleri derinden etkiledi. En çok da savaşın merkez üssü sayılan İstanbul'un çehresini değiştirdi. Savaşın ülke askerlerinin gemilerle İstanbul'a taşıdığı salgın hastalıklar kenti allak bullak etmişti. Kırım cephesinde 1200 asker hayatını kaybetti, kentteki hastanelerde ise 90 bin kişi öldü. Yaralıların tedavisi ve salgın hastalıklara karşı mücadelenin sürmesi için Sultan I. Abdülmecit, Taksim ve çevresinde Fransızların seyyar hastaneler kurmasına izin verdi. Selimiye Kışlası geçici bir dönem için hastaneye çevrildi. Dünyada hemşireliğin kurucusu sayılan Florence Nightingale, 1854'te kışlaya gelip asker ve sivillerin tedavisinde önemli bir rol üstlenmişti.

Savaş sırasında 300'den fazla gönüllü Fransız rahibesi İstanbul'a davet edilmişti. Bu rahibelerin tamamı hemşirelik eğitimi almış olduğundan Taksim civarında kurulan çadırlarda aktif görevler aldılar. Bir kısmı salgın hastalıklara kapılıp bu topraklarda hayatını kaybettiler. Hemşirelerin ve Fransız doktorlarının yaptığı hizmetten çok memnun olan Sultan Abdülmecid daha sonra Şişli'de bulunan araziye rahibelere tahsis ederek çalışmalarını sürdürmelerini istedi. Hastanenin yapımı için de 50 bin altın bağış yaptı. Lape'nin bir psikiyatri hastanesi olarak şekillenmesinde bir doktorla bir prensesin arkadaşlığının da büyük bir etkisi olmuştu. Sultan Abdülmecid'in 19 erkek ve 18 kız çocuğu vardı. Kızları içinde en çok Cemile

Sultan'ı severdi. O dönemde İstanbul'da ünlü bir İtalyan hekim olan Luis Mongeri yaşıyordu. Dr. Mongeri, felsefe ve tıp eğitimi görmüş daha sonra da psikiyatri alanında uzmanlaşmıştı. Bir devrimci olan Mongeri Komünist Manifesto'dan çok etkilenmiş ve Avrupa'yı derinden sarsan 1848 devrimine katılmıştı. Ayaklanmanın başarısızlığa uğramasının ardından İstanbul'a gelip Osmanlı'ya sığındı. Mongeri, soluğu bir hastanede aldı ve ayrıca o dönemde küçük bir kız olan Cemile Sultan'a İtalyanca dersleri vermeye başladı.

Mongeri görevinde çok başarılı olunca Süleymaniye Bimarhanesi'ne başhekim olarak atandı. Bir yandan da Lape Hastanesi'ndeki psikiyatri servisine gidip geliyordu. Sultan Abdülmecid, Mongeri'yi huzuruna çağırıp bir psikiyatri hastanesi kurulması talimatını verdi. Başhekimliğe Mongeri getirildi ve hastane psikiyatrinin alanını genişletip hasta kabul etmeye başladı. Burası paralı bir hastaneydi ve Osmanlı bürokratları, Levantenler, gayrimüslim azınlıklar, diplomatlar tedavi görüyordu.

I. Dünya Savaşı başlayınca Osmanlı devleti karşı cephede yer alan Fransa'nın toprağı olarak gördüğü Lape Hastanesi'ne el koydu. Dr. Mazhar Osman, Lape'ye başhekim olarak atandı. Mazhar Osman, hastanenin sistemine dokunmadan çalışmalarını sürmesini sağladı ve bu sağlık kurumunda görev yapan rahibe hemşirelere de sahip çıktı. Savaşın bitiminden sonra Fransızlar hastaneyi geri alınca da Mazhar Osman bu kuruluşun başhekimliğini 1951'de ölene kadar sürdürdü.

FRANSIZ PASTÖR (PASTEUR) HASTANESİ

[1896]

Taksim, Elmadağ'da bulunan ve 1896-1991 yılları arasında faaliyet gösteren özel yabancı hastane, 18. yüzyılda Marsilya Ticaret Odası tarafından denizcilerin tedavisi amacıyla yaptırılmıştır. Ahşap tek katlı hastane, 1719'da "Hopital des Français de Pera (Pera Fransız Hastanesi), 1724'te Hopital St. Louis (St. Louis Hastanesi) veya Hopital des Français dela peste a Pera (Pera Fransız Veba Hastanesi) adını almıştır. 1896 yılında II. Abdülhamid'in hastanenin bulunduğu arsayı bağışlaması üzerine eski bina yıktırılmış ve yerine (bugün Fransız Konsoloslugu olarak kullanılan) yeni bina yapılmıştır. Binanın projesi Paris Opera Binasının da mimarı olan Charles Garnier tarafından çizilmiştir. 12 Aralık 1896'da hizmete giren hastaneye Henry Giffard Hastanesi adı verilmiştir. Fransız dışişlerine bağlı olarak çalışan, 100 yataklı hastane, ilk önceleri sadece Fransız vatandaşlarına daha sonra ise isteyen herkese hizmet vermeye başlamıştır ve Birinci Dünya Savaşına değinde Saint Vincente de Paul rahibelerince yönetilmiştir. Savaşın başlangıcında yönetimi A.B.D.'lerine bırakılan hastane iki yıl Amerikan Kızılhaç Hastanesi olarak kullanılmıştır. Savaş sonradan bu devletinde girmesiyle, Osmanlı Hükümetince binaya el konulmuş ve Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'ne devrilmiştir. Savaşın sonunda İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgal etmesiyle yönetim yeniden Fransızlara geçmiş ve hastanenin adı Fransız işgal kuvvetleri komutanının adını alarak, Franchet d'Esperey Hastanesi olmuştur. İhtiyaca cevap verememesi nedeniyle hastane,

1920 yılında, savaşta yenilen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na ait Sankt Georg Hastanesi'nin Elmadağ'daki (bugünkü) yerine taşınmıştır. Bina, Fransızların Avusturya'dan istediği savaş tazminatı olarak, 1925 yılında tamamen Fransızlara verilmiştir. Aynı yıl başhekimliğine Aime Mouchet getirilmiştir. Hastane ilk açıldığı günden bu yana, dünyanın birçok yerine yayılmış ve merkezi Paris'te bulunan, Pastör Enstitülerinden biri olmuş ama Pastör adını ancak 1925 yılında alabilmiştir. Binanın ismi Pastör Fransız Hastanesi olarak değiştirilmiştir. 1963 yılında Saint Vincente de Paul rahibelerinin ayrılmasıyla yerlerini Türk hemşireler almıştır. Pastör Fransız Hastanesi 1991 yılında faaliyetlerine son vermiştir.

Kaynaklar;

YILDIRIM, Nuran; *Fransız Pastör Hastanesi, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yay. İstanbul, 1994, cilt 3, s. 335*

TERZİOĞLU, A.; *İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Hastanesi ve Türk Tıbbının Batılılaşması Açısından Önemi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993*

DEMİRKAPI TIBBİYE BİNASI

[1865-1903]

Osmanlı Devleti döneminde İstanbul Sarayburnu'nda, 1865 yılından 1903 yılına kadar tıp eğitiminin yapıldığı binadır. Osmanlı Devleti'nde 1827 yılından itibaren çağdaş tıp eğitimi verilmeye başlanmıştı. Bu okul değişik binalarda eğitim yaptıktan sonra 1865 yılında bu binaya taşınmıştı. Bu bina askeri kışla olarak yapılmış ve o döneminde I. Kolordunun elbise ve mühimmat deposu olarak kullanılmıştır. Bu binaya taşınan "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane" 9 yıl burada eğitim verdikten sonra 1874 yılında Galatasaray'da başka bir binaya geçmişti. 1876 yılında tekrar bu binaya gelinmişti.

Tıp eğitimi bu binada 27 yıl daha devam etmiş böylece 35 yıldan fazla bir süre bu binada askeri tıp eğitimine hizmet vermişti.

Bu binalara geçildikten kısa bir süre sonra, içine girilen idari binalara tıp okulunun ihtiyacı olan klinik binaları ilave edilmiştir. Ana bina; 3 katlı bir ön kısım ve bunun iki yanına uzayan ikişer katlı diğer kısımlardan ibarettir. Ana binanın ön kısmında 2 adet derslane, müdür ve hocaların odaları ve fakülte dekanının odası yer alıyordu. En üst katta tıp okulunun müzesi, fizik laboratuvarı vardı. Denize bakan yan binada alt katta okuma, ders çalışma odaları ve derslaneler vardı. Üst katta öğrenci yatakhaneleri yer almıştı. Saray tarafına bakan yan binada ise alt katta yemekhaneler bulunmaktaydı.

Ana binanın giriş kapısından itibaren dış bahçede; hastaların tedavi edildiği ve öğrencilerin uygulama yaptıkları klinik binalar yer almıştı.

Klinik binaları birbirinden ayrı bölümler

halindeydi. Mikrobiyoloji, kulak-burun-boğaz, deri frengi, dahiliye, cerrahi klinikler, ameliyathane, kimyahane, doğumevi ve çocuk, aşı hazırlama için ayrı binalar yer alıyordu. Bütün bu binaların etrafı, tıp okulunun tıbbi bitkilerinin yetiştirildiği botanik bahçesi olarak kullanılıyordu.

Burada tıp eğitimi 4 yıl idadi (lise düzeyinde eğitim) ve 6 yıl yüksek düzeyde tıp eğitimi şeklinde yapılıyordu. Tıp okulunda askeri düzen vardı, disipline oldukça önem veriliyordu. Buna rağmen Sultan II. Abdülhamid'e karşı hareketler tıbbiyede de görülüyordu. Bu binada "İttihat ve Terakki Cemiyeti"nin ilk adımları atılmış, örgüt tıp öğrencileri içinde organize edilmişti.

Askeri tıp okulu Demirkapı'daki bu binadan 1903 tarihinde ayrıldı. Sultan II. Abdülhamid'in tıp eğitimi için yaptırdığı Haydarpaşa'daki binasına geçildi.

Ayten ALTINTAŞ

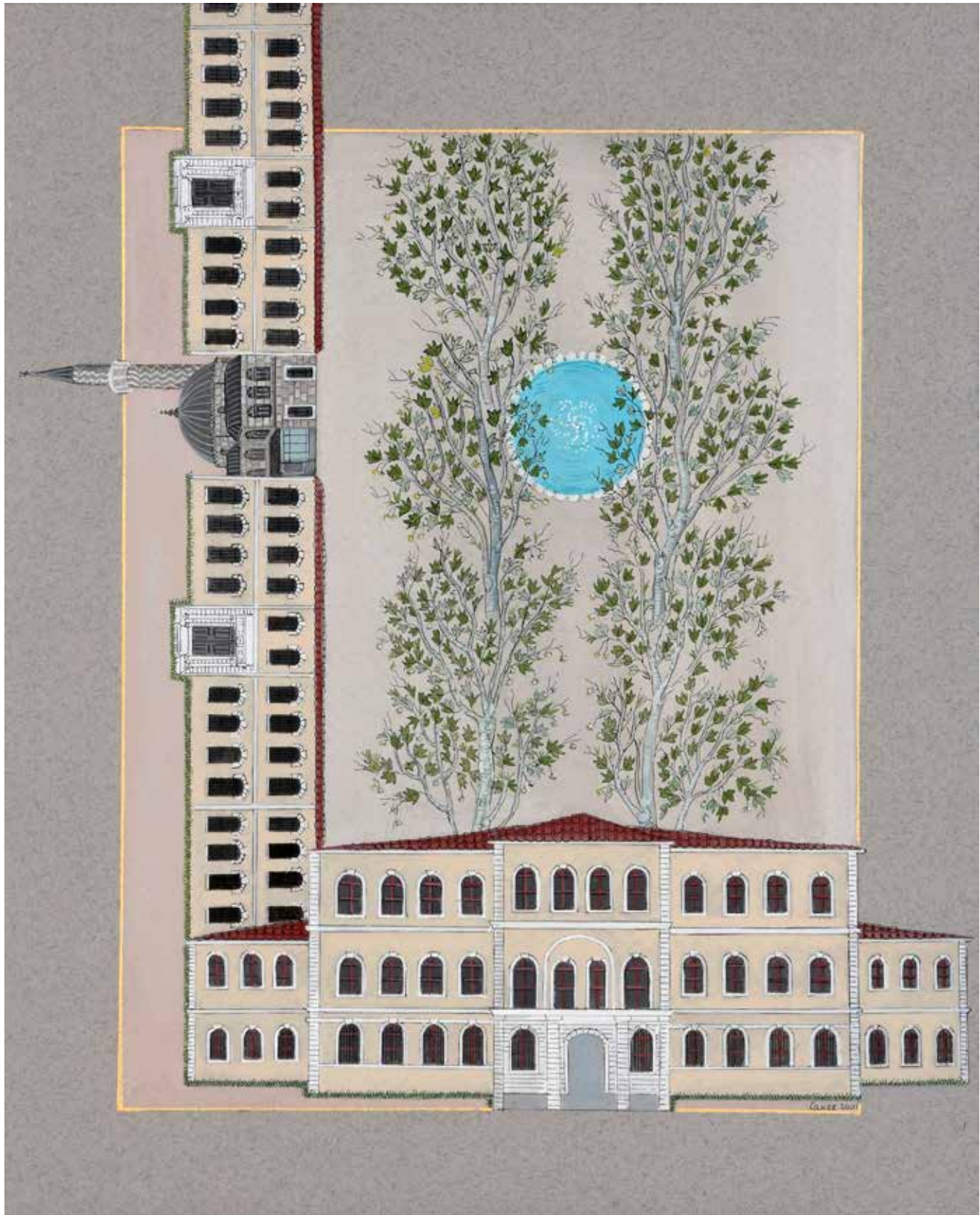
Kaynaklar;

ÖZBAY, K. *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker*

Hastaneleri, cilt 2, İstanbul, 1976, sayfa 66-96

SAĞLAM, Tevfik, *Nasıl Okudum*

HATEMİ, H. *Kazancıgil*. A. İstanbul, 1981

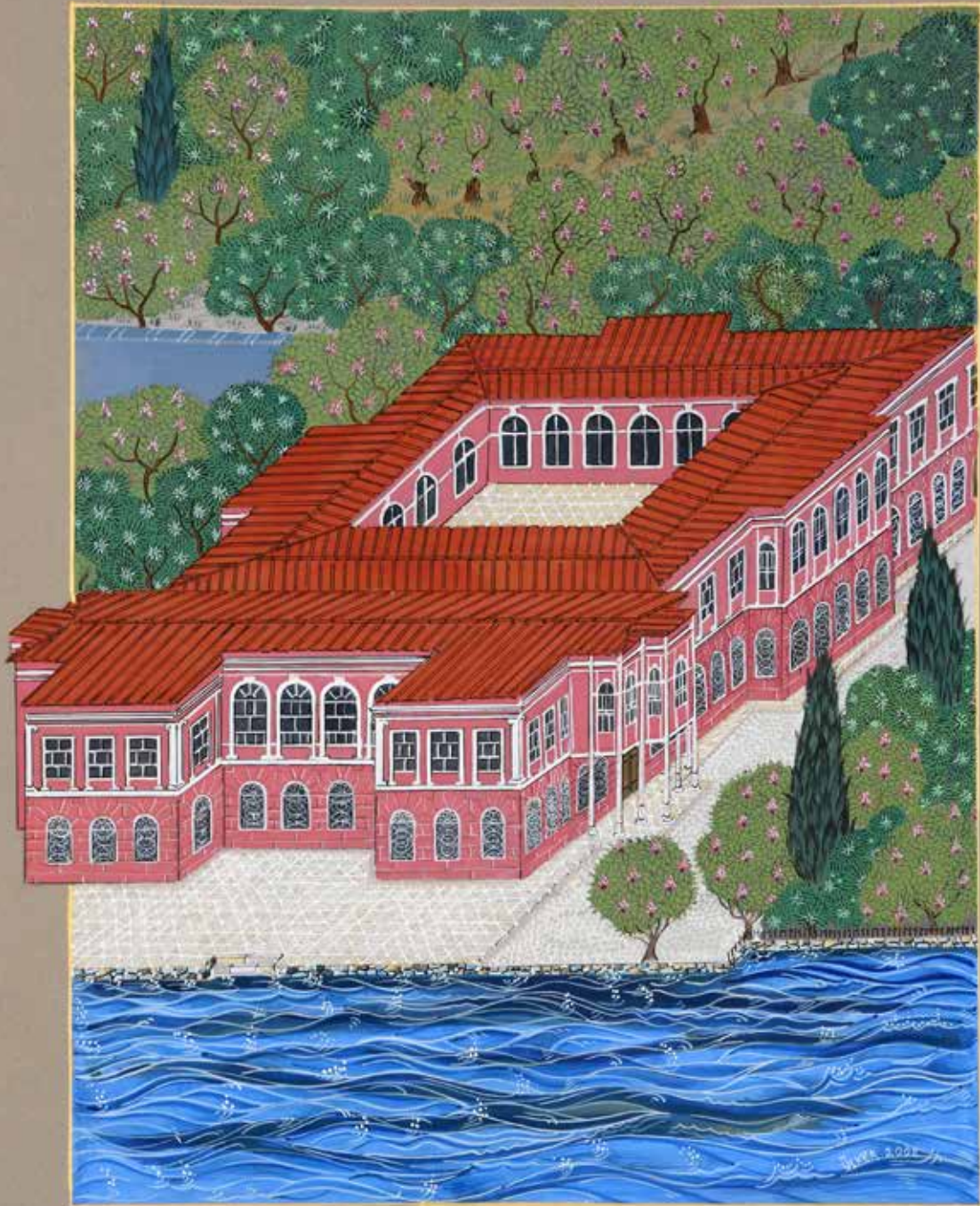
BALTALIMANI SAHİLSARAYI (BÜYÜK REŞİD PAŞA SAHİLSARAYI) (1860-1870)

Baltalimanı Sahilsarayı, Mustafa Reşid Paşa'nın 1860-1870 yılları arasında Baltalimanı'nda yaptırdığı kagir yapıdır. XIX. yüzyılın ilk yarısında Boğaz'ın önemli mesire yerlerinden biri olan Baltalimanı kıyısında birçok kasır ve sahilsaraylar bulunmaktaydı. Mustafa Reşid Paşa buradaki ahşap yalısının yanında mimar Sarkis Balyan'a, ayrıca haremlik ve selâmlık bölümlerinden oluşan Baltalimanı ya da Büyük Reşid Paşa Sahilsarayı olarak tanınan bugünkü kagir binayı yaptırmıştır. Mustafa Reşid Paşa zamanında İngiltere, Belçika, Fransa ve Rusya ile imzalanan 16 Ağustos 1838, 25 Kasım 1838, 3 Ağustos 1839, 30 Nisan 1840, 30 Nisan 1846 ve 1 Mayıs 1849 tarihli siyasî ve ticari antlaşmalar bu ilk yalıda imzalandığından "Baltalimanı Antlaşmaları" olarak tarihe geçmişlerdir. Mustafa Reşid Paşa'nın oğlu Ali Galib Paşa ile Sultan Abdülmecid'in kızı Fatma Sultan'ın evlenmeleri üzerine Baltalimanı Sahilsarayı hazine tarafından 250.000 altına satın alınarak yeni evlilere tahsis edilmiştir. Bu dönemde eski saray hizmetkârlar dairesi olarak kullanılmış ve saraya bir yolla bağlanmıştır. Kırım Savaşı sırasında Fransız İmparatoru III. Napolyon ile İmparatoriçe Öjeni'nin İstanbul'u ziyaret etmek istemeleri üzerine misafirleri ağırlamak için Baltalimanı Sahilsarayı seçilmiş ve çevresinde birçok yeni köşk yaptırılarak saray ve çevresi özel olarak düzenlenmiştir. Fatma Sultan'ın ölümünden (1882) sonra Tarlabası Sarayı'nda oturmakta olan kız kardeşi Mediha Sultan II. Abdülhamid'den Baltalimanı Sahilsarayı'nın kendine tahsis edilmesini istemiştir. 1887'de saray Mediha Sultan'a verilmiş

ve 1922 tarihine kadar onun mülkiyetinde kalmıştır. Ferid Paşa'nın Mediha Sultan'la evlenmesinden sonra sahilsarayın yanına bir harem bölümü yaptırılmış ve bu bölüm Paşa Dairesi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde yapıyla ilgili önemli olaylardan biri de siyasî sebeplerle Mısır Hidivi Yusuf Kâmil Paşa'dan ayrılan Zeynep Hanim'ın paşa ile tekrar evlenmesi sırasında nikâhlarının Baltalimanı'nda kıyılarak evli çiftlerin bir süre sarayda misafir edilmeleridir. Cumhuriyet'in ilânından sonra bir müddet terkedilmiş olarak kalan saray bir süre Balıkçılık Enstitüsü'ne tahsis edilmiş ve bu sırada yapı önemli değişikliklere uğramıştır. Günümüzde ise Kemik ve Mafsal Veremi Hastanesi olarak kullanılmaktadır. Paşa Dairesi İstanbul Üniversitesi Hidrobiyoloji Enstitüsü'ne verilmiştir. Sahilsarayın değerli eşyası, yağlıboya tabloları, Damad Ferid Paşa'ya ait zengin kütüphane 1925'de düzenlenen bir müzayedeye satılmıştır. Sahilsarayın geniş bahçesinde havuz, deniz hamamları ve köşkler bulunmaktadır. Eskiden Baltalimanı çayırına kadar uzanan saraya ait büyük bir meyve bahçesi de vardı. Sarayın çevre duvarı üzerinde yer alan çeşme, 1955'de hastanenin başhekimisi Dr. Baha Oskay tarafından tamir ettirilerek ihya edilmiştir.

Kaynaklar;

ŞEHİSUVAROĞLU, H.; *Baltalimanı Sarayı, TTOK Belleteni, s. 129, 1952*
KOÇU, Reşat Ekrem; *Baltalimanı Sahilsarayı, İSFA, IV. 2082-2084*

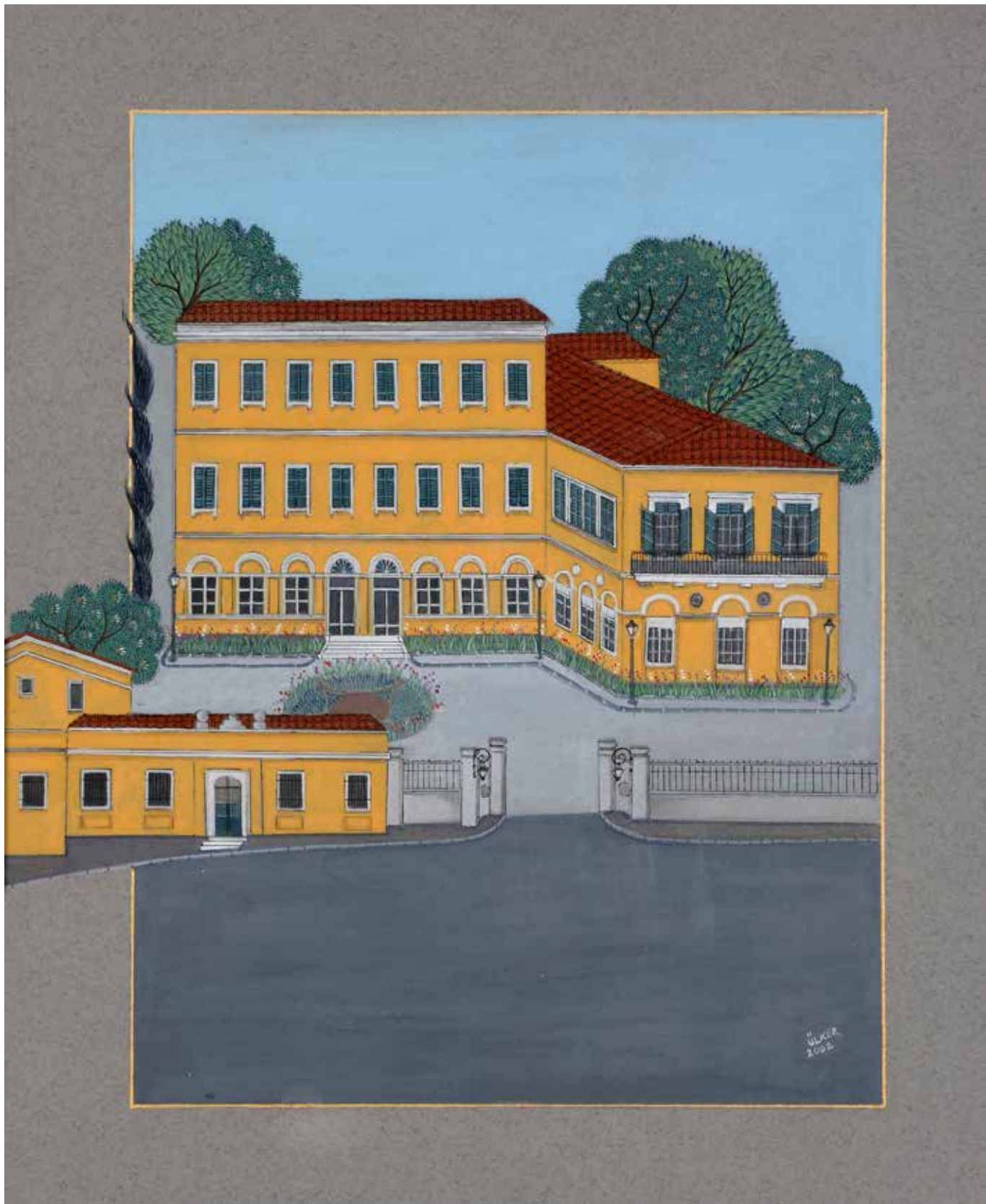
İTALYAN HASTANESİ

[1876]

Tophane ile Cihangir arasındaki yokuşun üzerinde, 130 yaşında bir sade fakat etkileyici bir binadır İtalyan Hastanesi. Oldukça sevimli bir mimarisi vardır.

İtalyan Büyükelçiliği, yeni bir hastane binası yapmak üzere Cihangir’de bir arsa satın alır. 1876’da faaliyete geçen bugünkü bina, 1898’de elden geçirilir ve bulaşıcı hastalıklara karşı özel bir tecrit pavyonuna kavuşur, ayrıca dezenfeksiyon üniteleri, yeni cihaz ve aletler de eklenir. Hastane, 1936’da daha da genişler. Hastane, son yenilemeden önce 70 yataklı bir tedavi kurumudur. Vehbi Koç Vakfı Amerikan Hastanesi, 1 Nisan 1998 tarihinden itibaren hastaneyi İtalyan Konsoloslğu’ndan kiralar ve işletmeyi üstlenir. Toplam 9 milyon dolara yenilenen ve yeniden hizmete açılan binaya, İtalyan Hastanesi Giovanni Alberto Agnelli

adı verilir. Ağırlıklı olarak kanser hastalarına hizmet verecek olan hastaneye adını veren Giovanni Alberto Agnelli, Koç Holding’in ortağı Fiat’ın veliahtıdır ve 33 yaşında mide kanseri nedeniyle hayatını kaybeder. Fiat’ın yaptığı 3 milyon dolarlık katkı nedeniyle Vehbi Koç Vakfı, İtalyan makamlarının ve Fiat temsilcilerinin de onayı alınarak, hastaneye Giovanni Alberto Agnelli’nin adı verilir. Kanser merkezine dönüşen tarihi hastanede bundan böyle hizmet verecek birimler radyasyon onkolojisi, medikal onkoloji, ağrı tedavisi, fizik tedavi, rehabilitasyon, özürlü araba simülatör üniteleri, evde bakım hizmetleri ve onkoloji yataklı hasta servisi. Ağırlıklı olarak kanser hastalarına hizmet verecek olan hastane, yaklaşık 7 bin 250 metrekarelik alana kurulu ve 50 yatak kapasiteye sahiptir.

CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ

(1893)

Türkiye'de modern anlamda tıp eğitimi 14 Mart 1827 tarihinde, Sultan II. Mahmud tarafından kurulan İstanbul Darülfünun ile başlamıştır. 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformu ile İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan Tıp Fakültesi ile devam etmiş ve 1967 yılında Tıp Fakültesi ikiye bölünerek Cerrahpaşa Tıp Fakültesi doğmuştur. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi adını bulunduğu semtten almaktadır. Buraya Cerrahpaşa denmesinin nedeni Sultan III. Murad ve Sultan III. Mehmed döneminde saray cerrahı olan ve sadrazamlığa kadar yükselen Cerrah Mehmet Paşa'nın isminden kaynaklanmaktadır.

Cerrahpaşa Hastanesinin nüvesini teşkil eden ilk hastane 1893 yılında kolera salgınında halka hizmet vermek amacıyla kurulmuştur. Şimdi fakültenin bulunduğu yerde bulunan "Takiyeddin Paşa Konağı"nın belediye tarafından satın alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması ile 10 Temmuz 1911 tarihinde açılan, sadece erkek hastalara hizmet veren 80 yataklı "İstanbul Belediyesi Cerrahpaşa Hastanesi"dir. 1912 yılında ahşap olan Takiyeddin Paşa Konağı yıkılarak yerine 150 yataklı, şimdi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Müzesi'nin bulunduğu kagir bina ve buna ek olarak şimdiki Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu'nun bulunduğu bina inşa edilmiştir. 1930 yılında, şimdiki Psikiyatri bölümünün bulunduğu bina Dahiliye kliniği olarak inşa ettirilmiş ve yatak sayısı 250'ye ulaşmıştır.

1933 Üniversite Reformu ile Haydarpaşa'da bulunan tıp fakültesi İstanbul'un Avrupa yakasına nakledilmiş ve tıp fakültesi merkezi Beyazıt'a, klinikler ise İstanbul'un 5 hastanesine (Şişli Etfal, Haseki, Cerrahpaşa,

Gureba, Bakırköy Akıl Hastaneleri) yerleştirilmiştir. Üniversite, tıp fakültesinin öğretim üyesi ve öğrenci sayısındaki artış, öğrencilerin Haseki, Cerrahpaşa ve Çapa arasındaki gidiş gelişlerinde yaşanan zorluklar nedeni ile 5 Ocak 1967 tarihinde toplanan Üniversite Tıp Fakültesi Profesörler Kurulu Cerrahpaşa Tıp Fakültesi adı ile ikinci bir tıp fakültesi kurulması kararını alarak üniversite senatosuna teklif etmiş ve bu teklif 27 Temmuz 1967 tarihinde toplanan üniversite senatosunda kabul edilerek Cerrahpaşa Tıp Fakültesi resmen kurulmuştur. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ilk dekanı Prof. Dr. Celal Öker 5 Eylül 1967 tarihinde göreve başlamıştır. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğretim üyesi ve öğretim yardımcısı sayıları yıllara göre belirgin bir artış göstermiştir. Kuruluşunda, 62 olan öğretim üyesi sayısı bugün 528'e, öğretim yardımcısı sayısı ise 138'den bugün 612'e ulaşmıştır. Kuruluştaki 39 profesör, 12 doçent, 11 üniversite doçenti, 36 uzman ve 102 asistan doktor ile eğitim ve sağlık hizmetlerine başlayan fakülte de bugün 382 profesör, 135 doçent, 6 yardımcı doçent ve 469 uzmanlık öğrencisi mevcut bulunmaktadır.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kampüsü yaklaşık 140 Bin metre kare açık alana sahip bulunmakta olup içerisinde Dekanlık, Oditoryum, Yemekhane, Kapalı Spor Salonu, Merkez Kütüphane, Temel Bilimler, Monoblok, Yeni Poliklinik, Acil-Ortopedi-Nöroşirurji, Çocuk Hastalıkları-Kadın Doğum, Jinekolojik Onkoloji, Nöroloji-Fizik Tedavi, Hemşire Lojmanı, İngilizce Tıp, Radyasyon Onkolojisi, Psikiyatri, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Tıp Müzesi ve Göğüs Hastalıkları olmak üzere toplam 210 Bin metre kare kapalı alana sahip 20 ayrı bina bulunmaktadır.

İSTANBUL TEBHİRHANELERİ

(1893)

Bulaşıcı hastalıklara karşı mücadele amacıyla kurulan 'tebhirhane'lerin (dezenfeksiyon evleri), geçmişte İstanbul'un önemli sağlık kuruluşları arasında yer aldığını söyleyebiliriz. "Kolera, çiçek, veba, kızamık, tifo, dizanteri, difteri, verem, lohusa humması ve boğmaca gibi bulaşıcı hastalıklara yakalananların giysileri, tebhirhanelerde dezenfekte edilmekteydi. İstanbul'da açılan üç tebhirhaneden sadece Üsküdar Tebhirhanesi, orjinal haliyle günümüze ulaşabilmiştir.

1893 yılında, İstanbul'da yaşanan kolera salgınında Pasteur Enstitüsü'nden gelen Dr. Andr Chantemesse'in, şehirdeki incelemelerinden sonra verdiği rapor üzerine İstanbul'da üç tebhirhane açılması kararlaştırılır. Derhal yapımına girişilen tebhirhanelerden ilki 17 Aralık 1893'de Gedikpaşa Tebhirhanesi adıyla açılır. Onu Tophane ve Üsküdar tebhirhanelerinin izler. Paris Tebhirhaneleri Müfettişi Eugen Mondragon'un da dezenfektör olarak bu tebhirhanelerin başına getirilir. Mondragon'un görevi, her an İstanbul ve civarında hizmete hazır olmak ve maiyetindeki kişilere dezenfeksiyon usulünü öğretmektir.

Tebhirhanelerde, 'bulaşık' ve 'temiz' olmak üzere iki bölüm bulunurdu. Bu bölümleri ayıran duvarın ortasına büyük bir etüv makinesi monte edilirdi. Etüvün bir ucundaki kapak bulaşık bölüme, diğer ucundaki kapak da temiz bölüme açılıyordu. Belediye, bulaşıcı hastalık görülen yerlerin adreslerini en yakın tebhirhaneye bildiriyor, bulaşık tarafın görevlileri, kendilerine ait özel arabalarla bu adreslere gidiyor, dezenfekte

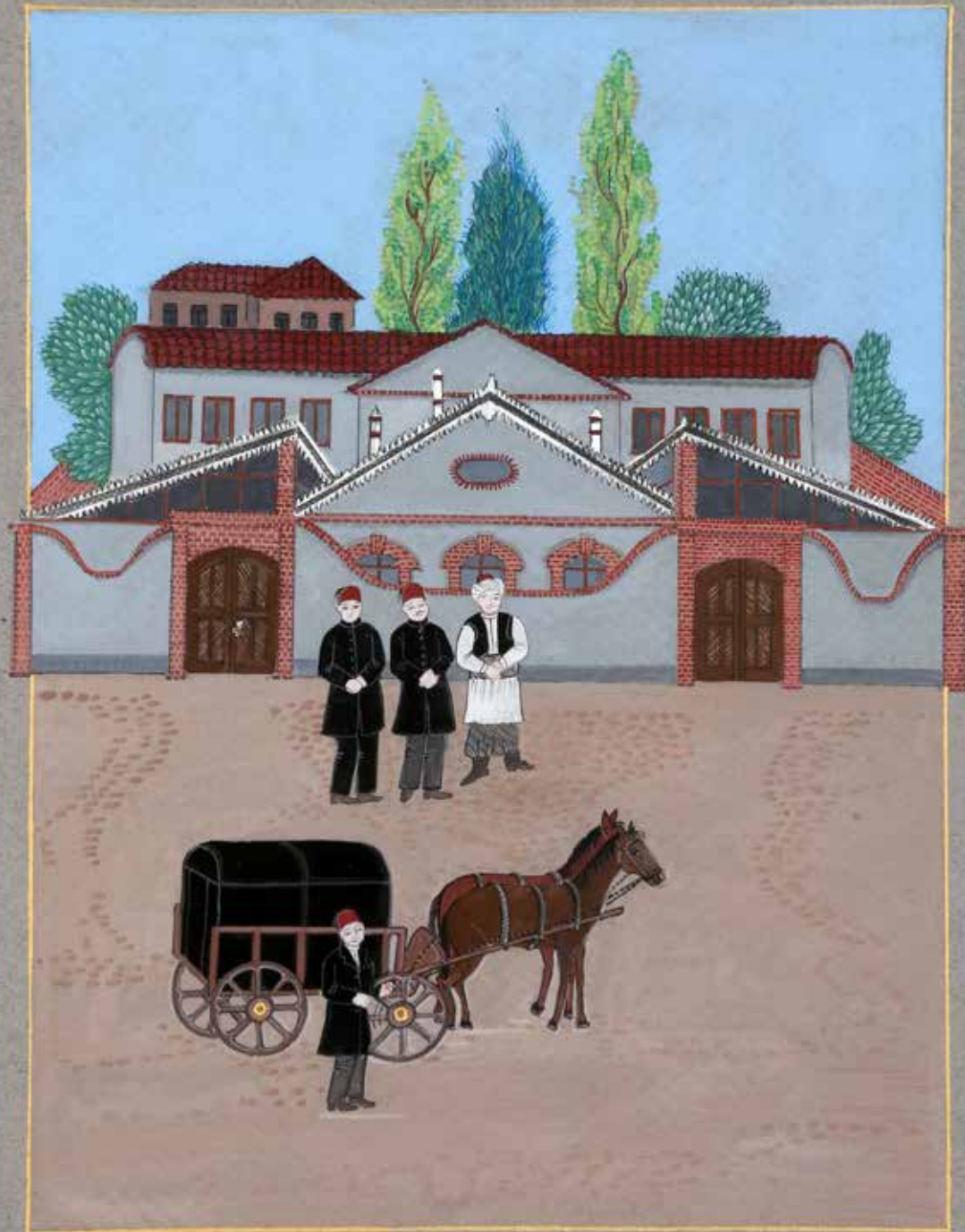
ettikten sonra topladıkları eşyayı büyük çuvallara doldurup tebhirhanenin bulaşık bölümüne getiriyorlardı. Eşya, demir raflara yerleştirildikten sonra etüv çalıştırılıyor, içindekiler 110 derece basınçlı su buharı ile dezenfekte ediliyordu. İşlem bitince, temiz bölümün görevlileri, kendi taraflarına bakan kapağı açarak, mikroptan arındırılmış eşya ve giysileri alıp kuruttuktan sonra, arabalar ile yine aynı adreslere iade ediyorlardı.

1894'de tebhirhane görevlileri, kayıtlara göre İstanbul'un çeşitli semtlerinde 296 ev, 1895 yılında ise sadece Yeniköy ve İstinye'de 156 ev dezenfekte etmişlerdi. İstanbul'da sık görülen kolera salgınları sırasında tebhirhanelerden çok yararlanıldı, salgın olmadığı zamanlarda da koruyucu olarak umumi yerler ve bekar odaları dezenfekte edildi. 1910 kolera salgını, tebhirhanelerin Fındıklı ve Balat gibi enfeksiyon odaklarındaki başarılı dezenfeksiyon uygulamalarıyla kısa zamanda söndürüldü. Aynı yıl İstanbul'da ev, okul, dükkan, tramvay, tünel, kayık ve vapurlar gibi 89 bin 970 mekan temizlenmiş ve 182 bin 631 parça eşya etüvden geçirilmişti.

Kaynaklar;

YILDIRIM, Nuran; *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Sağlık Uygulamaları, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, cilt 5, İstanbul, 1985, s. 1320-1338*

YILDIRIM, Nuran; *Tebhirhaneler, İstanbul Ansiklopedisi, cilt 3, İstanbul 1994*

AVUSTURYA SANKT GEORGE HASTANESİ

[1893]

İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde Galata'da bulunan Özel Sankt George Avusturya Hastanesi, kökeni, 1872 yılında kentte yaşanan kolera salgınına ve hastaların bakımını yapan St. Vicent de Paul rahibelerinin özverili çalışmalarına kadar uzanmaktadır.

İstanbul'da baş gösteren bu kolera salgınında, Avusturya'nın Graz şehrinden gelen iki rahibenin Galata Kulesi'nin yakınlarında hastaları tedavi etmesiyle başlayan Özel Sankt George Avusturya Hastanesi'nin hikayesi, günümüzde sevecen ve güler yüzlü tedavi anlayışı ile hala devam etmektedir.

1893 yılında, İstanbullu bir doktorun yardımıyla Türkiye'deki ilk çocuk kliniğinin yer aldığı bu kurumun, göz kliniği ve polikliniğinin de ilave edilmesiyle hastaneye dönüşmüştür. Aynı dönemde rahibeler yönetiminde bir aşevi de hastane bünyesinde yer almaktaydı. 1914 yılına kadar Osmanlı Padişahı ve Avusturya İmparatoru'nun yer aldığı milletlerarası bir komite hastanenin bakım ve onarımı ile gelişmesine yönelik çalışmaları üstlenmişlerdi. Bünyesinde iç hastalıkları,

cerrahi, kulak burun boğaz bölümlerini barındıran bu kurum 1927'de inşa edilen ek bina ile hastane hizmetlerini kesintisiz olarak sürdürmüştür.

Cumhuriyet dönemine kadar bu şekilde hizmetlerini sürdüren Avusturya Hastanesi, 1927 yılında ek bina ilavesi ile çocuk sağlığı ve hastalıkları, göz hastalıkları, iç hastalıkları, cerrahi, K.B.B. ve cilt hastalıkları alanında hizmet vermeye devam etmiştir.

1995- 2000 yılları arasında yaptığı ek bina yatırımı ile klinik kapasitesini arttıran hastane, bugün dahili ve cerrahi olmak üzere 13 farklı branşta, 4 erişkin ve 4 yeni doğan yoğun bakım olmak üzere 48 yatak kapasitesi ve 3 adet ameliyathanesi ile hizmet vermektedir. Türk tıp tarihine önemli katkılar sağlamış ve tıp tarihinde ismi geçen önemli doktorları bünyesinde barındırması ile ön plana çıkmış olan, Beyoğlu ve Galata'nın tarihine tanıklık eden hastane, sağlık hizmeti vermesinin yanı sıra fotoğraf, sergiler ve müzik dinletileri ile bir nevi kültür sanat hizmeti de sağlamaktadır.

KASIMPAŞA DENİZ HASTANESİ

[1827 / 1838]

Kasımpaşa Deniz Hastanesi de pek çok değişime uğrayarak günümüze ulaşan şanssız binalarımızdan biridir. Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nin ilk başlangıcı 1827 yılında, Kasımpaşa Sakızağacı semtinde açılan bir sağlık evidir. Ancak bu sağlık kurumu Haliç Tersanesi'ne uzaklığı sebebiyle tam anlamıyla işleyememiş ve bir hastaneye dönüşememiştir. Bu kurumun hastaneye dönüşme hikayesi Bahriye Mektebi'ne yeni bir bina yapılması ile başlar. II. Mahmut zamanında Haliç'teki 2 numaralı taş havuzun açılış töreninde Bahriye Mektebi'nin harap ve okul olarak uygun olmadığı sultana bildirilmiştir. Sultan II. Mahmud'da Cezayirli Hasan Paşa Konağı'nın Kasımpaşa tepesindeki yerini yıktırarak Bahriye Mektebi inşa edilmesine karar vermiş ve bu işin yapılmasını Kaptan-ı Derya Ahmet Paşa'ya emretmiştir. Sultanın emirleri doğrultusunda bugünkü hastanenin olduğu tepedeki saat kuleli ilk bina Bahriye Mektebi olarak 1838'de tamamlanmıştır. Mimarı Adam Tahtacıyan'dır. Tahtacıyan aynı zamanda Tünel'deki Hidivyal Palas'ın da mimarıdır. Arşivlerden alınan bilgilere göre bu okul yani Bahriye Mektebi 400 öğrenci kapasiteli planlandığı halde bina sadece 120 öğrenci alabilecek kapasitede yapılmıştır. 13 yıl boyunca eksik kapasiteyle de olsa eğitim yapılan bina 1851 yılında, Bahriye Mektebi'nin Heybeliada'ya nakli ile boşaltılmıştır. İki yıl bina boş kalmıştır. 1853 yılında, Sakızağacı'ndaki Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nin ilk çekirdeği olan sağlık tesisi kapatılarak Bahriye Mektebi binasına nakledilip Bahriye Merkez Hastanesi olarak hizmete başlamıştır. Başta Kırım Savaşı olmak üzere pek çok savaşta yaralı subay,

astsubay ve erlere hizmet eden hastane Fransız Hükümeti'nin Fransız askerlere olan iyi hizmetinden dolayı kadirşinaslık nişanesi olarak pek çok modern cihaz ve ilaç hediyesi almıştır. 1908 yılına gelindiğinde kuleli binanın Hasköy tarafına bir bina daha eklenir. İki yıl sonra da Kasımpaşa tarafına cerrahi bölümü için bir bina yapılır. Bu yapılan ek binalar kadar kendini de hızla yenileyen hastane 1914-1918 yılları arasında 1. Dünya Savaşı sırasında ve özellikle de Çanakkale'den gelen yaralılara şifa dağıtmıştır. O tarihlerdeki bakteriyolojihanesi başlı başına isim yapmış bir kurumdur. 1929'da tersane ve donanmanın Gölcük'e taşınması dolayısıyla 1931'de Bahriye Merkez Hastanesi'nin de Gölcük'e taşınmasına karar verilmiştir. Bu taşınma sırasında hasta karyolaları, su tesisatı boruları, muslukları dahi sökülerek Gölcük'e taşınmıştır. Bunun üzerine Kasımpaşa tarafındaki bina Deniz Acemi Erler Talim Taburu'na yatakhane ve kışla olarak tahsis edilmiş, Hasköy tarafındaki bina ise Deniz Telsiz Okulu'na verilmiştir. Kuleli bina ise boş kalmıştır. Fakat Gölcük'te yeterli şartlar sağlanamadığı için 1934 yılında İstanbul'a tekrar dönülmesine karar verilmiştir. Boş kalan yıllarda yıpranan Kuleli bina 1937 yılında sadece duvarları kalacak şekilde yıkılarak 1939 yılına kadar devam eden bir yenilemeden geçmiştir. Takip eden yıllar boyu gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda bina içinde tadilatlar hep devam etmiştir. 1964 yılına gelindiğinde artan kapasite doğrultusunda yeni bina eklenmesine karar verilmiş ve kuleli binanın arka tarafında poliklinik ve hemşire binası hizmete açılmıştır. 1978'de Hasköy tarafında

tekrar ek binalar yapılmış, bu yeni binaların hemen yanına 1986 yılında da acil bölümü eklenmiştir. Hastane binaları açısından son yapılanma 2003 yılında Kasımpaşa tarafındaki ameliyathane ve röntgen bölümlerinin yıkılıp yenilenmesidir. Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nde 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde yaklaşık 250 yaralı tedavi edilmiştir. Çünkü Gölcük depremine ilk ulaşan ekiplerden birisi deniz yoluyla sabah erken saatlerde Kasımpaşa Deniz Hastanesi sağlık personeli olmuştur. Hastalar hücumbotlarla doğrudan İstanbul'a taşınmıştır. Düzce depreminde de Acil Yardım İstasyonuyla bölgeye ilk ulaşan destek ünitelerinden birisi Kasımpaşa Deniz Hastanesi olmuştur. Hastanenin binası gibi ismi de çokça değişmiştir. Önce Bahriye Mektebi

olarak adlandırılan bina sonra Bahriye Merkez Hastanesi olmuş, yıllarca Kasımpaşa Deniz Hastanesi olarak hizmet vermiş ve 2005 yılında da adı Kasımpaşa Asker Hastanesi olarak değiştirilmiştir.

Hastanenin güneyinde Kuzey Deniz Saha Komutanlığı, doğusunda Kasımpaşa Orduevi bulunmaktadır. Bina bugün için arazisinin kapladığı alan 20480 m2, yerleşim alanı 9018 m2, kapalı alan ise 43700 m2 olan 600 yataklı modern bir hastanedir.

Kaynaklar;

ÖZBAY, K.; *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker*

Hastaneleri, c. 3, İstanbul, 1981

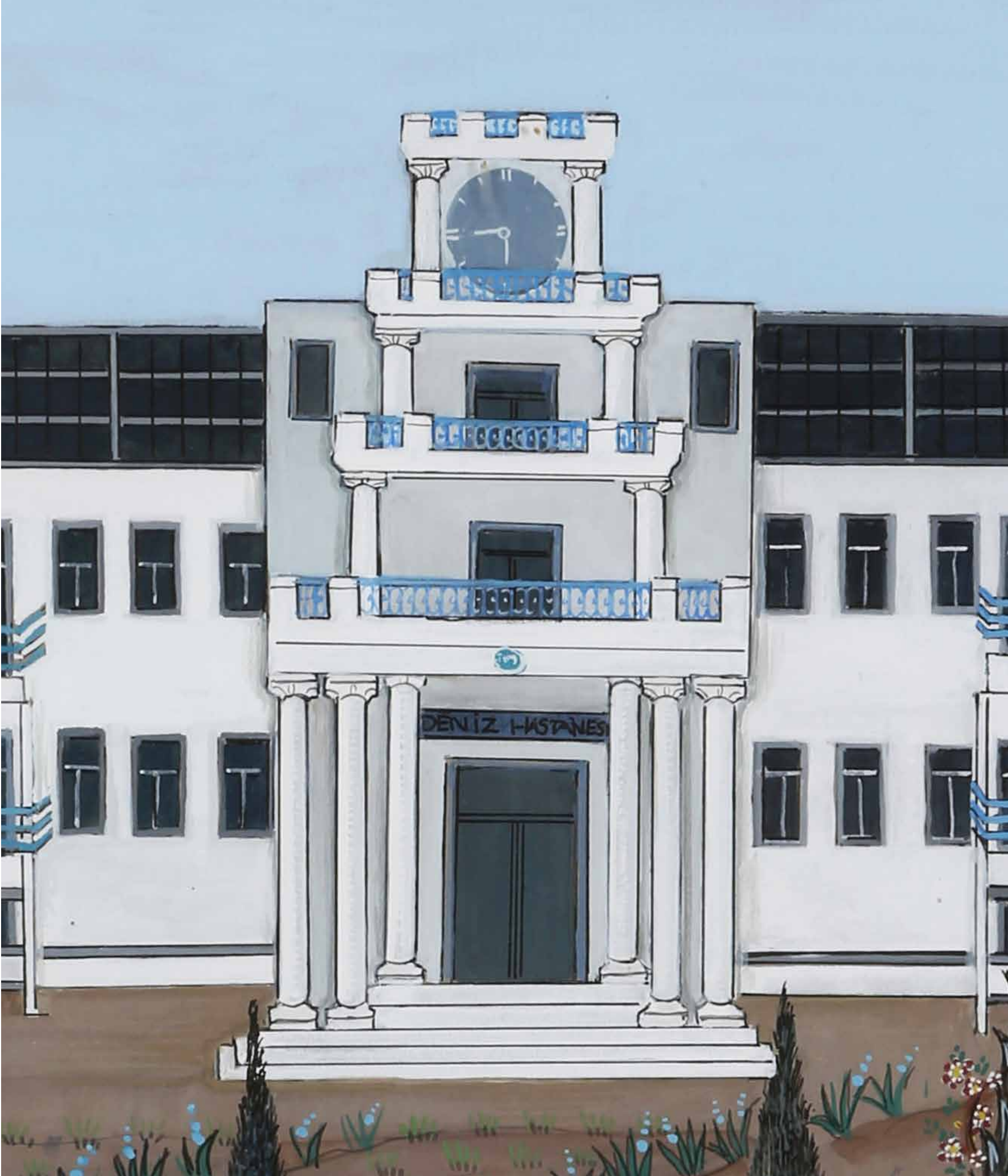
YILDIRIM, Nuran; *Gümüşsuyu Asker Hastanesi, Dünden*

Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,

c. 3, *Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1994,*

s. 449-450

İSTANBUL DARÜLACEZE MÜESSESESİ

[1896]

Darülaceze'nin kuruluş süreci 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Bu savaşın ardından, göçler başlamış 1877-79 arasında İstanbul'a dört yüz bine yakın göçmen gelmiştir. Sokaklarda evsiz, barksız, hasta, kimsesiz çocuk ve dilenciler artmıştır. İstanbul'daki dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak, kimsesizlerin son ömürlerini huzur içinde yaşamalarını sağlamak maksadıyla zamanın Padişahı II. Abdülhamid Han, bir Darülaceze kurulmasını ferman ile emir buyurmuştur. Bu ferman sonrası oluşturulan komisyonun tetkikleri neticesinde, Darülaceze'nin Okmeydanı'nda kurulmasının muvafık olacağı ve inşaatının 72.000 altın liraya çıkabileceğini padişaha arz etmişlerdir. Bunun üzerine Darülaceze'nin Okmeydanı'nda inşasına başlanması Padişahın 25 Mart 1306 (6 Nisan 1890) tarihli fermanı ile emir buyrulmuş ve bu ferman 30 Mart 1306 (11 Nisan 1890) tarihli Resmî Tebliğ ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sultan Abdülhamid Han, Darülaceze'nin kuruluş masraflarını karşılamak üzere 7.000 altın lira kıymetindeki eşyasını hediye etmiş, 10.000 altın lira da nakit olarak bağışlamıştır. Ayrıca yardım kampanyası düzenlenmiş, geniş bir katılım sağlanmış ve toplanan teberrularla 50.000 altın lira toplanmıştır.

Böylelikle temin edilen inşaat parası ile 6 Ekim 1892 tarihinde Darülaceze inşaatının temeli atılmıştır. Sultan II. Abdülhamid Han'ın

cülusunun sene-i devriyesi olan 19 Ağustos 1895 tarihinde binaların inşaatı tamamlanarak fotoğraflardan oluşan iki albümle birlikte anahtarları Sultan II. Abdülhamid Han'a teslim edilmiştir. Darülaceze'nin resmî açılışı 31 Ocak 1896 tarihinde yapılmıştır. 1896 yılında Sultan II. Abdülhamid Han tarafından kurulan, kurulduğu günden bu yana 29.000'i çocuk olmak üzere toplam 72.000 kişiye şefkat yuvası olan Darülaceze; din, dil, ırk, sınıf ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz yavrulara hizmet vermektedir. Şu an Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren Darülaceze'de barınan sakinlerin tüm giyinme, barınma, gıda, sağlık ve bakım ihtiyaçları kurum tarafından karşılanmakta, hizmet 24 saat aralıksız devam etmektedir. Sakinlerin muayene ve tedavi hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleriyle acil veya kronik rahatsızlıklar tedavi edilmeye çalışılmakta, ileri tetkik ve tedavi gerektiren durumlarda hastanelerle bağlantı kurularak her türlü tıbbi tedavileri yapılmaktadır.

Rehabilitasyon merkezi ile de psikologlar ve gönüllüler eşliğinde atölye çalışmaları yapan kurumun sosyal yaşantıya adaptasyonları ve motivasyonları sağlanmaktadır. Darülaceze Başkanlığı'nın yerleşim yeri yaklaşık 30 dönüm olup, yerleşkede; 1 başkanlık binası, 1 çocuk yuvası, 7 adet aceze binası, 1 poliklinik binası, iş ocakları, rehabilitasyon merkezi, soğuk hava depoları, çamaşırhane ve mutfak bulunmaktadır.

BALAT MUSEVİ (OR-AHAYİM) HASTANESİ

(1898)

19. yüzyılda Musevilerin yoğun olarak yaşadığı Balat ve Hasköy gibi semtlerdeki yoksul hastaları tedavi edecek bir kurum oluşturma fikrini ilk olarak Dr. Rafael Dalmedico ortaya atmış. Bu amaçla “Hayat ışığı” anlamına gelen Or-Ahayim hastanesi hayırseverlerin katkıları ve Sultan II. Abdülhamid’in fermanıyla öncelikle küçük bir sağlık ocağı olarak kurulmuştur. Sonrasında hastane olacak yapının temeli toplanan bağış ve yardımlarla 1896 yılında atılabilmiştir. Mimar Gabriel Tedechi inşaatı iki yılda tamamlayarak, hastanenin 1898 yılında hizmete açılmasını sağlamıştır.

İki dünya savaşına, Balkan Savaşı’na, İstanbul’un işgali ve çeşitli göçlere tanıklık eden hastane, Birinci Dünya Savaşı’nda çok sayıda yatağını Hilal-i Ahmer’e (Kızılay) tahsis etmiş ve üstün gayretlerinden ötürü Kızılay tarafından onur madalyası ile ödüllendirilmiştir. Or-Ahayim’in bugünkü

çehresi ise Bağdatlı işadamı Sir Ellie Kadoorie’nin genç yaşta ölen eşi Laura Kadoorie’nin anısına hastaneye büyük bir bağış yapmasıyla şekillenebilmiştir. Bu bağışla inşa edilen üç binanın ikisi günümüzde halen kullanılmakta ve başhekimliğin de bulunduğu binanın dış cephesinde “Kadoorie Fondation, 1922” yazısı okunmaktadır. Üçüncü bina 2004’te, yerine yenisi yapılmak üzere yıkılmıştır.

Hastane bahçesinde sizi bir heykel karşılıyor. Birbirlerine sımsıkı sarılmış bir aile figüründen oluşan bu heykelin kaidesinde Türkçe ve İbranice olarak bir hayırseverden söz ediliyor. İbraniceyi yalnızca bu kaidenin üzerinde değil; hastanenin bütün binalarının üzerinde taşa oyulmuş bir biçimde görmek mümkün çünkü günümüzde sayıları azalmış da olsa burası Osmanlı-Musevi cemaatinin en eski hayır kurumlarından biridir.

HAMİDİYE ETFAL HASTANE-İ ALİSİ / ŞİŞLİ ETFAL HASTANESİ

[24 MAYIS 1315 / 5 HAZİRAN 1899]

Şişli Etfal Hastanesi ya da resmi adıyla Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi İstanbul'un Şişli ilçesinde yer alan bir eğitim ve araştırma hastanesidir. 1899 yılında, Sultan II. Abdülhamid'in emriyle kurulmuştur.

Şişli Etfal Hastanesi, Türkiye'nin ilk çocuk hastanesidir. Sultan II. Abdülhamid'in 7 aylık kızı Hatice Sultan'ın 14 Şubat 1898 günü difteri hastalığından ölümü üzerine üzüntüye düşen Sultan II. Abdülhamid, 4 gün sonra Dr. İbrahim Beyi bir etfal (çocuklar) hastanesi kurmakla görevlendirmiştir. Hastane 5 Haziran 1899'da, Hamidiye Etfal Hastanesi, yani Abdülhamid Çocuk Hastanesi adı altında hizmete açılmıştır. Dr. İbrahim Bey, Sultan Abdülhamid'in 1908 yılında tahttan indirilmesine kadar hastanede baştabiplik yapmıştır. Hamidiye Etfal Hastanesi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş

Savaşı yıllarında cephede yaralanan askerlerin tedavisinde önemli bir rol oynamıştır. Hastane, 1922 yılında "Şişli Çocuk Hastanesi" adını almış ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yönetiminde bir devlet hastanesi haline gelmiştir. Şişli Etfal Hastanesi, Şişli Hemşire ve Laborant Okulu (1946-1956), Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu (1961-1965) ve Ana-Çocuk Sağlığı İstanbul Merkezi (1962-1988) gibi kurumları bünyesinde bulundurmuş ve geliştirmiştir. Günümüzde 21 ihtisas dalında asistan yetiştirmektedir.

Sultan II. Abdülhamid'in emriyle 1907 yılında, hastane bahçesine yaptırılan saat kulesi Raimondo D'Aronco tarafından tasarlanmış, hastanenin başmimarı Mahmud Şükrü Bey'in de katkılarıyla F. Pellini tarafından yapılmıştır.

BULGAR HASTANESİ

[1902]

İstanbul'da açılan ilk özel hastanelerden biridir. Çağlayan'da, Darülaceze ile Abide-i Hürriyet anıtının bulunduğu yerde, yoğun bir yapılaşmanın içindedir. Yapımına Evlogi Gergiyef'in maddi desteği ile 1897 yılında başlanmıştır. 1901 yılında yapı bitmiş ve 25 Nisan 1902 yılında 50 yatak kapasitesiyle hizmete girmiştir. Başlangıçta sadece dahiliye ve hariciye servisleri bulunmaktaydı. 1988 yılına kadar Bulgar Konsoloslugu tarafından yönetilen hastane, bulunduğu arsanın, II. Beyazıd Vakfiyesi'nin malı olması gerekçe gösterilerek Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. İki yıl Beyazıd Vakfı Hastanesi adı altında faaliyetini sürdüren bina, 1990 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir holdinge kiralanmıştır. Halen Türkiye Gazetesi Hastanesi olarak hizmet vermektedir.

Eğimli bir araziye oturan yapı giriş, üst kat ve bodrum olmak üzere üç kat olarak inşaa edilmiştir. "H" plan şemasına sahip binaya sonradan ilaveler yapılmıştır. 1990 yılında restore edilen yapının cephesinde herhangi bir süsleme veya işaret yoktur. En dikkat çekici yan binanın tüm cepheleri boyunca uzayan üç sıra tuğla örgüsüdür. Giriş vurgulanmak amacı ile öne çıkartılmış, iki kat boyunca uzanan kemer ve üçgen silme ile birleştirilmiştir. giriş kapısına beş basamakla ve üçlü kemer düzeninin bulunduğu revaklı bir geçiş ile ulaşılır. Revaklı kısmın üstü balkon olarak kullanılmaktadır. Cephe kemerli pencerelere sahiptir. Sadece, bugün mescit olarak kullanılan ve giriş kapısının aksında bulunan bölümün pencereleri yuvarlaktır.

Binanın yetersizliği nedeniyle hastanenin bahçesine yeni ilave binalar eklenmiştir.

Tayfun GÜRKAS

Kaynaklar:

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Bulgar Hastanesi maddesi, Kültür Bakanlığı

Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, Cilt, s.329

Belge, M. İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002

HAYDARPAŞA TIBBİYESİ

[1903]

Farabi'ye göre; insan faziletinin temel amacı, hemcinslerinin sıhhat ve afiyetlerine esirgemedikleri alakadır. Bu himmeti esirgememiş olan, eğer karar mevkiindeki kişi ise; dünyada itibar makamını, ahretti ise cennetini yapar', sözü itibariyle insan sağlığı tarihten günümüze kadar her zaman ön plana çıkmış ve sağlığa verilen değer, diğer bir şekilde mimariye de yansımıştır. Böylece hastaneler günümüze kadar ülkelerin vazgeçilmez mimari eserleri olmuştur. Sultan II. Abdülhamid Han'ın hastanelere olan duyarlı kişiliği bugünkü Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin 1800'lü yıllardaki temelini atılmasına vesile olmuştur. Tıp Fakültesi eğitimi, Osmanlı döneminde; 1827 yılında, 14 Mart Çarşamba günü Tıbhane adı altında Şehzadebaşı'nda Tulumbacı Konağı'nda açılmıştır. Dönemin Padişahı II. Mahmud'tur. Okul, Fransızca eğitimi hiç tatbikat yapılmadan sadece nazari olarak eğitim vermiştir. Daha sonra 1832'de Topkapı Sarayı içerisinde cerrahhane açılır. Yine eğitim nazari olarak devam eder. 1839 yılında, iki mektep birleştirilerek, bugün Galatasaray Lisesi'nin olduğu binada, Sultan II. Abdülhamid tarafından Mekteb-i Tıbbiye olarak açılır ve öğrencilerine Sultan Mahmut tarafından üstünlük işareti olan nişanlar verilerek, zamanın en iyi şartları sağlanır. Bu dönemden sonra eğitim uygulamalı ve kuramsal olarak devam etmiş; 239 öğrencisi ile 1843'te 67 mezun veren üniversitenin eğitimi yetersiz görülüp, eğitim süresi 9 yıla çıkarılmış ve Tıbbiye İdadisi kurulmuştur. (İdadi sınıf, hazırlık sınıfı olup, bundan sonraki sınıflar şahane adını almıştır.) Tıbbiyeliler 1843'de, ilk kez nöbet tutmaya başlamıştır. 1867 yılında, Askeri Tıbbiye'nin

bir bölümünde, Mülki Tıbbiye Türkçe eğitimle devam etmiş, eğitim süresi yine 6 yıla düşürülmüştür. İlerleyen yıllarda farklı binalarda Askeri ve Mülki Tıbbiye beraber eğitime devam etmiş, 1903 yılında Tıbbiye-i Şahane, şimdiki Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin olduğu Haydarpaşa'ya taşınmıştır.

Daha sonra Sultan II. Abdülhamid tarafından, Demirkapı'daki şehrin merkezinde bulunan ve zaman zaman öğrenci ayaklanmalarına neden olan okulun deniz aşırı bir yere taşınması Serasker Rıza Paşa'ya emredilmiş, emir Hassa Mimari Mösyö Valery'e bildirilmiş ve planlar hazırlanmıştır. Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askeri Hastanesi arasına, 24.000 m²'lik bir araziye Marmara Denizi'ne bakacak şekilde Mimar Valery ve Mösyö D'Aranco tarafından hazırlanan plan mühendishaneden mezun olan subayların da katkısıyla en ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş ve 1894 yılında inşaatına başlanmıştır.

Binanın çok ihtisamlı olmasına dikkat edilmiş, dış cepheleri iki renkli Hereke taşından yontma olarak yapılmıştır. Demir aksamı Belçika'dan, harç için kullanılan kireç Marsilya'dan getirtilmiştir. Binanın deniz tarafındaki bölümü 4 katlı olup, ilk katı teneffüshane, ikinci katı yemekhane, üçüncü katı dersane, dördüncü katı ise yatakhane olarak hazırlanmıştır. Tuvaletler ayrı bir uzantı ile binaya eklidir. Geniş koridorları yüksek tavanları, 50 büyük 10 küçük okuma salonları, 400 m²'lik camii, Çamlıca tarafındaki girişine yerleştirilmiş muhteşem demir merdivenleri, 2 saat kulesi, binanın ortasındaki geniş avlusu, Selimiye Kışlası tarafında yerleştirilen nebatat bahçesi ile mükemmel bir yapı olarak "Sultan Abdülhamid'in Doğum Günü" ne isabet eden

6 Kasım 1903 Cuma günü merasimle hizmete girmiştir.

Bina, 1903'den 1908'e kadar Askeri Tıbbiye olarak, 1908'den 1933'e kadar İstanbul Tıp Fakültesi olarak görev yapar. Daha sonra Tıp Fakültesi, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Hastane kısmı da Sağlık Bakanlığı'na devredilerek, 1934 yılında onarım işlerine başlanmıştır. Yaklaşık 16 ay süren inşaat çalışmaları sonucunda 1936 tarihinde Haydarpaşa

Numune Hastanesi merasimle 225 yataklı olarak tekrar faaliyete geçmiştir. Aynı yıl ameliyathanesi daha sonra hızla röntgen, hayati kimya, göz, kulak, bakteriyoloji, anatomi, patoloji ve diş laboratuarları yapılmış diğer bölümler peyder pey açılmıştır. 2016 yılında, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi olarak, Üniversite Hastanesi kapsamında hizmet vermeye başlamıştır.

BALTALIMANI SAHİLSARAYI (BÜYÜK REŞİD PAŞA SAHİLSARAYI)

SAMSUN ASKER HASTANESİ
(1916)

1914 yılına kadar Samsun'da herhangi bir askeri birlik bulunmadığından askere ait sağlık binaları da yoktu. Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) Samsun stratejik bir önem kazanınca, sağlık hizmetlerinin gereği ortaya çıktı.

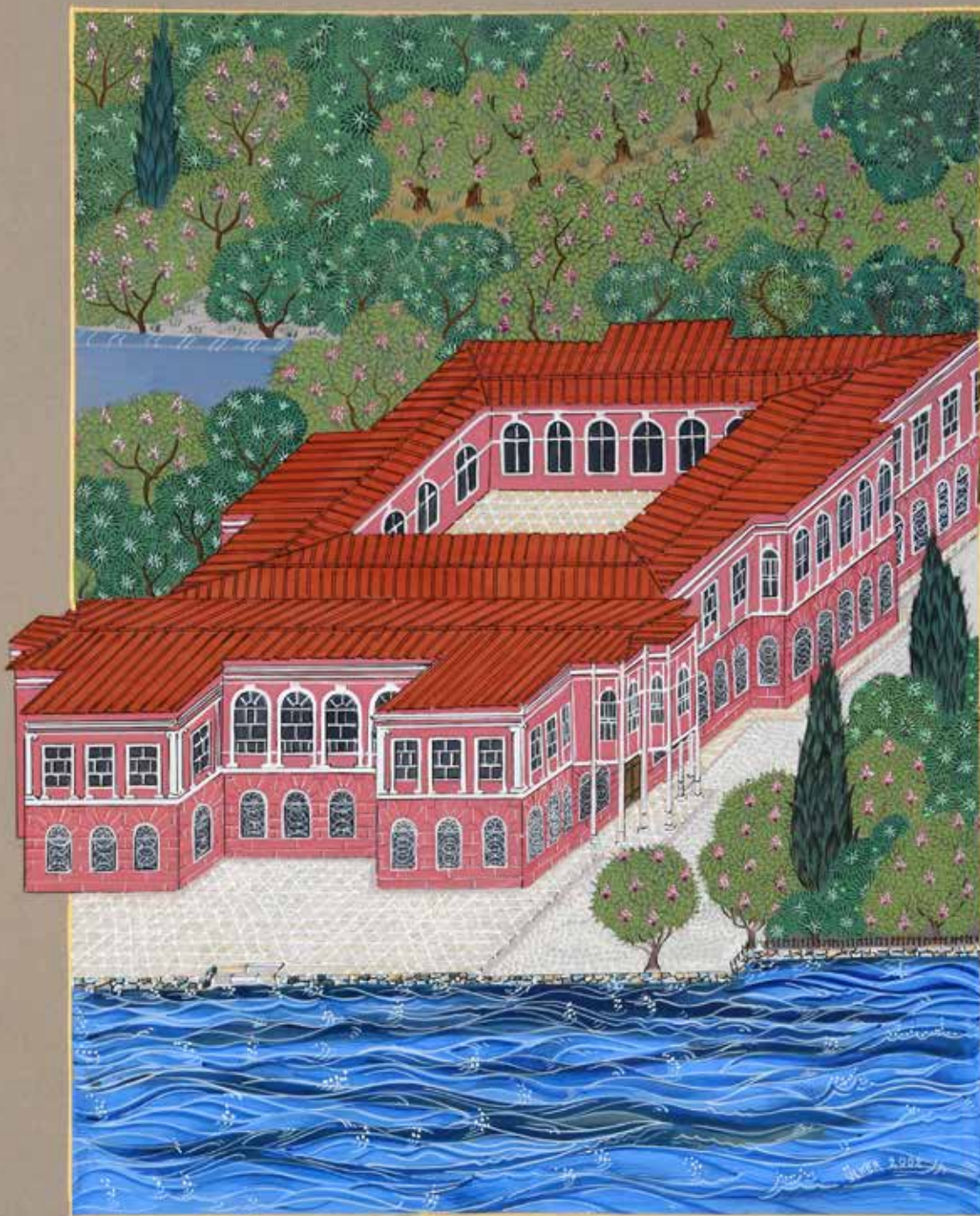
Kapatılan İdadi Mektebi'nde yüzelli yataklı bir Bölge Menzil Hastanesi açılmıştır. 1916'da 32. Tümen emrinde, eski Rum Mektebi ile şehir dışındaki binalarda açılan hastanelerle, yatak sayısı beşyüze çıkartılmıştır. 1919'da Samsun'a çıkan İngilizler erlerinin barındırılmaları için isteklerde bulunur. Üçü Askeri Hastane'de ve diğer üçü Samsun'da Osmanlı Kıtaat-ı Zabitan ve Efradına ayrılan İlyas Köy'deki altı binanın tamamen boşaltılarak içindeki yüzotuz karyolayla birlikte İngilizlere teslim edilmesi istenmiş ve hastanedeki hastalar yataklarından atılmışlardır. Sanayi Mektebi olarak kullanılan eski hastane binasının yeniden askere verilmesi istenmiş, durum açıklığa kavuşuncaya kadar hastalar şehirdeki Rum Okulu Hastanesi'ne yerleştirilmişlerdir. Kurtuluş Savaşı'ndan (1918-1923) ve Pontus ayaklanmasının (1919-1923) bastırılmasından sonra, Rum Mektebi'ndeki Hastane, ayaklanmayı bastıran 13. Tümen'in emrine verilmiş, önceleri yüz, 1922 yılından sonrada ikiyüz yataklı olmuştur. Hastane, 1932'de Tümen Karargahı yapılmak için boşaltılmış, Ulugazi Mahallesi'nde Andava'lı adlı bir Rum'un yaptırdığı, Pontus'cular tarafından ve aynı zamanda misafirhane olarak kullanılan

İspilandit Otel'i'ne yerleştirilmiştir. Kagir dört katlı, yetmişdört oda ve salonu olan bina, bahçe ve ekleri ile binbeşyüz metre karelik bir arsa üzerine yapılmıştır. Bina, Milli Savunma Bakanlığı'na verildikten sonra gereken onarımlar yapılarak sağlık kurumuna dönüştürülür. Büyük Erzincan depremi ile Erbaa yer sarsıntısında hastane büyük hasar görmüş, açıkta kalan hastaları yatıracak yer bulunamamış, yağmur, çamur altında kalmaları karşısında hastalar, Samsun Halkevi binasına yerleştirilmiştir. Hastane, Halkevi binasında kaldığı süre içinde, onarım işleri başhekimin becerisine bırakılmış ve bütün sağlık personelinin de katkılarıyla altı ayda onarımı tamamlanmıştır. 1960 İhtilali'ne kadar Samsun Asker Hastanesi, bazı uzmanlardan yoksun olarak, otel binasında ve yakınında kiralanmış eklerinde yüz yataklı 15. Tümen Mevki Hastanesi olarak çalışmıştır.

Gül AKDENİZ

Kaynaklar;

ÖZBAY, Kemal; *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c. 3 İstanbul, 1981

İZMİR ASKER HASTANESİ

(1829)

İzmir'deki Askeri Hastane üç farklı binada hizmet vermiştir. Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı içinde verilen sağlık hizmetlerinde, Yayabaşılar olarak adlandırılan ve askerlerin tedavileri ile uğraşan hekimlerden oluşan bir grup görevlidir. Bu grup, savaşlar boyunca seyyar hastanelerde ve kışlalarda hizmet vermektedir. 19. yüzyılda Osmanlı'da başlayan yenileşme hareketleri doğrultusunda sağlık örgütlenmesinin de gelişmesiyle, Askeri Sıhhiye İdaresi kurularak (1837), doktor, hastabakıcı ve eczacılardan oluşan daha kapsamlı askeri hastaneler kurulmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda İzmir'deki Askeri Hastane de ilk olarak, Sultan II. Mahmud'un, yeni yapılan her kışlaya birer askeri hastane kurulmasını

emretmesi üzerine, 1829 yılında kurulmuştur. Kışlanın inşasında şehrin mimarlarından Mühendis Halifesi Mahmut Efendi'nin görev aldığı bilinmektedir. Günümüzdeki Konak Meydanı'nda, ağız denize dönük büyük bir "U" biçiminde inşa edilen üç katlı kâgir yapı, İzmir'in tarihinde ve mimari çehresinde önemli bir yeri olan Sarıkışla'dır. 1828 yılında inşaatı tamamlanan kışlanın ardından, hastane yapımı için zeminin uygun olmadığına ve mevcut bir binanın hastane olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda yakın bir mesafede Fes Nazırı Katipzade Mustafa Efendi tarafından başlatılan, daha önce tuzhane olarak kullanılan bina hastaneye dönüştürülmüştür. Bahçesinde mermer bir havuz, sarnıç ve bir de müstemilat yapısı bulunan bu yapının iki katlı, yarısı kâgir yarısı ahşap, küçük bir taban alanına oturan, her katında üç oda ve bir sofa

bulunan, kulevari bir yapı olduğu bilinmektedir. Bu yapı, büyük olasılıkla Karantina semtinde, Islahhane'nin (bugünkü Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi) bitişiğinde yer almakta olup, 1840 yılında faaliyete geçen İzmir Karantinası da 1846 yılında kendine ait yeni binaları inşa edilene kadar, askeri hastane olarak kullanılan bu binalarda faaliyet göstermiştir.

1886 yılında askeri hastanenin, Hamidiye Sanayi Mektebi olan Islahhane binasının alt katına yerleştiği ve geçici bir süre burada hizmet verdiği bilinmektedir. Yeni bir askeri hastanenin inşa edilmesine, dönemin İzmir Valisi Halil Rifat Paşa'nın gayretleriyle, halkın bağışlarından da destek alınarak 1887 yılında başlanmıştır. Karantina'daki mevcut yapı yıkılarak inşa edilen yeni yapı 1892 yılında hizmete açılmış; hastanenin inşaatına Padişah II. Abdülhamid'in yardımları nedeniyle, Hamidiye Askeri Hastanesi ismi verilmiştir. Padişahın doğum gününde açılışı gerçekleştirilen yapı, kentte Türklere ait bir askeri hastane olması açısından gurur kaynağı olmuştur. Bu inşaaata paralel olarak hastanenin karşısına bir de karakol yapıldığı; sahil doldurularak bir rıhtım inşasına başlandığı ve hastanenin bölgenin canlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunduğu bilinmektedir. Bu yeni askeri hastane, 19. yüzyılın ikinci yarısında Batılılaşma etkisi taşıyan kentsel imar ve altyapı çalışmaları çerçevesinde, önünde geniş bir bahçe bırakılarak yoldan içeride inşa edilmiştir. Günümüzde Konak Meydanı'nda Hükümet Konağı Kompleksi içinde varlığını sürdüren Katipzade Konağı'na çok benzer bir şekilde yapılmıştır ve özellikle cephesinde

Antik Yunan mimarisini esas alan neo klasik unsurlar (Neo-Grek) barındırmaktadır. Hastanenin üst katında hastalara ayrılmış, biri yirmi beş, dördü onsekiz, üçü yedişer hasta alabilen sekiz koğuş, ayrıca sekiz oda ve bir ameliyathane, alt katında ise başhekim odası, müdür odası, doktor odaları, kalem odası, hamam, laboratuvar, eczane ve ecza deposu bulunmaktadır. 1907’de ilave koğuşlar ve ameliyathane binası, 1914’de ise röntgen dairesini barındıran bir ek yapı inşa edilmiştir. Hastanenin, daire formunda fıskiyeli bir havuz içeren ve ağaçlarla donatılmış geniş ön bahçesinin, özel günlerde fenerlerle süslendiği ve halkın şenliklere katıldığı, arkadaki küçük bahçenin ise hastalara ayrıldığı bilinmektedir. Yüz elli yatak kapasiteli hastanenin sağlık ekibi ise, bir başhekim, altı doktor, iki eczacı, üç cerrah ve yönetici olarak bir müdür, iki kâtip ve bir baş-hademedan oluşmaktadır. Aynı yıl, Askeri Hastane’nin karşısında deniz kenarına bir askeri doğumevi yapıldığı ve alanında İzmir’de tek olduğu bilinmektedir. 1950 yılında yanarak günümüze ulaşmayan doğum kliniği, geniş bir giriş portığına sahip,

dikdörtgen planlı, tek katlı, küçük bir yapıdır. Yapının dört tarafında devam eden pencereler hastanenin kilerle aynı olmasına rağmen giriş saçaklığında farklı tip kemerler kullanılmıştır. Simetrik bir kurguya sahip giriş cephesinde, altı adet kare kesitli zarif kolon, Bursa kemerleri ile birbirlerine bağlanmıştır. İzmir’in işgali sırasında Askeri Hastane’ye Yunanlılar el koymuş, İzmir’in kurtuluşundan sonra hastane yönetimi tekrar Türklerin eline geçmiştir. Sonrasında kadrosu yenilenen hastane üçyüz yatağı ile faaliyetini sürdürmüştür; II. Dünya Savaşı sırasında beşyüz yatak kapasitesine ulaşmıştır. Yatak kapasitesi arttırılmasına rağmen, hastane yetersiz kaldığından zaman içinde arkasındaki tepeye plansız bir şekilde ek yapılar ve barakalar yapılmıştır. 1945 yılında bahçesine dâhiliye bölümü olacak yeni bir yapı inşa edilerek hastanenin büyük bir bölümü bu yeni binaya taşınmış; 1949’da ana bina restore edilerek yeni eklemeler (röntgen, biyokimya laboratuvarları) yapılmıştır. 1971 yılında ise Askeri Hastane İnönü Caddesi’nde günümüzde de mevcut olduğu alana taşınmıştır.

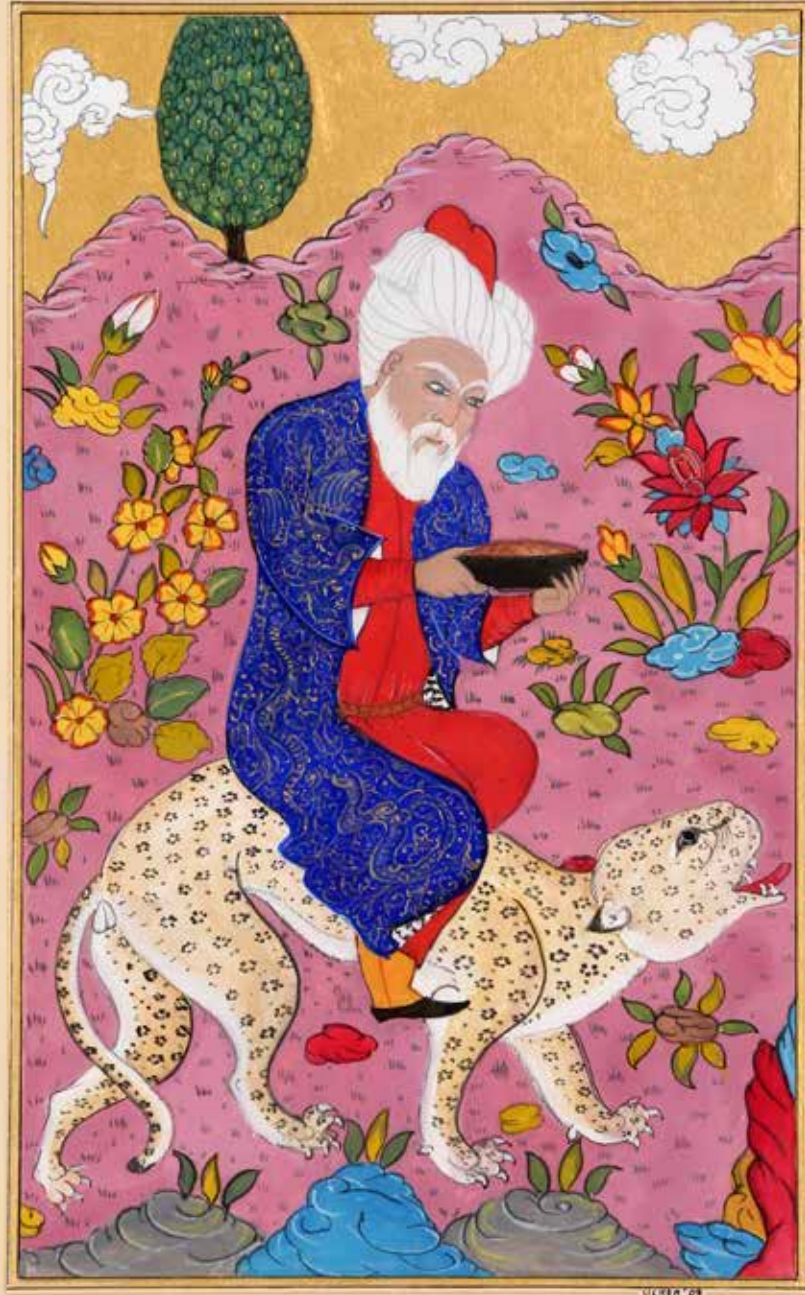

ULAM 2002

Zümrüd-ü Anka ile ilaç yapmaya giden Hipokrat
(Falname 17.yy başı. Topkapı Müzesi Ktp.H.1703. vr 38 b)

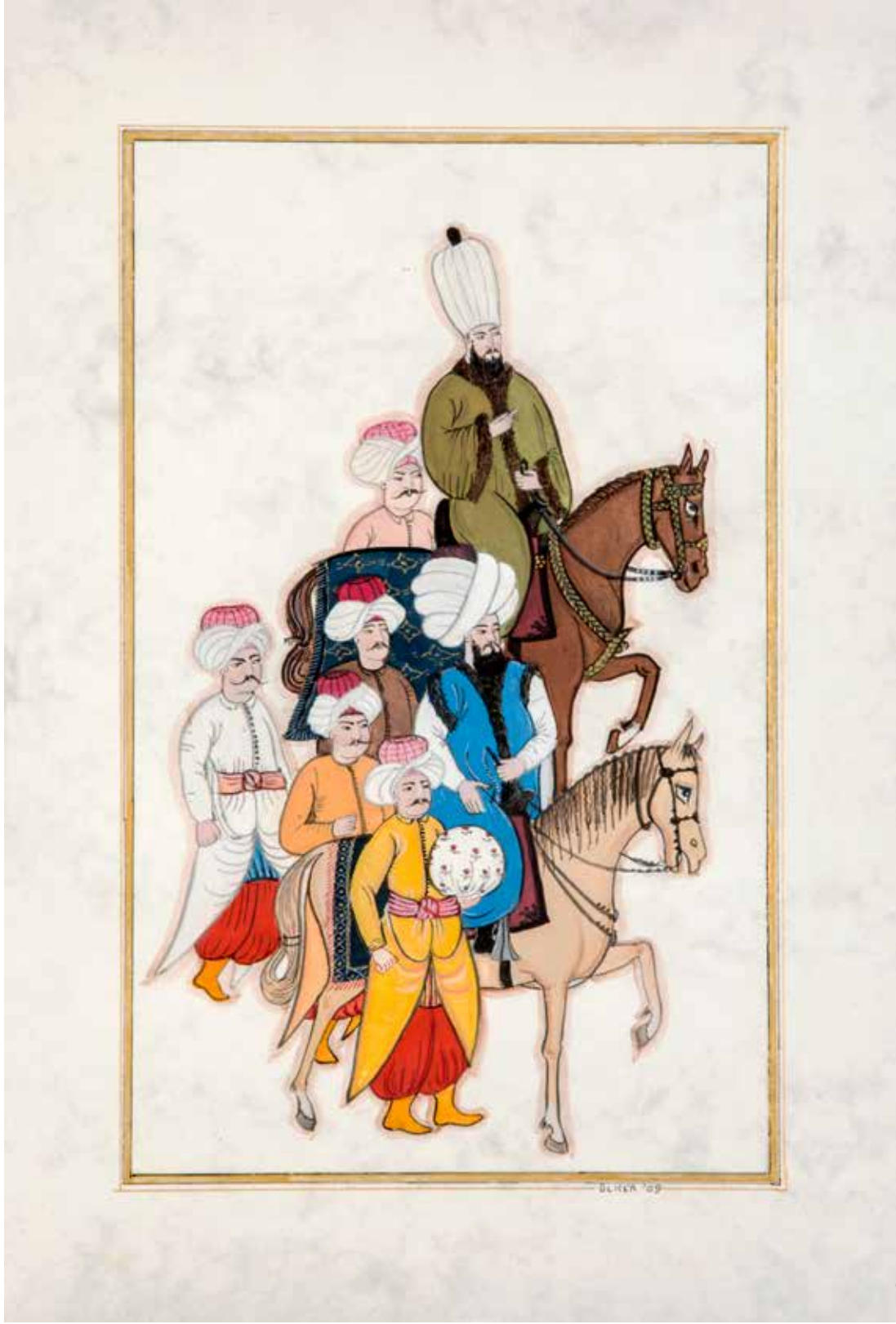

Lokman Hekim (Falname 17.yy başı. Topkapı Müzesi Ktp.H.1703. vr 23 b)

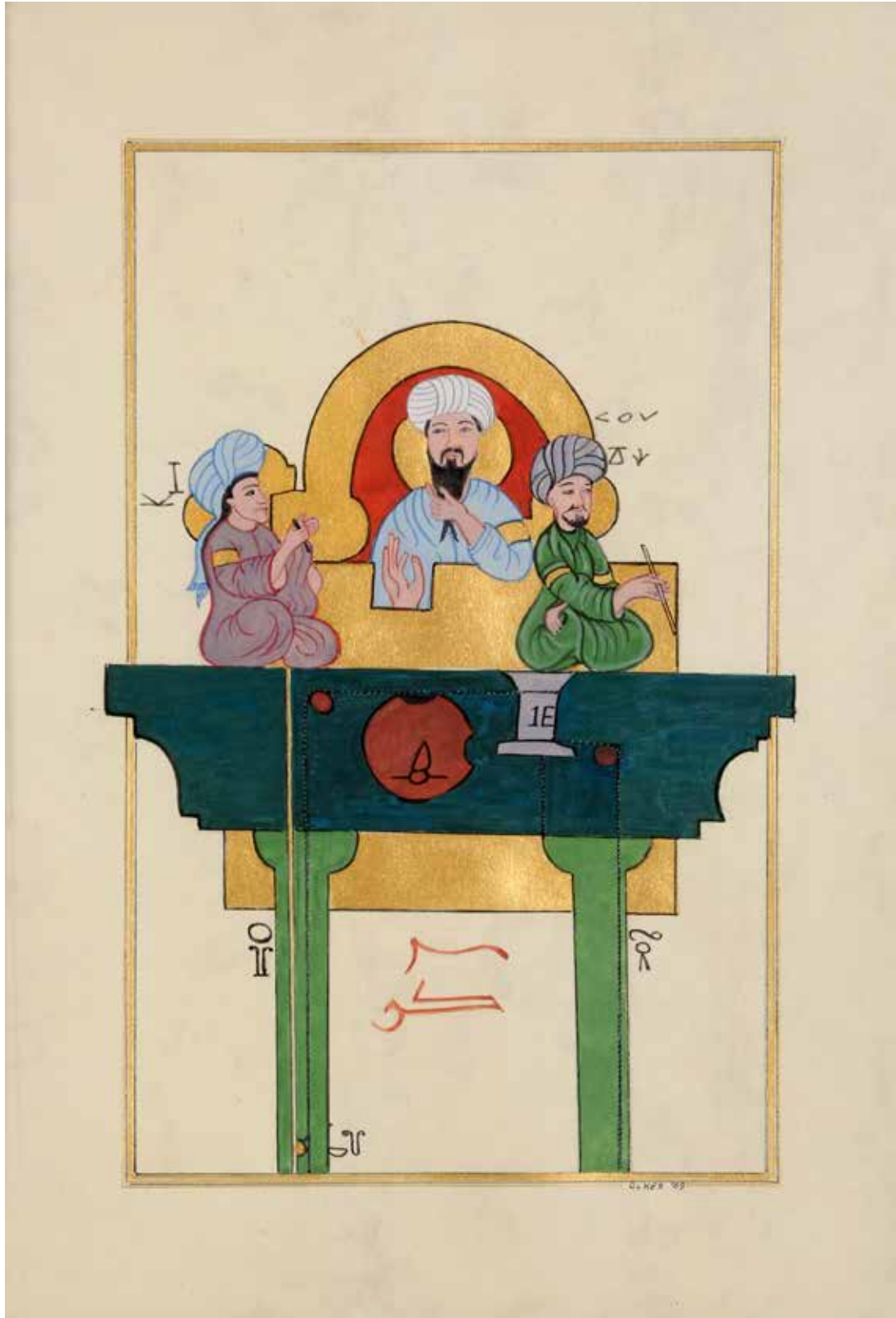

Hekim ve hastası

Hekimbaşı Ömer Efendi (Mücevvezeli) ve Cerrahbaşı Nuh Efendizade Süleyman Efendi'nin (Sarıklı olan) resmi geçidi (Surname-i Vehbi, Topkapı Müzesi Ktp. III.A.No:35/93 vr.160a)

Kan ölçme aleti [El Cezeri, İsmail b. Rezzaz: *Kitab fi Mar'ifeti'l - Hiyaeli'l - Hendsiyye*. 1205 Topkapı Müzesi Ktp. III. A. 3472 vr.130a]

Hekimbaşı (Topkapı Sarayı Ktp. III. A. Albüm No:3690, resim 7)

Derviş ya da Hoca Hekim, (133, Helman Sculp, 1781, Cerrahpaşa Tıp. Fak. Tıp Tarihi ve Deontoloji A.B.D. Arşivi)

Hekim (Topkapı Müzesi, Ktp. III. A. Albüm No: 3690, Resim 97)

Hekimbaşı (Portakal Sanatevi, 10 Mayıs 1998 kataloğu, özel koleksiyon)

Yahudi Osmanlı Hekimi (Nicholas de Nocolay: Peregrinations, 1568)

Yeniçeri Ordusunda Sağlık İkmali Yapan Çorbacı Yayabaşı, (İlter Uzel: Osmanlı Ordusunda Tabip ve Askeri Tıbbiyeli Kıyafetlerine bir bakış, Ayrı baskı, resim 2)

II. Abdülhamid dönemi askeri tabib kıyafeti (İstanbul Askeri Müze koleksiyonu, envanter no: 7025)

Baytar harbiyesi şakirdanı (Mahmut Şevket Paşa Teşkilat-ı ve Kiyafet-i Askeriye. C. III. İst. 1320-1909 resim 60)

Baytar Rüştiyesi şakirdanından (Mahmut Şevket Paşa Teşkilat-ı ve Kiyafet-i Askeriye. C. III. İst. 1320-1909 resim 61)

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane-i Harbiye Şakirdanından (Mahmut Şevket Paşa Teşkilat-ı ve Kiyafet-i Askeriye.
C. III. İst. 1320-1909 resim 59)

Sultan Abdülmecit dönemi tabib subay kıyafeti (İstanbul Askeri Müze koleksiyonu, envanter no: 6064)

Tabib Binbaşı II. Abdülhamid döneminde askeri tabib kıyafeti (Mahmut Şevket Paşa Teşkilat-ı ve Kıyafet-i Askeriye. C. III. İst. 1320-1909 resim 41, Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Müzesi)

Tabib Binbaşı (Mahmut Şevket Paşa Teşkilat-ı ve Kiyafet-i Askeriye. C. III. İst. 1320-1909 resim 43,)

GEMİLER

Ülker Erke, “Minyatürlerde Gemiler” serisinin oğlunun odası için resmettiği bir kalyon minyatüründen hareketle yola çıktığını söylüyor. Erke; “Bir tane çizdim çok hoşuma gitti sonra bir tane daha yapmak istedim. Arkamı döndüm bir baktım ki; Fatih Sultan Mehmed’in kayığı da dâhil Osmanlı tarihinin başından, buharlı gemiye kadar olan bütün silsileyi çizmişim. Artık kocaman bir donanmaya sahibim.” diyor.

Ülker Erke, bu projesi için yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, Fatih Sultan Mehmed’in saltanat kayığından buharlı gemilere kadar pek çok arşiv malzemesi toparlar. Kütüphanelerden, Topkapı Sarayı, Deniz ve Askeri Müze arşivlerinden ve kitaplardan bilgi ve görseller edinir. Röprödüksiyon olarak bu gemileri çalışır. Ortaya çıkan sonuçlar Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından “Minyatürlerle Gemiler” adı altında kitaplaştırılır.

ندن سردار کامکار قیصی نابه کلوب قادر غنہ ایلہ جدہ معمورہ یہ ارشد ویک

جدتہ واصل ولدیلر برکون اهل اسلامک ولدسوقی فزون

MEVLANA VE MEVLEVİLİK

1960'lı yıllarda başlayan ve uzunca bir süre devam eden Sema Törenini ve Mevleviliği "Minyatürle Mevlana ve Mevlevilik" adlı eserleri ile belgeledi. Erke, bu çalışmaya yönelme sebebini "Tüm zamanların en büyük gönül insanı saydığımız Hz. Mevlana'nın hayatı ve menkıbelerinden kesitleri minyatürlerle anlatmak, o muhteşem varlık önünde benim yapabileceğim tek şeydi. Hani, 'Karıncanın Hz. Süleyman'a armağanı çekirge bacağıdır.' derler ya, onun gibi..." sözleriyle açıklıyor.

Konu araştırmalarını Eyyub Bahariye Mevlevihanesi'nin son şeyhi Selman Tüzün'ün oğlu Hüseyin Tüzün ile birlikte yapan, Mevlevilik adına ne varsa öğrenerek kapsamlı bir dosya oluşturan sanatçı, yaptığı iş aslına uygun ve doğru olmalı diyerek ekliyor: "Mevlevilikte tören ve ayinlerin sembolik anlamları vardır. Mevlevi ayini kıyamet gününü tasvir eder. Dervişin başındaki sikke mezar taşı, tennure kefeni, sırtındaki hırkası da kabridir. Semahane kâinatı temsil eder ve sağ tarafı görünen maddi âlem, sol tarafı ise görünmeyen mana âlemidir. Ney insan-ı kâmil, neyin üflenmesi ölümden sonra sur sesiyle dirilmeyi anlatır."

Bu serideki eserlerde, Hz. Mevlana'nın doğumu, ailesi, soy kütüğü, vefatı, evliyalığı, sonsuz aşka olan inancı ise gazeteci, yazar ve tasavvuf müzisyeni Nezih Uzel tarafından anlatılır. Ayrıca 41 parça halinde sergiye de çıkartılan Ülker Erke'nin, çalışmalarında Mevlevilik dergâhının sema ve şiir toplantıları, zikir meclisleri, semazenlerin semaya

açılmaları ve selamlaşmaları, Hz. Mevlana'nın türbesi, Mevlana'nın Tebrizli Şems ile konuşması, Yenikapı Mevlevihanesi'nde Ayin gibi pek çok mekân ve olay minyatüre taşınır.

بیشتر از آنی چون حکایت میکند از جداییها شکایت میکند
کز نیستاتان مرا ببریده اند از نفیرم مردوزن نالیده اند

مولانا

سید

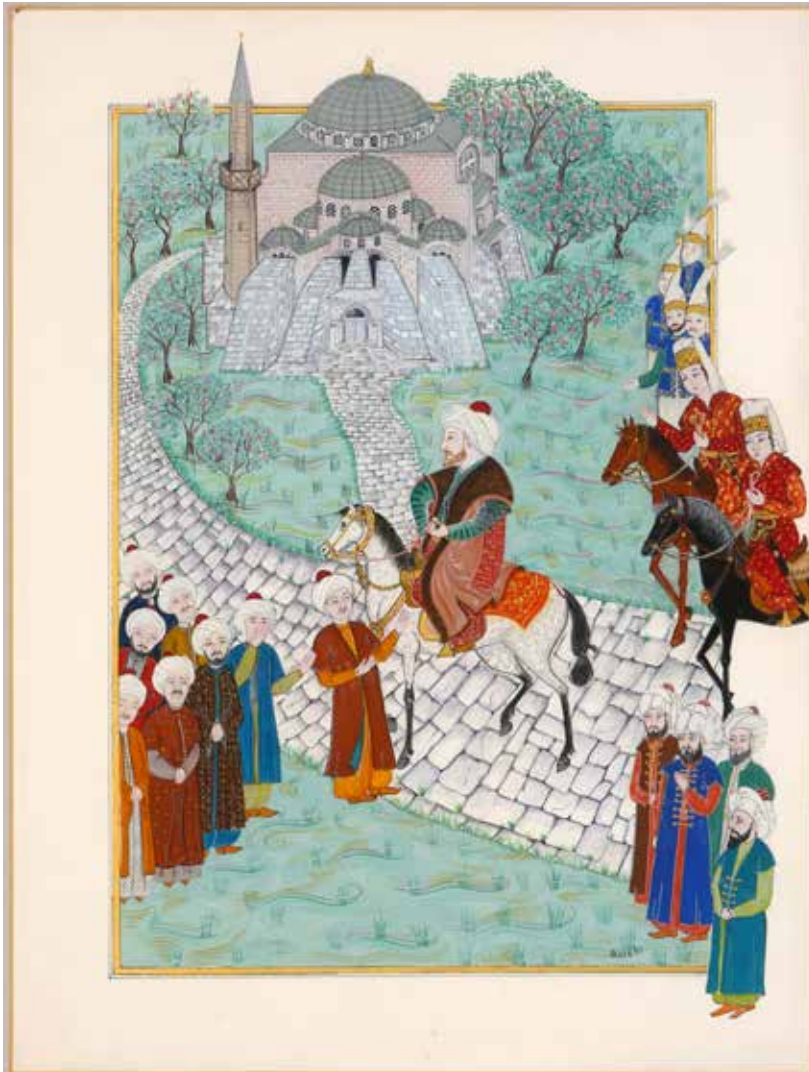
۱۳۸۳

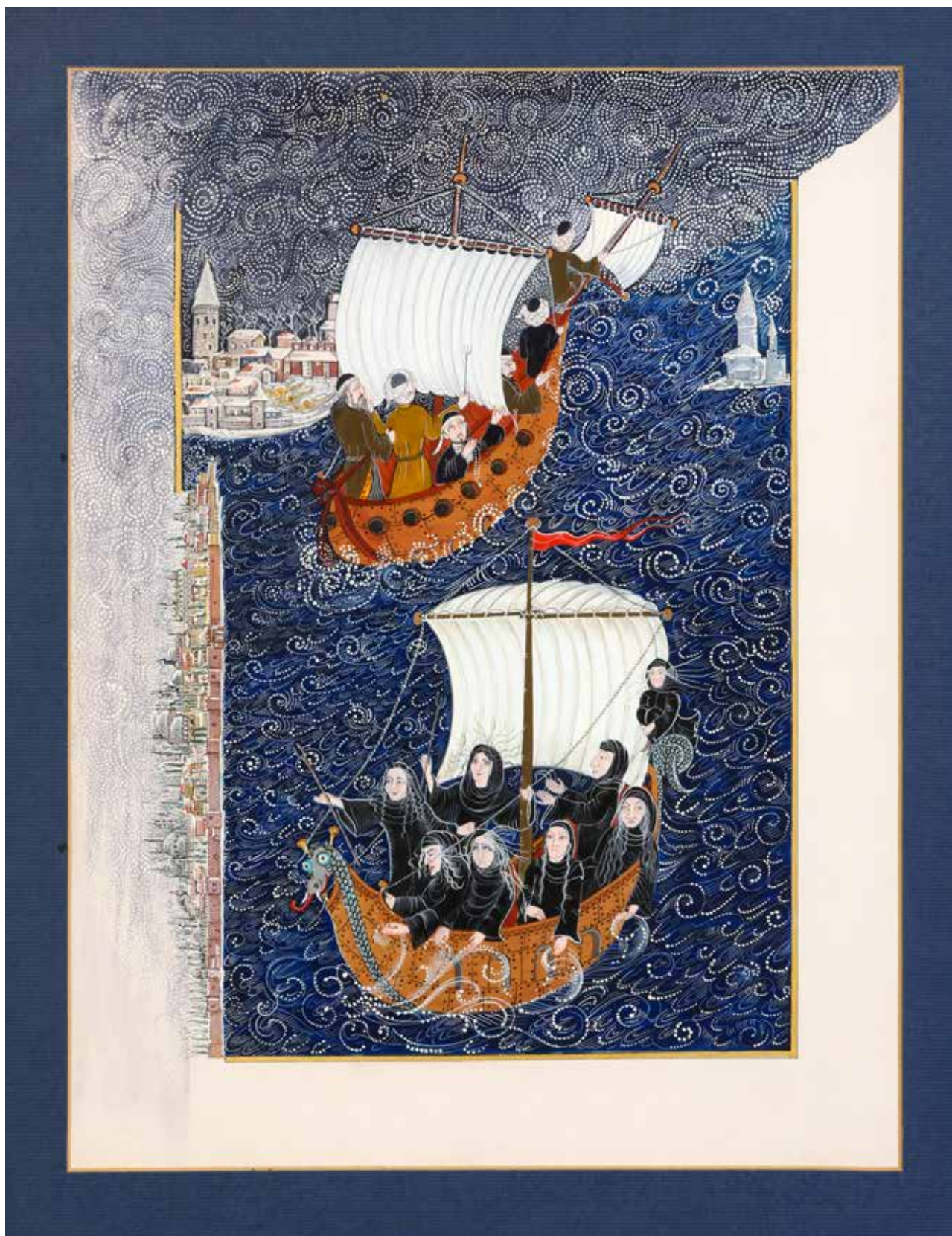
ANADOLU MASAL VE EFSANELERİ

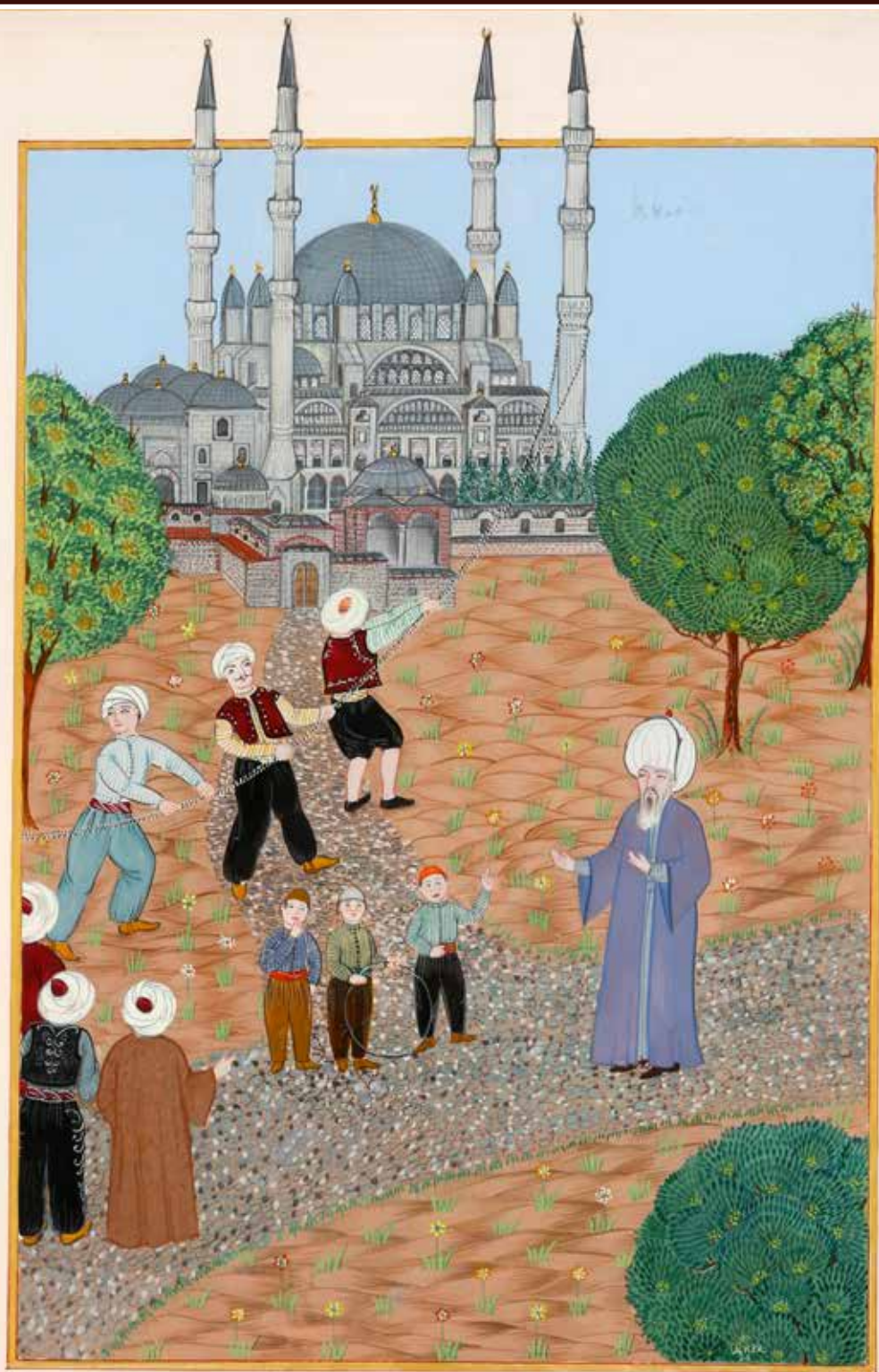
“Allah’ın bana verdiği yetenekle eski resim sanatı minyatürün renkli ve şiirsel anlatım gücünü birleştirerek kitaplarımı yayınladım.” diyen Ülker Erke’nin aynı yıl çıkan diğer kitapları ise “Minyatürlerle Anadolu’dan Efsaneler” ismini taşıyor.

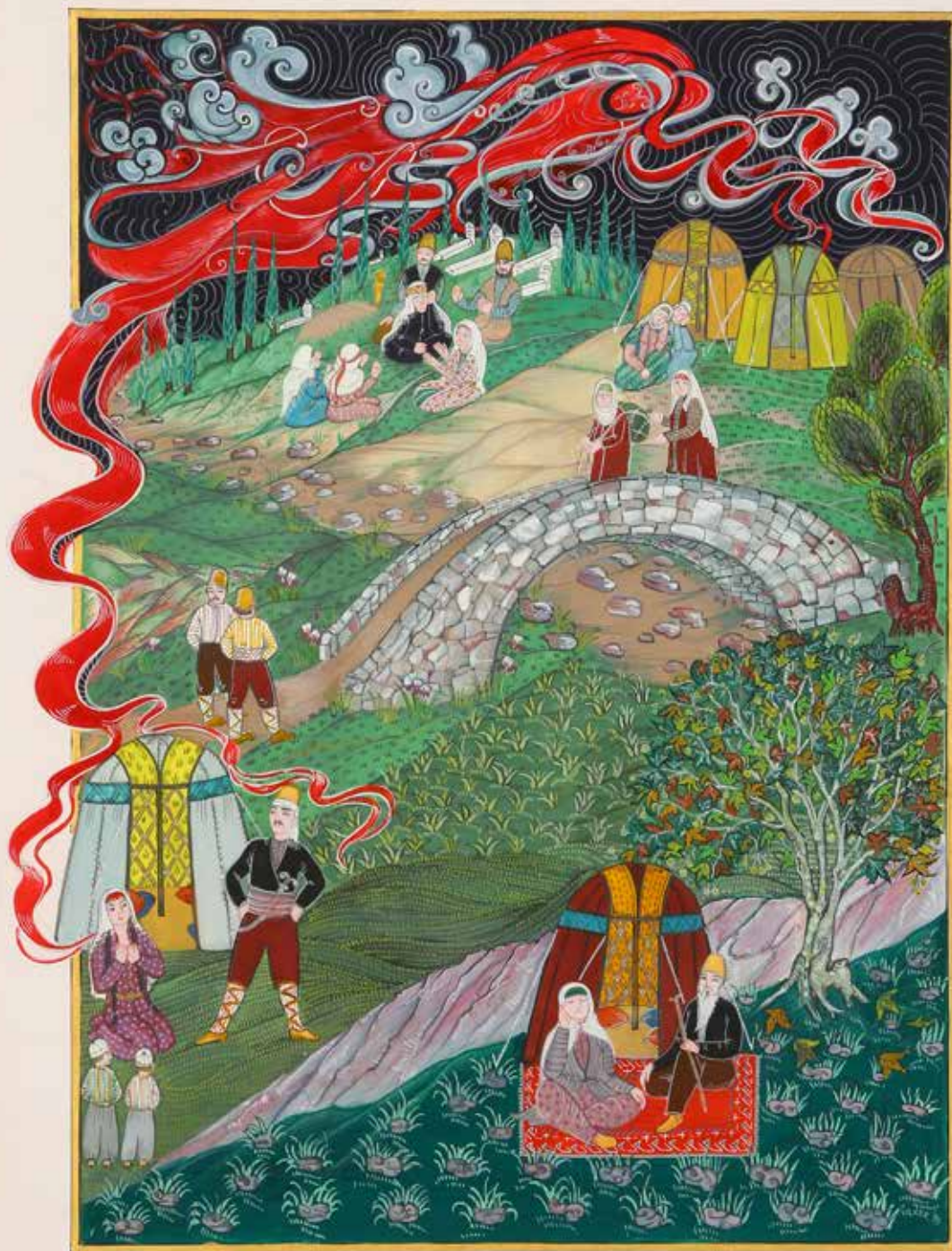
Anadolu’nun öz değerleri efsanelerden 41 tanesini ölümsüzleştirerek, “Anadolu’dan Efsaneler”e imza atan sanatçı, bu kitap için; “Ülkemizin çoğu yöresinde belki hala

yaşayan öyküleri, 21. yüzyılın çocuklarına, torunlarımıza aktarabildiysem ne mutlu bana.” diyerek düşüncelerini paylaşıyor. Anadolu fetih destanlarının ilk yiğidi Seyyit Battal Gazi’nin babası Hüseyin Gazi’ye gönül selamı ile başlayan çalışmada yer verilen eserlerden bazılarının isimleri de şöyle: “Karyağdı Hatun”, “Isparta’nın Gülcü Babası”, “Fatih ve Yılanlı Sütun”, “Pembe İncili Kaftan”, “Amasya’nın Ejderhası”, “Deli Dumrul”.

ALEM DÖNÜYOR (MEVLEVİHANELER)

Ülker Erke'nin imzasını attığı özel çalışmalarından biri de 2006 tarihli "Minyatürlerle Mevlevihaneler / Âlem Dönüyor" eserleridir. Mevlevi tarikatına mahsus tekkeleri yani Mevlevihaneleri minyatürleştiren sanatçı çalışmanın hazırlık süreci için "Zor ve uğraş vericiydi. Ama bize daha öğrencilik yıllarımızda hocamızın

aşılacağı araştırma ve arşivcilik ruhu ile iyi bir birikim yapmıştım." diyor.

Erke'nin hazırladığı minyatür kitabında, 29'u Türkiye'de, 12 tanesi yurt dışında bulunan, bazıları günümüze kadar ulaşan, bazıları harap olan ve yıkılan, bazıları ise restore edilen Mevlevihaneler yer alıyor.

Kasımpaşa Mevlevihanesi

Üsküdar Mevlâhânesi

Yenikapı Mevlevihânesi

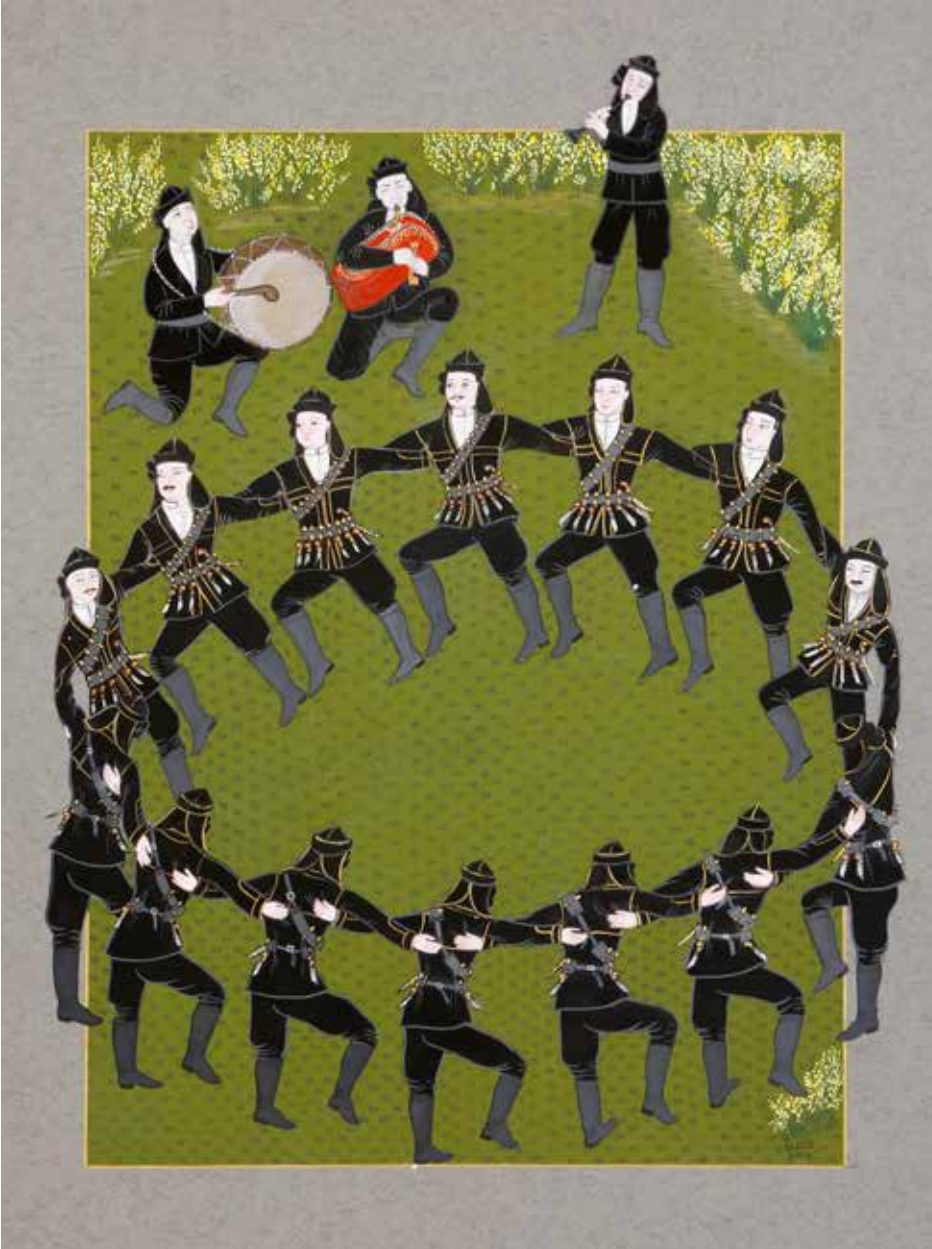

Galata Mevlevihanesi

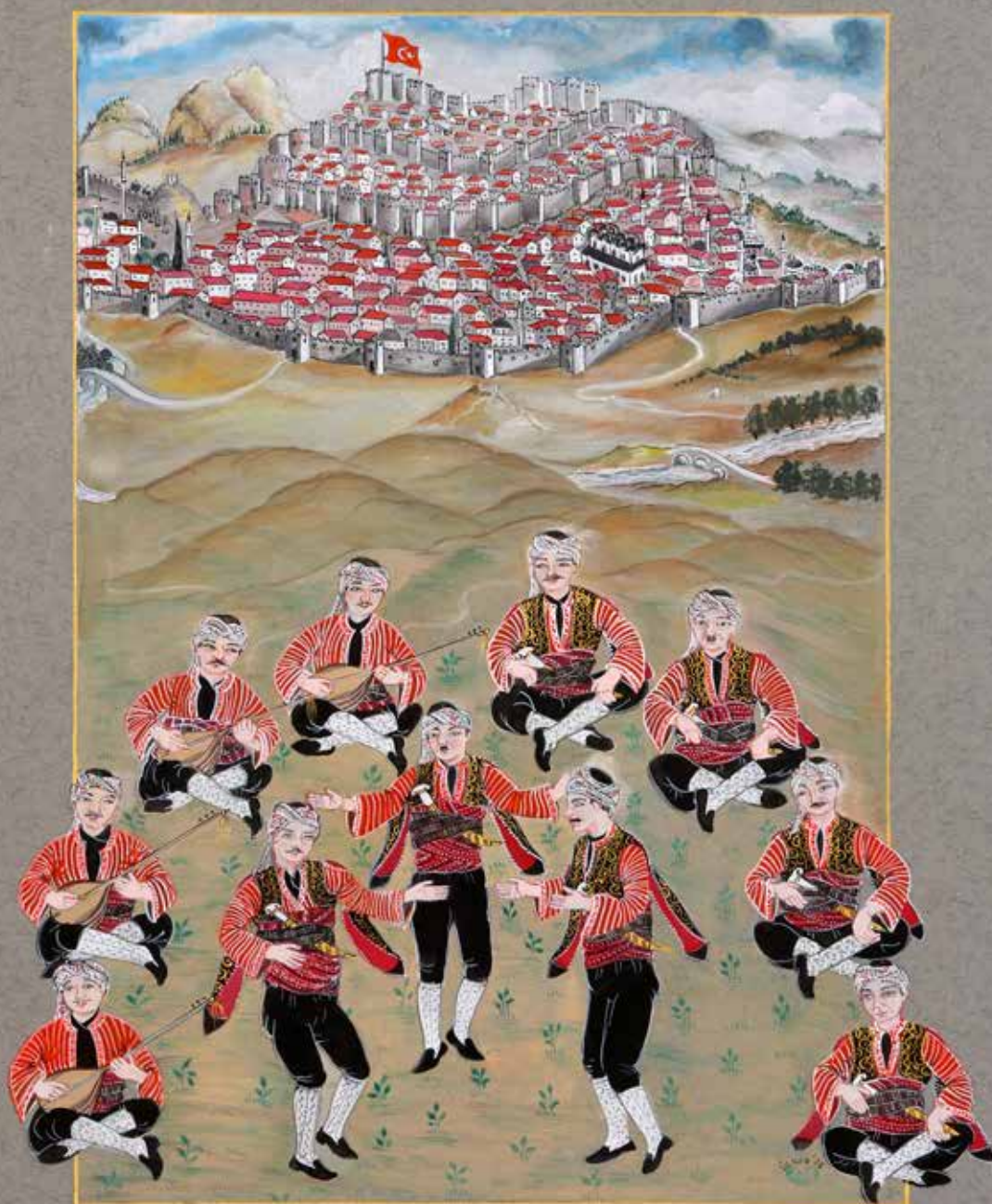
ANADOLU HALK OYUNLARI

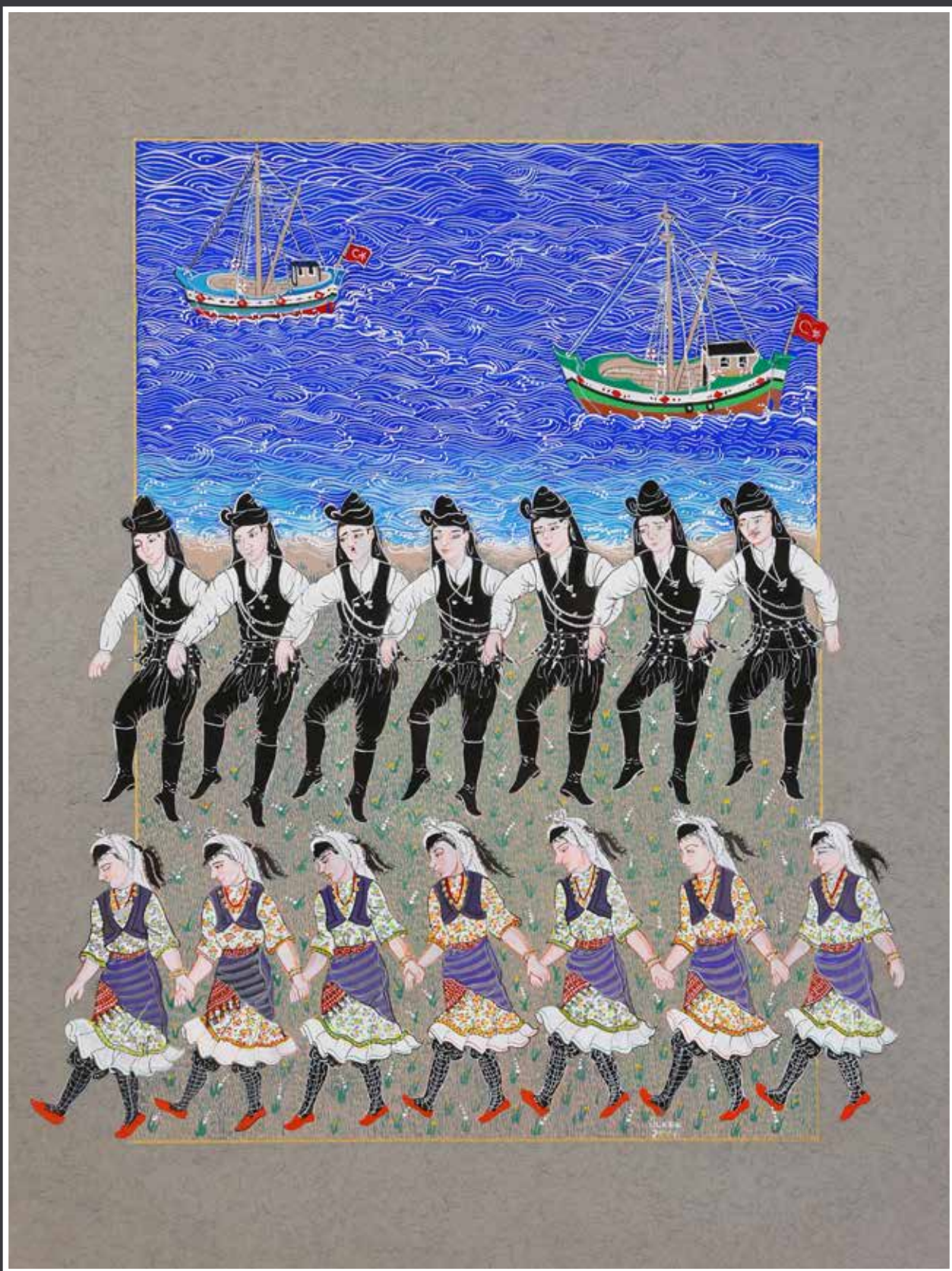
Ülker Erke, bir sonraki araştırma konusunu ise folklor olarak belirler. Anadolu’da yaşayan yöre insanının kendini ifade ediş biçimi olan halk oyunlarından 35 dans şeklini geleneksel sanat anlayışıyla resmeden sanatçı, “Minyatürlerde Anadolu Halk Dansları”

çalışmasını yayınlar. Eserinde halay, zeybek ve efe oyunları, fidayda, barlar ve horonlar, köçekçe, kaşık oyunu, bengi gibi dansları minyatüre uyarlayan sanatçı Erke, oyunlara ifade ettikleri değerler ve anlattıkları hikâyeler eşliğinde yer verir.

ANADOLU MINYATÜRLERİ

Minyatür ustasının 2013 yılında sanat dünyasına kazandırdığı son kitap çalışması da "Anadolu Minyatürleri" ismi ile çıkar. Karacaoğlan Nedim ve Şeyh Galip'in şiirlerinin minyatürleştiği karışık eserler, Mevlana ve Mevlevihaneler, Edremit Körfezi

folkloru ve manzaraları, Anadolu masal ve efsaneleri, Anadolu halk dansları ile şifahaneler bölümlerinden oluşan kitapta bir birinden özgün onlarca eser yer alıyor.

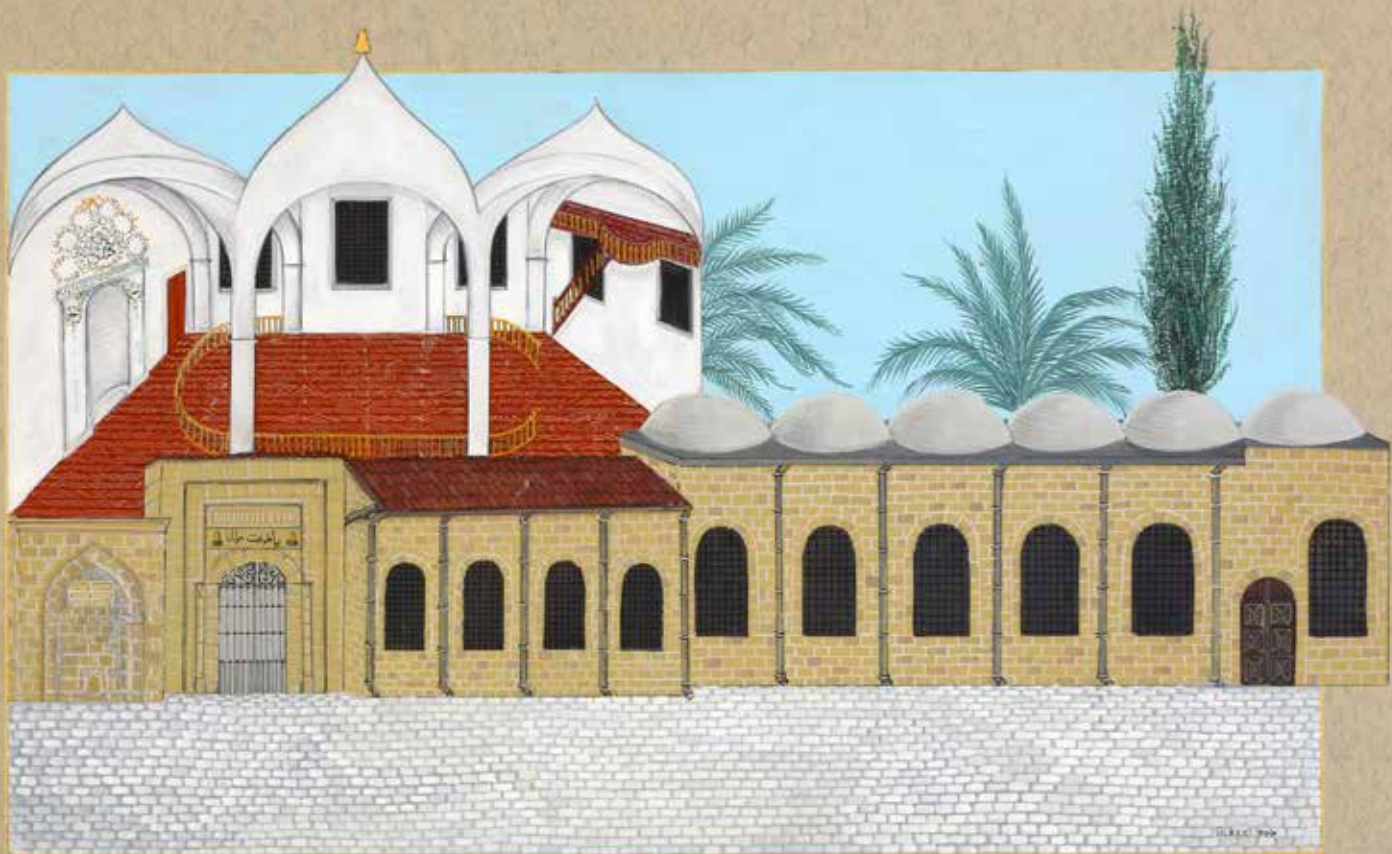
Saraybosna Mevlevihânesi

Halep Mevlana Hanisi

Selânik Mevlevihânesi

Kıbrıs-Lefkoşe Mevlevihânesi

ZEYTİN'İN HİKÂYESİ

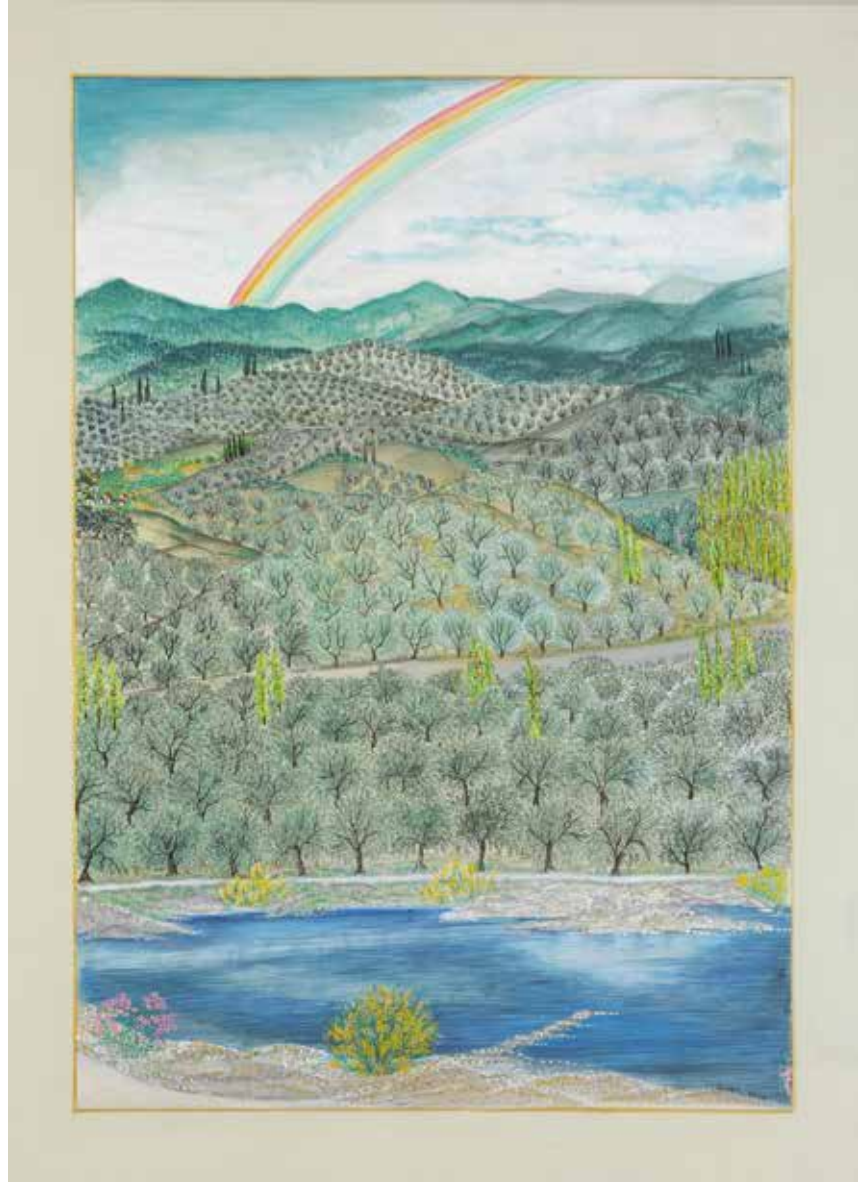
Ülker Erke, ikinci kez anne olduğunda sanata bir süre ara vermek zorunda kalır. Çizimlerine fazla zaman ayıramayan ustaya, bir gün neden çalışmadığını soran hocası Süheyl Ünver, yaz tatillerinde olsun faaliyetlerine devam edebileceğini söyleyerek, Edremit'in folklorunu minyatüre yansıtma fikrini verir. "Babamın işi gereği bulduğum, çocukluk ve gençlik yıllarıma dair anıların saklı olduğu zeytin diyarı Edremit'i minyatürleme işi, hocamın bana yenilik anlamında açtığı ilk yoldur." diyor sanatçı.

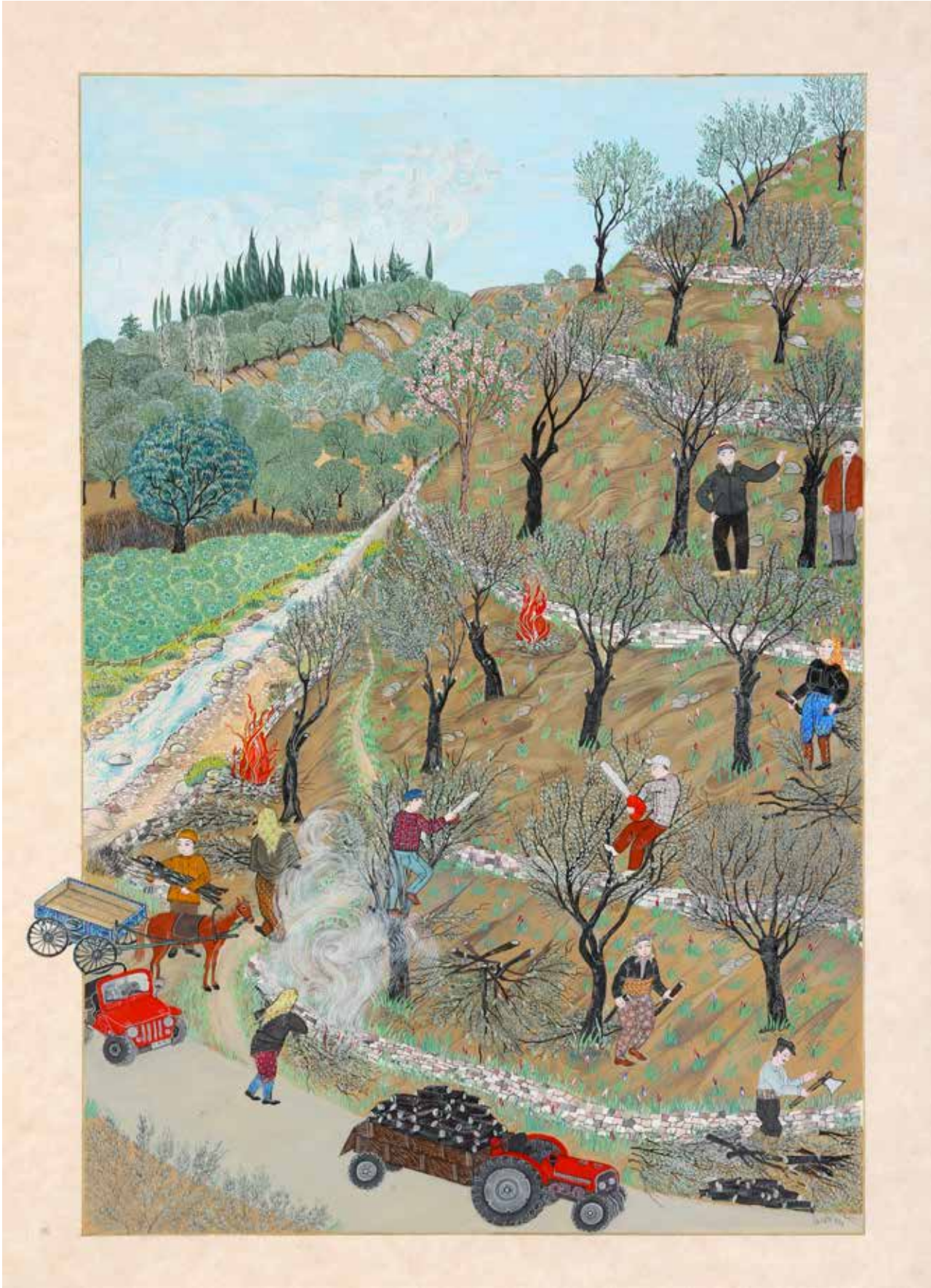
Hocasının teşvikiyle kolları sıvayan ve bu yöndeki çalışmalarına ağırlık veren Ülker Erke, bir gayret Edremit yöresi ve folklorunu konu alan zeytin çalışmasına imza atar. Zeytinin meyve haline gelişi, toplanışı, zeytinyağı oluşu ve sofraya gelişini bir seri halinde minyatürleyen sanatkar, ayrıca yörenin kılık kıyafetinden örf ve adetlerine kadar pek çok olguyu resimler.

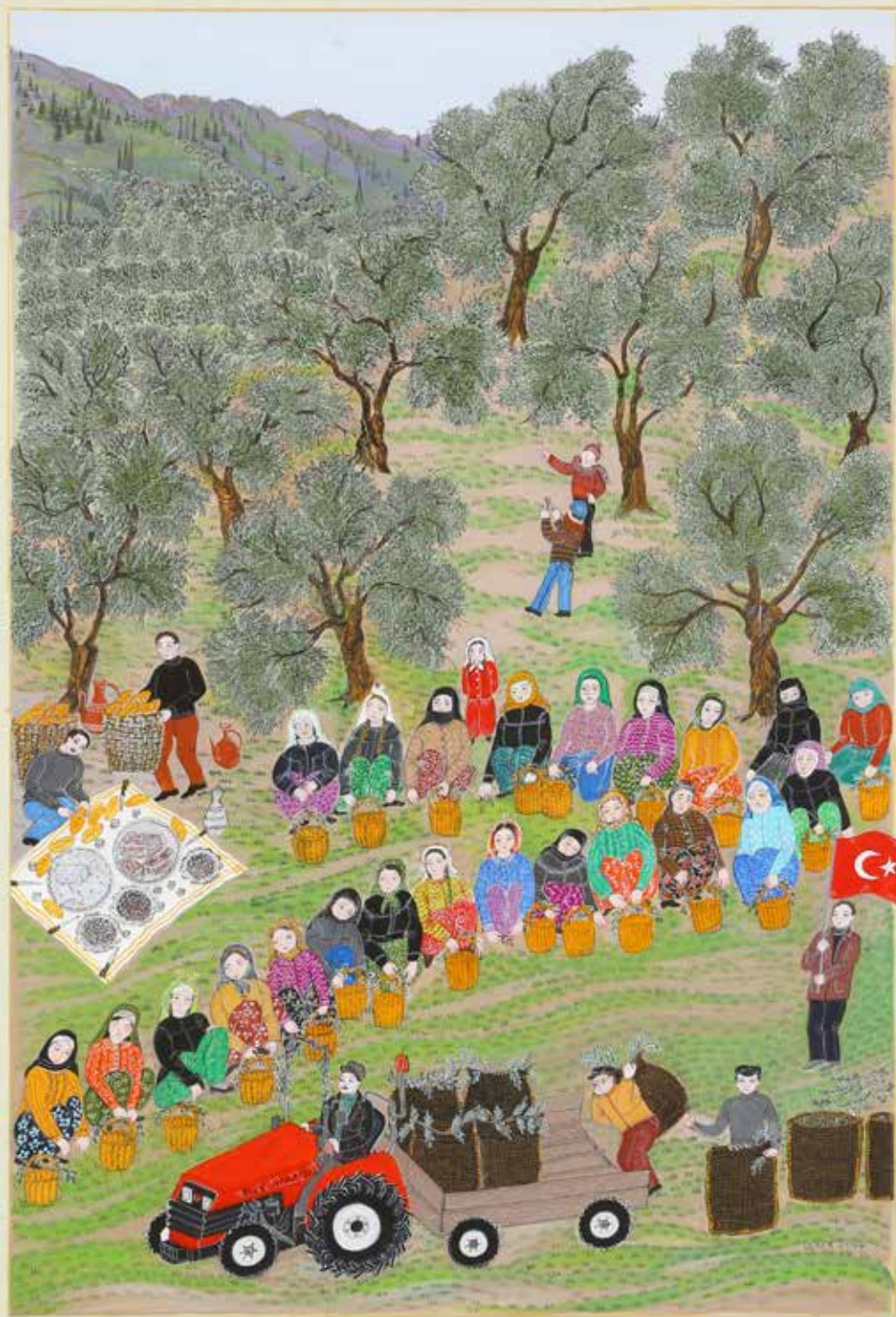
"Edremit ve zeytinin hikâyesinde çocukluk anılarımı resmettim." diyen sanatçı, bu tarz eylemlerin kültürel değerleri aktarmada en güçlü yol olduğu düşüncesini verdiği örnekle açıklıyor: "Bölgede hasadın son gününde tüm yöre halkı bir araya toplanır. Zeytin ağacının altında pişirilen yemekler yenir, sohbet, muhabbetler edilir. Bu olay Edremit ve çevresinde 'Meci' olarak adlandırılır. Benim de amacım yeni nesillerin örf ve adetlerimizden bu şekilde haberdar olmasını sağlamak."

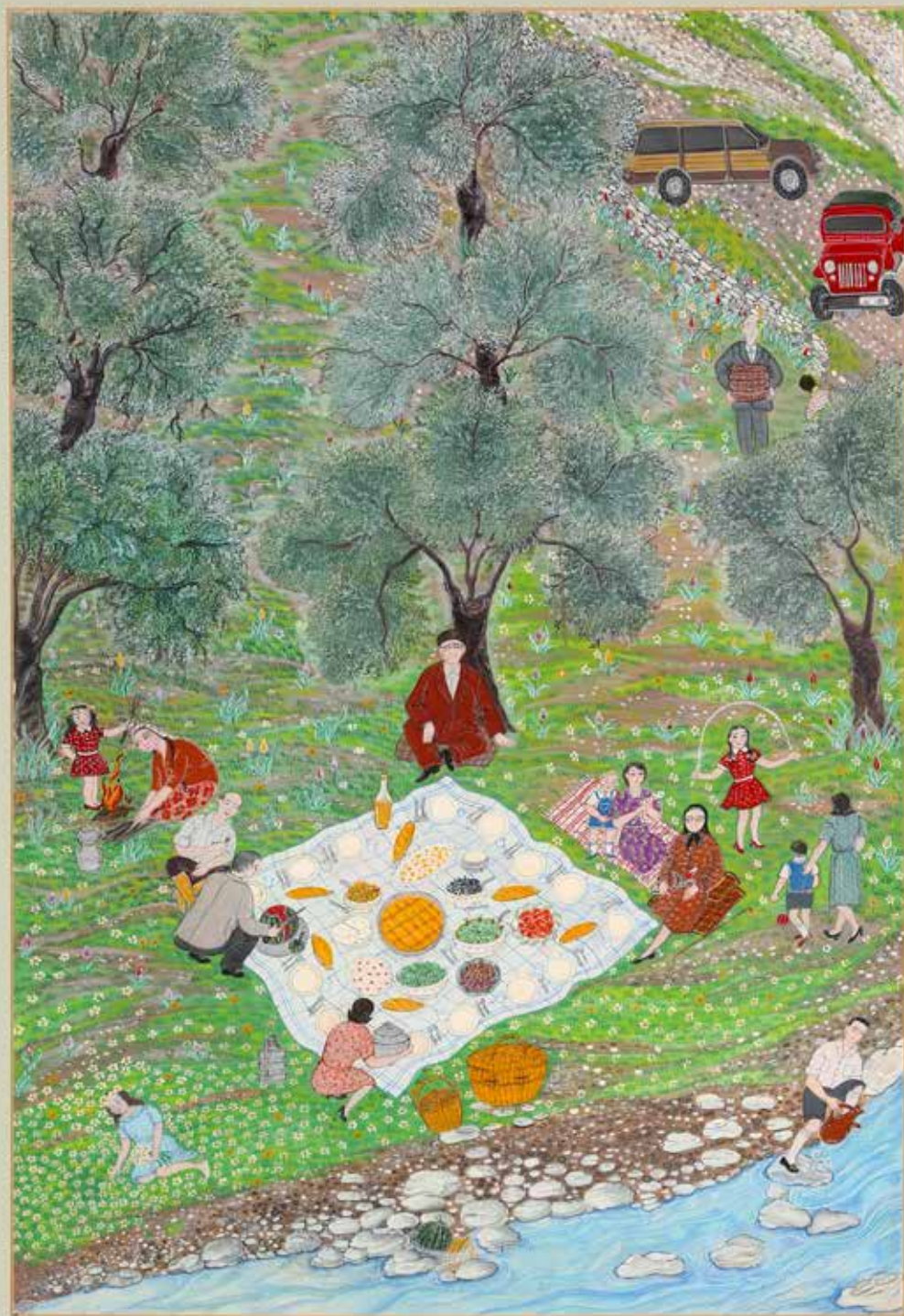
Erke'nin zeytinin serüvenini minyatürlediği çalışmasını görmeye hocası Ünver'in ömrü yetmez ve bu her zaman içinde bir uhde

olarak kalır. Sanatçı, bu çalışmasını kitap olarak yayınlattı Edremit halkına ithaf eder.

ÜLKER ERKE

Ülker, adını akrabası olan Süheyl Ünver verdi ve onyediy yaşına geldiğinde de tezhip ve minyatürü Ord. Prof. A.Süheyl Ünver (1898-1986)'den öğrendi. 1958 yılında icâzet aldı. Türk Süsleme Seminerleri'nde hocasına uzun yıllar yardım etti. Ayrıca ressam Ali Sami BOYAR'la beş yıl resim çalıştı. Ressam Ercüment Kalmık'tan desen ve anatomi öğrendi. Süheyl Ünver'in vefatının ardından Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'ndeki "Türk Süsleme Grubu"nda öğretim hizmetine başladı. 1998 yılına kadar bu görevini sürdürdü.

- * Karacaoğlan ve Nedim'in şiirlerinden özgün minyatürler,
- * "Mevlevilik" konulu özgün tezhip ve minyatürler Mevlana portreleri (araştırma ve toplama) *
- * Edremit yöresi folkloruyla ilgili özgün minyatürler,
- * Minyatürlerde gemiler (araştırma, toplama ve özgün)*
- * Masal ve efsanelerle ilgili özgün minyatürler*

- * Minyatürlerle Atatürk Evleri ve Atatürk'le Anılaşan toplama ve özgün)*
- * Masal ve efsanelerle ilgili özgün minyatürler*
- * Minyatürlerle Atatürk Evleri ve Atatürk'le Anılaşan Yapılar (grup çalışması)*
- * Kuşlar (araştırma, özgün)
- * Mevlevîhâneler
- * Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Hastaneleri** gibi değişik konularda hazırladığı eserleri ile 17 kişisel sergi açmış, 60 dolaylarında da grub sergisine katılmıştır.
- * Anadolu Dansları
- * Zeytinin Hikâyesi
 - *İşaretli konuların ilk üçü 1999 yılında, Kültür Bakanlığı'nca 3 ayrı kitap olarak basılmış, sanatçının kendi projesi olan öğrencileriyle gerçekleştirdiği Minyatürlerle Atatürk Evleri ve Atatürk'le Anılaşan Yapılar serisi aynı yıl Bilay Vakfı'nca kitaplaştırılmıştır. Bu minyatürlerin asılları Anıtkabir Müzesi'ne armağan edilmiştir.
 - **38. Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi için kitap olarak basılmıştır.

KİŞİSEL SERGİLERİ

- 1963 - Minyatür ve Tezhip, Beyoğlu Şehir Galerisi
- 1963 – Mevlevilik, Beyoğlu Şehir Galerisi
- 1987 – Mevlana Portreleri – İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi
- 1990 – Geçmişten Günümüze Minyatürler – Vinci Galerisi (Gülbün Mesera ile birlikte)
- 1991 – Minyatürlerde Gemiler – Hor-Hor
- 1991 – Minyatürlerle Efsane Gemilerden Osmanlı Donanmasına – Galleria
- 1992 – Gemiler – Gölcük Donanma Komutanlığı
- 1992 – Gravür ve Minyatürlerle Edremit Folkloru – Edremit
- 1993 – Gemilerde Teknolojik Değişimler – Marmara Üniversitesi
- 1993 – Kitaplardan Uçan Kuşlar – Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
- 1994 – Gemiler – Tuzla Deniz Harp Okulu
- 1994 – Gemiler – Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resim ve Sanat Galerisi
- 1998 – Edremit Yöresi Folkloru ve Minyatürleri – Balıkesir
- 2001 – Mevlevihaneler – Yıldız Sarayı Çit Kasrı
- 2002 – Mevlevihaneler – Konya İl Halk Kütüphanesi
- 2002 – Mevlevihaneler – Manisa
- 2013 – Mevlevihaneler – SKSM Küçükçekmece

KARMA SERGİLERİ

- 1960 – Gümüşsuyu Teknik Üniv. Kadınları Koruma Derneği Sanat Kulübü
- 1960 – Şehir Galerisi
- 1961 – Paris Exposition International le Club Feminen
- 1962 – Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu Sanat Galerisi
- 1963 – Emirgan Belediye Korusu, Lale Sergisi
- 1965 – Fatih Millet Kütüphanesi, Lale Sergisi
- 1965 – İstanbul Üniv. tıp Tarihi Ens. Semineri, Lale Sergisi
- 1967 – Kazım Taşkent Sanat Galerisi- Galatasaray
- 1983 – Alarko, Eski Yazılar ve Yaygılar
- 1985 – Hz. Mevlana'yı Anma – İstanbul
- 1986 – Cağaloğlu Anadolu Lisesi
- 1987 – Plastik Sanatlar Sergisi
- 1987 – A.K.M. Türk Kadınından Esintiler
- 1987 – Cerrahpaşa Tıp Fak. Deontoloji Ana Bilim dalı
- 1988 – Kazım Taşkent Sanat Galerisi – Süheyl Ünver öğrencileri
- 1988 – Alarko, Tarihi Türk Evleri Koruma Derneği

1988 – Alarko, Haliç Lioness Klübü
1989 – Cerrahpaşa Kütüphane Salonu
1989 – Robert Koleji 125. yılı
1990 – Yıldız Sarayı Sanat galerisi
1990 – İÜ. Rektörlüğü Kültür Merkezi
1993 – Türk Ocakları İstanbul Şubesi
1994 – Yıldız Sarayı, Musahip Ağalar Dairesi, 15. yy. Semerkant Türk Tezhipleri
1995 – İzfaş, İzmir
1995 – Şeyh Galip Günleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü
1995 – Cerrahpaşa- Hüseyin Kutlu için açılan sergi- İstanbul
1995 – İstanbul'un fethinin 542. Senesi, Taksim Sanat Galerisi- İstanbul
1996 – Mekke, Medine Tasvirleri – Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi- İstanbul
1996 – IV. Tıp Tarihi kongresi, Süheyl Ünver anısına – İstanbul
1996 – Karma sergi – Frankfurt – Almanya
1996 – Minyatürlerle Atatürk Evleri- Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi – İstanbul
1997 - Minyatürlerle Atatürk Evleri – Tuzla Deniz Harp Okulu
1997 – Asırlar Boyunca Kadın - Fransız Kültür Merkezi – İstanbul
1997 – Atatürk Evleri – Anıtkabir – Ankara
1997 – Atatürk Evleri – Emlak Bankası Sanat Galerisi – Ankara
1997 – Atatürk Evleri - Balıkesir
1997 – Atatürk Evleri – Cumhuriyet Müzesi – Ankara
1997 – Atatürk Evleri – Resim Heykel Müzesi – Ankara
1997 – Atatürk Evleri - Doğuş Ün. – İstanbul
1998 – Atatürk Evleri – Eskişehir
1998 – Atatürk Evleri – Afyon
1998 – Askeri Müze Harbiye – İstanbul
1998 – Atatürk Evleri- Atatürk Müzesi – Şişli - İstanbul
1998 – Geçmişten Günümüze Minyatür – Taksim Sanat Galerisi
1998 – Atatürk Evleri – Samsun – Havza- Amasya – Erzurum – Sivas –
Dumlupınar – İzmir- Bursa
1999 – Minyatür Sanat Galerisi, Türk Minyatür ve Tezhip sergisi
2000 – Taksim Sanat Galerisi – Beyoğlu – İstanbul
2000 – Osmanlının 700. Yılı Nedeniyle Karma Sergi – Çift Kasrı – Yıldız – İstanbul
2000 – Osmanlının 700. Yılı Nedeniyle Karma Sergi – Çırağan Sarayı – İstanbul
2000 – Eski Zaman Mevlevileri – Galata Mevlevihanesi – İstanbul
2011 - Sufi Işığı – Cennet Kültür ve Sanat Merkezi – Küçükçekmece – İstanbul
2016 – Mevlana'nın Yolu – SKSM – Küçükçekmece
2017 – Mevlana'yı Anlamak – Pendik - İstanbul

KAZLIÇEŞME
SANAT GALERİSİ

ZEYTİNBURNU
BELEDİYESİ

